

JUNI 2018

Rettevejledning til eksamen i faget samfundsbeskrivelse B

1. år, økonomisk kandidateksamen

Besvarelsestid: 6 timer.

Opgaven skal besvares selvstændigt. Besvarelsen skal ske på dansk, men studerende kan uden særlig tilladelse svare på svensk eller norsk.

Tilladte hjælpemidler:

- Statistisk Tiårsoversigt 2017
- Befolkning og samfund
- Den offentlige sektor
- Danmarks økonomi siden 1980
- Handelspolitik, konkurrenceevne og udenrigsøkonomi
- Arbejdsmarkedspolitik
- Praktisk statistisk metode for økonomer
- Statens Låntagning og Gæld 2015 (bilag) og Statens Låntagning og Gæld 2017 (vedlagt)
- Danmarks Pengepolitik (vedlagt).
- Excel-ark med tabeller fra Statistisk 10-årsoversigt 2017 (vedlagt).

Generelle bemærkninger til alle tre delopgaver

Af formålet med SAMF B fremgår blandt andet, at den studerende skal kunne udarbejde en rapport om et samfundsbeskrivende emne med angivelse af de statistiske begreber, herunder definatoriske forskelle, med såvel en beskrivende del som en forklarende del, herunder en klar sammenhæng mellem de to dele, samt fremstille besvarelsen i et klart og forståeligt sprog med en passende opstilling af tabeller og figurer.

Af formålet med faget fremgår også, at den studerende skal kunne anvende regnearksprogrammet Excel i opgaveløsningen, herunder foretage vækstbidragsberegninger, ændringsberegninger samt udarbejde forskellige figurer søjlediagrammer, kurvediagrammer.

Såfremt de fem krav til figurer og tabeller ikke overholdes, skal det trække meget ned.

Definitioner for de data, som skal beskrives, skal medtages, ellers trækker det ned.

Det skal trække ned, såfremt besvarelsen ikke fremstiller beskrivelsen i spørgsmål 1 systematisk og overskueligt, bl.a. ved at sondre mellem udviklingen set over hele perioden, en opdeling i relevante delperioder og fremhævelse af særlige udsving.

Særligt vedr. spørgsmål 2 i de tre delopgaver gælder, at en endeløs opremsning af fx politiske forklaringsfaktorer eller en henvisning til en konjunkturudvikling uden kobling til beskrivelsen af et bestemt nøgletal, og hvad den enkelte faktor betyder for denne, skal trække meget ned.

De enkelte forklaringer skal så vidt muligt understøttes af data fra Statistisk Tiårsoversigt 2017 (STO). Såfremt der ikke understøttes af data, skal det trække ned.

I forbindelse med alle spørgsmål skal anvendte kilde anføres, med angivelse af sidetal. Manglende dokumentation af forklaringer, fx opgivelse af kilde, trækker ned.

Delopgave A

1. Beskriv udviklingen i overskuddet i alt samt udviklingen for fire udvalgte poster på betalingsbalancens løbende poster på baggrund af data i Tiårsoversigten. Beskrivelsen skal blandt andet indeholde en figur og en tabel, der hver for sig beskriver udviklingen.
2. Forklar baggrunden for ovennævnte udvikling i spørgsmål 1 i samme periode med udgangspunkt i en kort gennemgang af begreberne eksportformåen, konkurrenceevne og konkurrencedygtig.

Af formålsbeskrivelsen fremgår det, at den studerende skal blandt andet kunne redegøre for betalingsbalances løbende poster, og den studerende skal kunne forklare udviklingen i udvalgte udenrigsøkonomiske nøgletal f.eks. betalingsbalancens løbende poster.

Pensum er primært Statistisk Tiårsoversigt 2017 (STO), Handelspolitik, konkurrenceevne og udenrigsøkonomi (HKV) og Danmarks Økonomi siden 1980 (DØS).

Spørgsmål A.1 Beskrivelsen af udviklingen

Data og forbehold

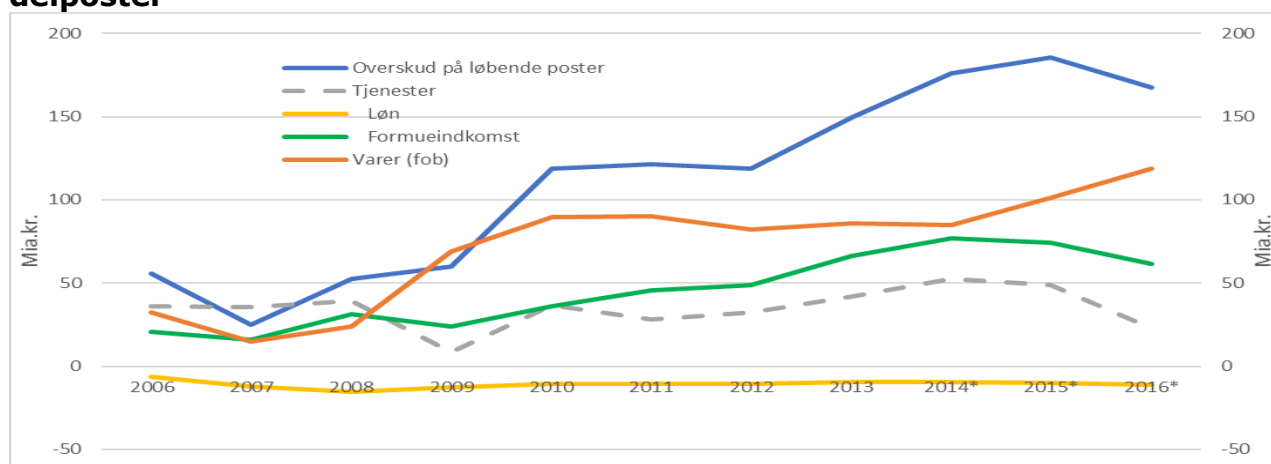
- Betalingsbalancen kan opdeles i tre hovedkonti, jævnfør HKV, kap 6, og STO s. 193: Løbende konto, kapitalkonto og finansiel konto. Opgaven handler om den løbende konto, hvor såvel indtægter som udgifter for følgende poster er med i tabellen: Varer, tjenester, aflønning af ansatte og formueindkomst. De er alle otte komponenter til de løbende poster i alt eller overskuddet på de løbende poster. Løbende overførsler er den eneste komponent, som ikke er med.
- Der skal på en eller anden vis argumenteres for valget af de fire poster og tilsvarende skal de kort defineres. Eksempelvis under tjenester findes bl.a. søtransport (rederier) og rejser. Formueindkomst er primært renter og aktieudbytte (fra posterne direkte investeringer og porteføljeinvesteringer i

kapitalbalancen). Aflønning af ansatte er løn til ansatte, som er hjemmehørende i et andet land end det, hvor de arbejder i.

- Opgørelsen af de løbende poster er foreløbig for årene 2014-2016, hvilket der bør tages forbehold for.
- Tilsvarende bør der tages forbehold for, at data er i årets priser og dermed påvirket af den løbende pris- og lønudvikling.
- Data for vareudgifter (import) er opgjort fob ligesom vareindtægterne (eksport) er det. Det vil sige, at f.eks. søtransport (tjenester) er trukket ud. Det gør data sammenlignelige, jævnfør ST s. 193.
- Det skal trække meget ned, såfremt der ikke er en kort omtale af data og forbehold svarende til ovenstående.

Beskrivelse

Figur A.1 Udviklingen i betalingsbalancens løbende poster og udvalgte delposter

Kilde: STO s. 155.

- Der skal udarbejdes en tabel og en figur, jævnfør opgaveformuleringen, der viser relevante nøgletal, som beskriver udviklingen i betalingsbalancens løbende poster. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække meget ned. Udarbejdelsen af figur og tabel skal tage udgangspunkt i data for løbende poster i alt, varer netto, tjenester netto, aflønning ansatte netto og formueindkomst netto og/eller eventuelt løbende overførsler.
- I figur A1 er udviklingen i betalingsbalancens løbende poster vist – samt de 4 delposter. En del besvarelser vil givet vise disse data som andel af BNP, hvilket er lige så godt. I tabel A.1 er ændringerne (i mia. kr.) vist. Betalingsbalancens løbende poster er en restsum (indtægter – udgifter), hvorfor data i samme tidsserie kan

være både over og under nul. Det trækker meget ned at beregne procentvise ændringer på data, som er positive og negative eller blot er stærkt svingende, fordi det ikke kan bruges til noget. Tilsvarende trækker det også ned, såfremt der er benyttet indekstal.

- Den samlede overskud: Positivt i hele perioden. Faldende fra 2006 til 2007, hvor overskuddet er på 25 mia.kr. (det mindste overskud i den betragtede periode). Kraftigt stigende fra 2007 til over 100 mia. kr. årligt fra 2010 og frem (I 2015 var overskuddet på 186 mia. kr. svarende til 9,2 pct. af BNP).
- Nettoindtægterne til varer: Falder til 15 mia.kr. i 2007. Herefter stigning frem til 2011 til 90 mia.kr., særligt store stigninger i 2009 og 2010. Herefter samme niveau mellem 2011 og 2015 (90-101 mia.kr.) og endelig et mindre fald i 2016.
- Nettoindtægter til tjenester: Ligger i det meste af perioden mellem 38 og 52 mia.kr., med et stort fald fra 2008 (39 mia.kr.) til 2009 (9 mia.kr.).
- Nettoafklønning af ansatte: Niveauet er negativt og ændrer sig kun lidt i perioden (mellem -6 og -15 mia.kr.)
- Formueindkomst: Der er mere eller mindre tale om en generel stigning fra 21 mia.kr. i 2006 til 77 mia.kr. i 2014. I 2015 og 2016 er der tale om mindre fald.

Tabel A.1 År-til-år ændring (mia.kr.) i betalingsbalancens løbende poster (udvalgte delposter), netto

Mia. kr.	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Overskud (mia.kr)	56	25	53	60	119	122	119	150	176	186	167
Ændring		-31	27	7	59	3	-3	31	26	10	-18
Udvalgte indtægter, netto, faktisk årlig ændring											
Varer		-18	9	45	21	1	-8	4	-1	16	17
Tjenester		-1	4	-31	28	-8	4	10	11	-4	-26
Aflønning af ansatte		-6	-3	2	2	0	0	1	0	-1	-1
Formueindkomst		-5	15	-7	12	9	3	17	11	-3	-12

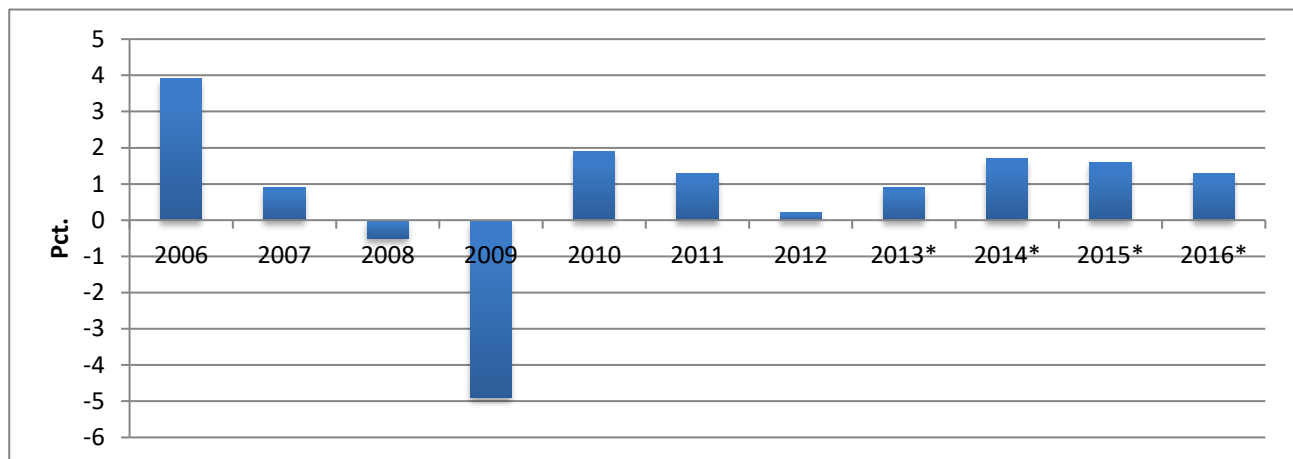
Kilde: STO s. 155.

Spørgsmål B.2. forklaringer på udviklingen

Der skal være en kort gennemgang af begreberne eksportformåen, konkurrenceevne og konkurrencedygtig, som fremgår af HKU, kap. 3. Såfremt dette ikke er tilfældet, skal det trække meget ned, idet det fremgår specifikt af eksamensopgaven.

Der skal være særlig fokus på konjunkturudviklingen i perioden, hvilket som minimum skal beskrives ved den reale vækstrate i BNP. Relevansen af konjunkturudviklingen skal godtgøres, ved at give indtryk af forståelse for sammenhængen mellem udviklingen i BNP og efterspørgslen på importerede varer. Det skal trække væsentligt ned, hvis BNP-udviklingen i Danmark ikke omtales.

Figur A.2 BNP-realvækst år-til-år-ændring i pct.

Kilde: STO s. 101.

- Konjunkturmæssige forklaringer f.eks. udviklingen i det private forbrug som påvirker vareimporten. Under en højkonjunktur skabes øget indkomst, som bevirker øget efterspørgsel på varer og tjenesteydelser til privat forbrug, særligt anskaffelse af køretøjer (vareimport) og f.eks. turisme (tjenesteimport), jævnfør STO s. 120 og ST s. 147 og 149, der viser, at der har været nettoudgifter til rejser, og nettoudgifterne har været voksende i perioden. Endvidere påvirkes forbrugskvoten også i en positiv retning under højkonjunktoren, hvilket også trækker importen op. Også investeringerne stiger betydeligt under højkonjunktoren – herunder de importtunge maskiner og transportmidler. Alt andet lige betyder det lavere nettoeksport. I lavkonjunktur modsatte tendenser i forhold til ovenstående.
- Jf. figur A2 samt DOS er der en højkonjunktur i 2006 og 2007. Tilsvarende er der en stigning i det private forbrug i samme periode og dermed vareimporten. Det sker helt frem til 2008, hvor den nuværende lavkonjunktur indtræder, som følge ikke mindst af den finansielle krise i såvel udlandet som i Danmark, som er markant i 2009.

- Tilsvarende har højkonjunktoren i vores samhandelslande, jævnfør ST s. 174, i samme periode også betydet en stigende eksport, om end den ikke er vokset ligeså hurtigt som vareimporten. Omvendt i den efterfølgende periode.
- Tjenesteindtægterne, netto er faldende ikke mindst i 2009 som følge af den verdensomspændende krise, som bl.a. rammer søfarten hårdt.
- Af institutionelle/politiske forklaringer kan blandt andet omtales skattestoppet i 2001 og forårspakken i 2003/04. Baggrunden for indgrebene var flere år med lavkonjunkturer. Ændringerne skulle stimulere til stigende forbrug og vækst. Med skattestoppet blev alle skatter fastsat i kroner eller i pct., således at de ikke længere kunne stige. Ejendomsværdiskatten kunne herefter ikke længere stige med prisstigningerne på ejendomme. Ændringerne bidrog til et stigende bidrag til væksten fra især det private forbrug fra især fra 2004 og frem til 2007, hvilket påvirkede vareimporten i samme periode.
- Overskuddet på betalingsbalancens løbende poster i hele perioden har betydet at vi er gået fra at være en debitoration til nu kreditornation (STO. s. 156). Det har bl.a. den konsekvens, at formueindtægterne vokser langt hurtigere end formueudgifterne.
- Adfærdsmæssige forklaringer f.eks. globaliseringen i form af større bruttotransaktioner af varer og tjenester samt f.eks. porteføljeinvesteringer og direkte investeringer, som igen betyder større formueindkomster (bruttoindtægter og bruttoudgifter). Således udgjorde formueindtægten (netto) godt 77 mia. kr. i 2014 svarende til knap 4 pct. af BNP eller ca. 43 pct. af det samlede overskud.
- Arbejdskraftindvandringen (bl.a. fra andre EU-lande), jævnfør STO s. 26, er en adfærdsmæssig og demografisk forklaring, som har betydet større udgifter til aflønning af ikke-residente ansatte.

Delopgave B

1. Beskriv lønudviklingen i den offentlige sektor og i den private sektor, herunder forskellen mellem dem på baggrund af data i Tiårsoversigten. Beskrivelsen skal blandt andet indeholde en figur og en tabel, der hver for sig beskriver udviklingen.
2. Forklar baggrunden for ovennævnte udvikling i spørgsmål 1 i samme periode med udgangspunkt i en gennemgang af sammenhængen mellem lønudviklingen og overenskomsterne i samme periode.

Af formålsbeskrivelsen fremgår det, at den studerende har viden om arbejdsmarkedets funktionsmåde, arbejdsmarkedssstatistikkerne og deres grundbegreber, overenskomstsyste­met, arbejdsmarkedspolitikken samt forklaringer på udviklingen i udvalgte arbejdsmarkedss­tatistiske nøgletal. Den studerende skal også kunne udvælge relevante nøgletal, definitioner, politikker og begreber samt beskrive forskelle mellem disse inden for de gennemgåede emner i arbejdsmarkedspolitikken, når udviklingen skal beskrives. Ud­vælge centrale forklaringer på udviklingen i de arbejdsmarkedss­tatistiske nøgletal.

Pensum er primært Statistisk Tiårsoversigt 2017 (STO), Arbejdsmarkedspolitik (AM) og Danmarks Økonomi siden 1980 (DØS).

Spørgsmål B.1. beskrivelse af udviklingen

Data og forbehold

- Lønindeksets lønbegreb er fortjenesten i alt inklusive såvel lønmodtagers som arbejdsgivers andel af eventuelle pensionsbidrag. Fortjenesten sættes i forhold til den præsterede arbejdstid.
- Der skal vælges mindst et par brancher/sektorer som repræsenterer henholdsvis den private og den offentlige sektor. Det skal som minimum være den "statslige sektor" og under den private sektor, som minimum "industri, råstofindvending og forsyningsvirksomhed (industri)" og "virksomheder og organisationer i alt". Der skal

kort argumenteres for valget, fx at de to toneangivende overenskomster er på henholdsvis statens område og på industriens område.

- Databrud i 2013, hvorefter afgrænsningen af sektoren virksomheder og organisationer følger de samme principper, som den gør i nationalregnskabet og omfatter både private og offentlige virksomheder, der ligger uden for sektoren offentlig forvaltning og service.
- Der skal tages forbehold for at lønindekset (STO s. 45) er nominelt, og derfor skal deflateres med forbrugerprisindekset (STO s. 142) for at kunne beregne udviklingen i reallønnen. Det skal trække meget ned, såfremt beskrivelsen alene indeholder nominelle betragtninger. Det er dog tilstrækkeligt, at der er taget forbehold for, at lønindekset er nominelt, og udviklingen i inflationen efterfølgende er kort beskrevet.
- Der skal også tages forbehold for data, hvor der er tale om foreløbige opgørelser, fx under forklaringer når data fra nationalregnskabet benyttes.
- Det skal trække meget ned, såfremt der ikke er en kort omtale af data og forbehold svarende til ovenstående.

Beskrivelse

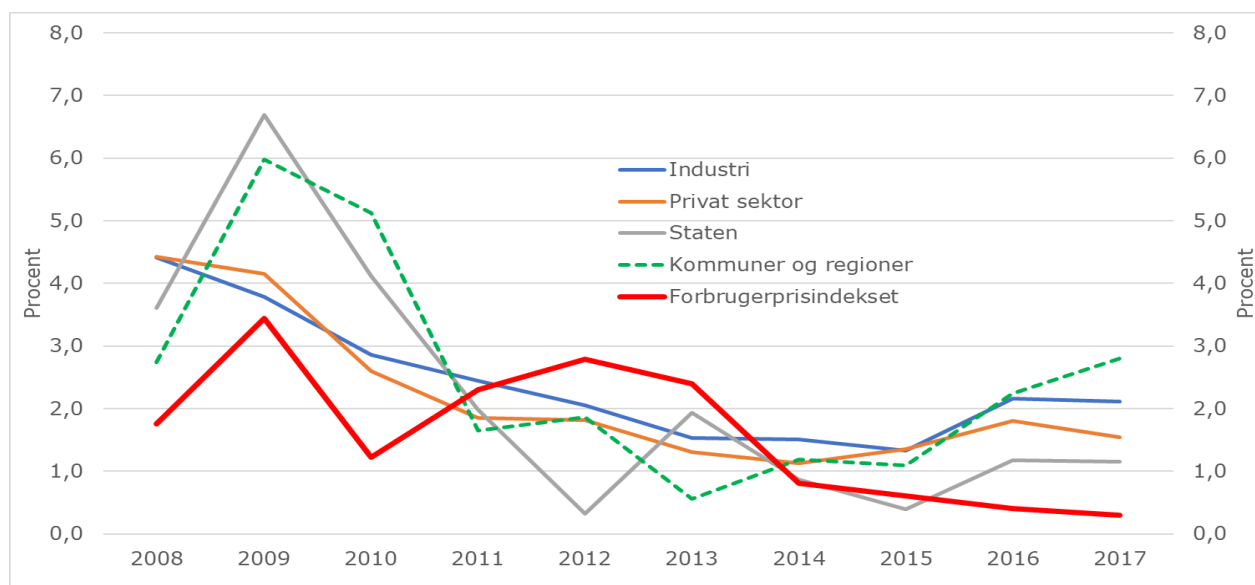
- Der skal udarbejdes en tabel og en figur, jævnfør opgaveformuleringen, der beskriver lønudviklingen. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække meget ned.
- Beskrivelsen skal indeholde en beskrivelse af udviklingen i (den nominelle) løn eller reallønnen på de udvalgte sektorer/brancher ved stigninger/fald i år-til-år væksten i pct. Det bør trække ned, hvis udviklingen beskrives ved brug af indekstal.

Af figur B1 fremgår bl.a. følgende:

- Inflationen målt ved forbrugerprisindekset ligger mellem 2 og 3 pct. frem til 2013 – med undtagelse af 2010 (ca. 1 pct.), og fra 2014 til 2016 ligger den under 1 pct.
- For alle fire komponenter er lønudviklingen generelt højere fra 2008 til 2010, hvorefter den falder og ligger lavere i resten af perioden end i de første år. Der er tale om en positiv reallønsudvikling frem til 2011 og igen fra 2014.
- Mellem 2008 og 2011 ligger det offentlige niveau højere end det private. Fra 2011 til 2016 ligger det private niveau højere end det offentlige, og i 2016 og 2017 ligger den regionale og kommunale sektor ligst, hvorimod den statslige sektor fortsat ligger lavest.
- Udviklingen i industrien ligger på ca. 4 pct. i 2008, hvorefter den er faldende frem til 2015 (lidt over 1 pct.). hvorefter den stiger lidt i 2016 og 2017 (ca. 2 pct.)

- Private sektor (virksomheder og organisationer) følger udviklingen i industrien, men ligger frem til 2010 lige over lønudviklingen i industrien og herefter lige under i resten af perioden.
- Statslige sektor ligger på ca. 6,5 pct. i 2008, hvor sektoren har den højeste lønstigning af alle, herefter den falder frem til 2012, hvor sektoren med en lønstigning på ca. 0,5 pct. har den laveste af alle. Herefter ligger den i resten af perioden lavest af alle (ca. 0,5-1 pct.), bortset fra 2013 (ca. 2 pct.).
- Den kommunale og regionale sektor følger lønudviklingen i staten, om end den ligger på niveau frem til 2011, hvorefter den ligger lidt højere end den statslige udvikling, bortset fra 2013.

Figur B1 Lønudvikling i udvalgte brancher og sektorer år-til-år-ændring i pct.

Kilde: STO s. 45 og 142. Private sektor = virksomheder og organisationer i alt.

Spørgsmål B.2. forklaringer på udviklingen

Udgangspunktet er, at der er tale om markedsmæssige forklaringer i form af overenskomstforhandlinger samt konjunkturmæssige forklaringer, som i øvrigt også påvirker de markedsmæssige forklaringer.

Der skal være en omtale af, at det er staten/Finansministeriet og DI som sætter dagsorden på henholdsvis det offentlige område og det private område. Tilsvarende skal reguleringsordningen også omtales. Det skal meget trække ned, såfremt det ikke er tilfældet. Det kan også være i indledningen til opgaven, placeringen er ikke afgørende.

Der er højkonjunktur i 2007 og delvis i 2008, hvorefter selve finanskrisen og den verdensomspændende nedsmeltning i økonomien indfinder sig og får fuld virkning i 2009, og med efterfølgende lavkonjunktur i de efterfølgende år frem til 2014. I årene 2014-2016 begyndende højere vækstrater, om end der ikke er tale om en

højkonjunktur.

I februar 2007 – under højkonjunktoren – indgår industriens nye overenskomster. Et 3-årigt forlig omfatter direkte 240.000 funktionærer og timelønnede. Der er udover pæne lønstigninger også tale om en række nyskabelser for de industriansatte, fx kompetenceudviklingsfond og forhøjelse af pensionsbidraget til 12 pct. (ST s. 200).

I februar 2008 – under indvirkning af foregående års højkonjunktur – indgås der overenskomst for 174.000 statsansatte. Finansministeriet og Centralorganisationernes Fællesudvalg har indgået et treårigt forlig for staten. Den samlede økonomiske ramme er på 12,8 pct. over tre år. (ST s. 201).

Det virker som ramme også de indgåede overenskomster for kommunalt og regionalt ansatte, om end der også var en strejke blandt udvalgte dele af de offentlige ansatte i april-juni 2008 (ST s. 201 og 202).

I februar 2010 (under lavkonjunktoren) er der nye overenskomster på industriens område (ST s. 204). Der er tale om en toårig overenskomst, idet lønstigninger er meget små. Tilsvarende påvirker dette den øvrige private sektors overenskomster.

Tilsvarende indgås der også i februar 2011 en ny toårig overenskomst for de statsansatte (under lavkonjunktoren). Ingen lønstigninger i 2011 og en lønstigning på 1,7 pct. i 2012. Den virker også som ramme for den nye overenskomst på det kommunale område, hvor der heller ikke er tale om lønstigninger i 2011 (ST s. 206).

I februar 2012 indgår industriens parter ny toårig overenskomst (under lavkonjunktoren) med små lønstigninger i 2012 og 2013 (ST s. 208). Tilsvarende påvirker dette den øvrige private sektors overenskomster, og lønstigningerne er fortsat lave.

I februar 2013 (under lavkonjunktoren) en ny toårig statslig overenskomst med en samlet økonomisk ramme på 0,0 pct. i 2013 og 1,1 pct. i 2014. Derudover videreføres reguleringsordningen, som årligt korrigerer lønstigningerne i det offentlige med 80 pct. af forskellen til det private niveau. I samme måned indgås også overenskomst på det kommunale og regionale område med samme ramme som i staten, om end med lidt højere lønstigning end i staten (ST s. 210).

I februar 2014 indgås der en treårig overenskomst i industrien med lidt højere lønstigninger i 2014, 2015 og 2016 end i den forrige overenskomstperiode (ST s. 212). Når der indgås en treårig overenskomst, så tyder det også på, at partner ser, at der er lys forenden af tunnelen.

I februar 2015 får de 185.000 statsansatte en ny overenskomst for en treårig periode. Der blev aftalt lønstigninger på 3,51 pct. og en forventet udmøntning fra den såkaldte reguleringsordning på 0,93 pct., som skal sikre, at lønudviklingen i det offentlige følger det private. Dette skal netop kunne sikre en reallønsfremgang (ST s. 213).

I samme måned indgås der også en overenskomst for de ca. 500.000 kommunalt ansatte med en lønstigning på 4,81 pct. over tre år samt 0,61 pct. fra reguleringsordningen (ST s. 213). Det vil sige lidt højere lønstigninger end på det statslige område.

Delopgave C

1. Beskriv udviklingen i skattetrykket i så lang en periode som muligt på baggrund af data i Tiårsoversigten.
2. Forklar baggrunden for ovennævnte udvikling i spørgsmål 1 i samme periode. Forklaringsafsnittet skal blandt andet indeholde mindst en figur på en relevant forklaringsfaktor.

Af formålsbeskrivelsen fremgår blandt andet, at den studerende skal kunne redegøre for skattetrykket samt forklare udviklingen i skattetrykket.

Pensum er primært: Statistisk Tiårsoversigt 2017 (STO), Den offentlige sektor (DOS) og Danmarks Økonomi siden 1980 (DØS).

De studerende har undervejs i semesteret arbejdet intensivt med dette tema, hvorfor der med netop dette tema må forventes, at de studerende har gode forudsætninger for en korrekt besvarelse.

Spørgsmål C.1. beskrivelse af udviklingen

Data og forbehold:

- Begrebet skattetryk samt definition af skatter og afgifter skal beskrives, og det skal trække meget ned, såfremt dette ikke er sket. Det kan ske med udgangspunkt i ST s. 138 (Fakta – skattetrykket), ST s. 190-191 og ST s. 198. Skatter og afgifter er obligatoriske ydelser, der betales af husholdninger og virksomheder til offentlig forvaltning og service, uden nogen direkte modydelse.
- Det anvendte skattetrykmål er det traditionelle skattetryk og kan udregnes som: $(\text{samlede skatter og afgifter} / \text{bruttonationalproduktet i markedspriser}) * 100$. Den største indvending mod dette mål er, at nævneren er i markedspriser og dermed inkl. moms og afgifter, som også indgår i tælleren. Dermed vil f.eks. stigende moms påvirke tæller og nævner med samme beløb i modsætning til en stigning i personskatterne, der alene indgår i tælleren. Konsekvenserne af de to eksempler på skattetrykket vil være meget forskellig, alt andet lige.
- Når man opgør skatternes og hermed det offentliges samlede størrelse i samfundet, bruger man forskellige mål for skattetrykket. Der findes ingen teoretisk rigtig måde at måle skattetrykket på. Der offentliggøres derfor flere mål for det. Skattetrykmål skal under alle omstændigheder altid tolkes med forsigtighed. Særligt ved internationale sammenligninger kan skattetrykmålene

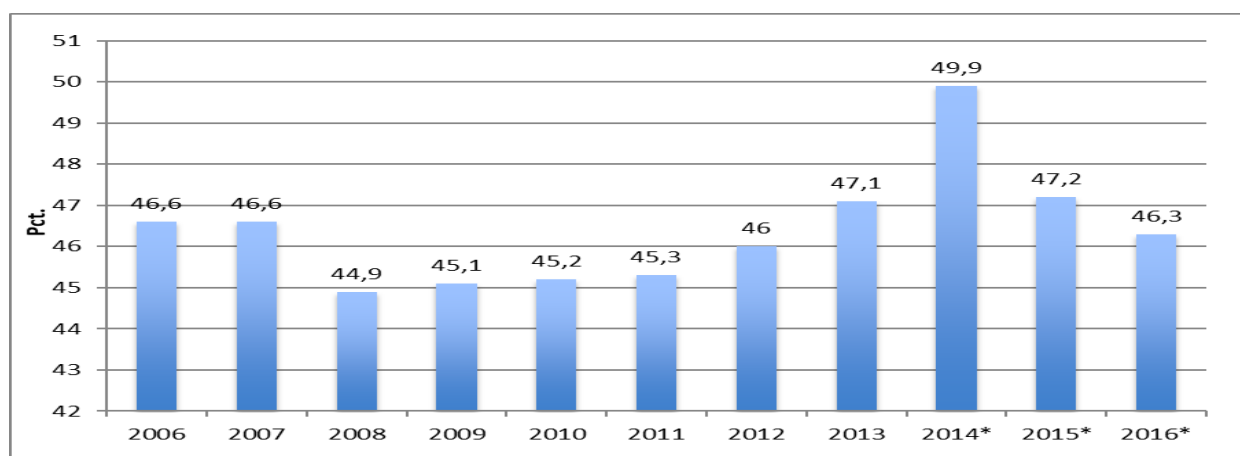
kritiseres for, at de er meget påvirkelige over for indretningen af det enkelte lands skatte- og indkomstoverførselssystem. Skatteudgifter (dvs. offentlige udgifter, der udmønter sig gennem skattefritagelse, fx børnefradrag) gør internationale sammenligninger svære. Desuden påvirkes skattetrykket af de enkelte landes systemer mht., om velfærdsydelse kommer fra det offentlige eller private (ST s. 138).

- Der skal tages forbehold for, at udviklingen i opgørelser opgjort i løbende priser er påvirket af både mængde- og prisudvikling.
- Der skal tages forbehold for, at data vedr. skattetrykket er foreløbige for 2013-2016. Det trækker ned, såfremt der ikke er medtaget forbehold. For nationalregnskabet skal der tages forbehold for de seneste fire år.
- Det skal trække meget ned, såfremt der ikke er en kort omtale af data og forbehold svarende til ovenstående.

Beskrivelse:

- Det er et krav, at den studerende udarbejder en figur til at understøtte beskrivelsen. Det skal trække meget ned, såfremt dette ikke er tilfældet.
- I beskrivelsen af skattetrykket skal det faktiske niveau for skattetrykket fremgå, og til brug for beskrivelse af udviklingen skal der beregnes absolutte ændringer i skattetrykket i pct. point. Det bør trække ned såfremt beskrivelsen anvender beregning af år-til-år vækst (i pct.) for skattetrykket.
- Skattetrykket bevæger sig i perioden mellem 44,9 og 49,9 pct. Faldende fra 2006 til 2008 med 1,7 pct. point, svagt stigende fra 2008 til 2012, hvorefter det stiger fra 46 pct. i 2012 til 49,9 i 2014. Derefter falder den igen frem til 2016, hvor den ender på 46,3 pct.
- Det gennemsnitlige skattetryk over årene 2006-2016 udgør 46,4 pct.

Figur 1. Skattetrykket 2006-2016 (skatter og afgifter i alt i forhold til BNP)

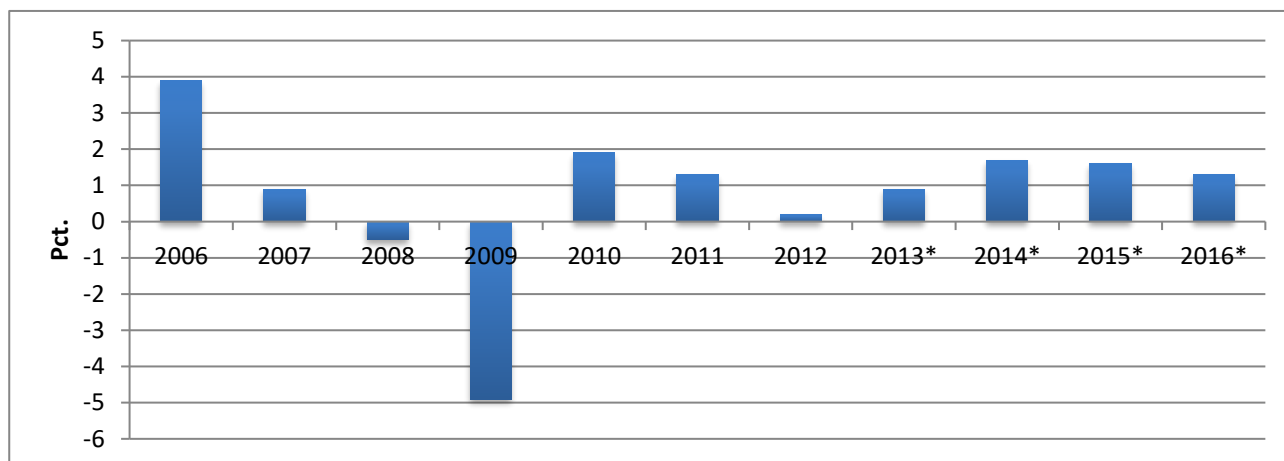

Kilde: STO s. 138.

Spørgsmål C.2. forklaringer på udviklingen

- Det er et krav, at der laves figur i forbindelse med forklaringer på udviklingen. Det trækker meget ned, såfremt det ikke er tilfældet.
- Der er primært to forklaringer til udviklingen – institutionelle forklaringer og konjunkturmæssige forklaringer.
- Det trækker meget ned, såfremt hver forklaring, fx højkonjunktur eller en skattereform, ikke direkte er koblet på udviklingen i skattetrykket, alt-andet-lige. Eksempelvis vil en opremsning af de institutionelle forklaringer uden kobling til skattetrykket trække meget ned.
- Tilsvarende skal manglende dokumentation af forklaringer, fx opgivelse af kilde, trække ned. Udover dette, så skal der kildehenvisning til relevante sider/tabeller i Statistisk Tiårsoversigt.

Figur C2 BNP-realvækst år-til-år-ændring i pct.

Kilde: STO s. 101.

Konjunkturmæssige forklaringer

- Der skal være særlig fokus på konjunkturudviklingen i perioden, hvilket tilstrækkeligt kan ske gennem den reale vækstrate i BNP, jævnfør ST s. 101 og figur C.2. Høj økonomisk realvækst i BNP i 2006 og 2017, selvom det ikke lige kan ses, jf. DOS s. 22-26. Lav økonomisk realvækst 2008-2016.
- Ved også at inddrage den realøkonomiske vækst i det private forbrug ses høj realvækst 2006-2007, lav realvækst 2008-2016, om end højere stigninger i 2015 og 2016 end årene før, jf. STO s. 101.
- Relevansen af konjunkturudviklingen skal godtgøres ved at give indtryk af en forståelse for sammenhængen mellem udviklingen i skatter og afgifter og udviklingen i BNP. Eksempelvis moms, at højkonjunkturerne 2005-2007 betyder stigende privat forbrug, som betyder stigende omsætning og dermed højere moms til staten. I højkonjunkturerne stiger privat forbruget *mere end* indkomsten

(forbrugskvoten stiger), dermed øges skattetrykket. Dertil kommer, at forbruget forskydes mod afgiftstunge varer, fx bilkøb.

- Det skal tilsvarende trække ned, såfremt den studerende ikke beskriver progressionen i skattesystemet betydning for udviklingen i skattetrykket, fordi en høj konjunktur skaber større indkomst, som bidrager til et endnu højere skatteprovenu på grund af progressionen, hvorfor skattetrykket typisk stiger under en højkonjunktur, alt andet lige. Når det ikke lige er tilfældet 2006-2007, så skyldes det bl.a. skattestoppet, jævnfør neden for. Omvendt er der i første dele af lavkonjunktoren 2008-2011 faldende eller niveaumæssigt status quo på skattetrykket i forhold til 2006-2007.

Institutionelle forklaringer

- Med skattestoppet i 2002 blev alle skatter fastsat i kroner eller i pct., holdt fast således at skattesatsen ikke længere kunne stige. Ejendomsværdiskatten kunne derudover heller ikke længere stige med prisstigningerne på ejendomme, jf. DOS s. 136. Alt andet lige skulle skattetrykket falde.
- 2007-skattereformen (ST s. 200) skulle øge udbuddet af arbejdskraft – og alt andet lige sænke skattetrykket.
- 2009-forårspakken 2.0 (ST s. 203) er en skatteomlægning over en længere periode frem mod 2019, hvorfor den kan være svær at aflæse.
- Finansloven for 2012 (ST s. 208) betyder skatte- og afgiftsstigninger, hvilket alt andet lige øger skattetrykket.
- For 2013 vedtages ny skattereform (ST s. 209) med en sænkelse af skatterne over en længere periode frem mod 2022, hvilket alt andet lige vil mindske skattetrykket.
- For 2014 sænkes selskabsskatterne i henhold til aftale om en vækstplan (ST s. 211), hvilket alt andet lige vil mindske skattetrykket.
- Når skattetrykket alligevel stiger betydeligt fra 2012 til 2014, så handler det om en omlægning af kapitalpensionsordningen. Alle med en kapitalpension tilbydes at betale deres fremtidige pensionsbeskatning i 2013, 2014 og 2015 (med en lavere procentsats) frem for senere (med en højere procentsats). I 2015 sker der en tilsvarende fremrykning af beskatningen af indeståender i LD. Det fremrykker skattebetalinger for ca. 29 mia.kr. i 2013, ca. 59 mia.kr. i 2014 og ca. 28 mia.kr. i 2015, hvilket alt andet lige betød et betydeligt højere skattetryk i disse tre år, ikke mindst i 2014. Fra 2013 til 2014 sættes bundskatten op med 1 procentpoint, hvilket også trækker skattetrykket op efterfølgende. Det skal trække meget ned, såfremt dette forhold ikke er medtaget, særligt vedrørende året 2014.

JUNI 2019

Rettevejledning til eksamen i faget samfundsbeskrivelse B

1. år, økonomisk kandidateksamen

Besvarelsestid: 6 timer.

Opgaven skal besvares selvstændigt. Besvarelsen skal ske på dansk, men studerende kan uden særlig tilladelse svare på svensk eller norsk.

Tilladte hjælpemidler:

- Statistisk Tiårsoversigt 2018
- Befolkning og samfund
- Den offentlige sektor
- Danmarks økonomi siden 1980
- Handelspolitik, konkurrenceevne og udenrigsøkonomi
- Arbejdsmarkedspolitik
- Praktisk statistisk metode for økonomer
- Statens Låntagning og Gæld 2015 (bilag) og Statens Låntagning og Gæld 2018 (vedlagt)
- Danmarks Pengepolitik (vedlagt).
- Excel-ark med tabeller fra Statistisk 10-årsoversigt 2018 (vedlagt).

Generelle bemærkninger til alle tre delopgaver

- Af formålet med SAMF B fremgår blandt andet, at den studerende skal kunne udarbejde en rapport om et samfundsbeskrivende emne med angivelse af de statistiske begreber, herunder definitoriske forskelle, med såvel en beskrivende del som en forklarende del, herunder en klar sammenhæng mellem de to dele, samt fremstille besvarelsen i et klart og forståeligt sprog med en passende opstilling af tabeller og figurer.
- Af formålet med faget fremgår også, at den studerende skal kunne anvende regnearksprogrammet Excel i opgaveløsningen, herunder foretage vækstbidragsberegninger, ændringsberegninger samt udarbejde forskellige figurer søjlediagrammer, kurvediagrammer.
- Såfremt de fem krav til figurer og tabeller ikke overholdes, skal det trække meget ned.
- Definitioner for de data, som skal beskrives, skal medtages, ellers trækker det ned.
- Det skal trække ned, såfremt besvarelsen ikke fremstiller beskrivelsen i spørgsmål 1 systematisk og overskueligt, bl.a. ved at sondre mellem udviklingen set over hele perioden, en opdeling i relevante delperioder og fremhævelse af særlige udsving.
- Beskrivelserne af de enkelte komponenter skal fange de overordnede tendenser, ende- og vendepunkter samt evt. bestemte interessante observationer og beskrive udviklingen i de enkelte komponenter i relation til de øvrige. Det trækker ned, såfremt en studerende forfalder til lange ureflekterede beskrivelser af data.
- Særligt vedr. spørgsmål 2 i de tre delopgaver gælder, at en endeløs opremsning af fx politiske forklaringsfaktorer eller en henvisning til en konjunkturudvikling uden kobling til beskrivelsen af et bestemt nøgletal, og hvad den enkelte faktor betyder for denne, skal trække meget ned.
- De enkelte forklaringer skal så vidt muligt understøttes af data fra Statistisk Tiårsoversigt 2018 (STO). Såfremt der ikke understøttes af data, skal det trække ned.
- I forbindelse med alle spørgsmål skal anvendte kilde anføres, med angivelse af sidetal. Manglende dokumentation af forklaringer, fx opgivelse af kilde, trækker ned.
- De centrale figurer og tabeller skal fremgå af hovedteksten og må ikke blot være i bilag, såfremt det er tilfældet så trækker det ned.

Delopgave A

- 1. Beskriv udviklingen i eksport af tjenester til Tyskland, import af tjenester fra Tyskland, handelsbalancen for tjenester over for Tyskland for så lang en periode som muligt på baggrund af data i Tiårsoversigt 2018. Beskrivelsen skal indeholde mindst en figur.**
- 2. Forklar baggrunden for ovennævnte udvikling i spørgsmål 1 i samme periode, herunder også en beskrivelse af Danmarks eksportformåen over for Tyskland i forhold til tjenester.**

Af formålet med SAMF B fremgår blandt andet, at den studerende skal have viden om og kunne udvælge relevante definitioner vedr. de udenrigsøkonomiske statistikker samt have viden om og kunne udvælge relevante forklaringer på udviklingen i udvalgte udenrigsøkonomiske nøgletal.

Pensum er primært: Statistisk Tiårsoversigt (STO) og Handelspolitik, konkurrenceevne og udenrigsøkonomi (HKU).

Spørgsmål A.1 Beskrivelsen af udviklingen

Data og forbehold

- Definitionerne af de enkelte komponenter skal medtages, jf. HKU s. 112-113. Tjenester er bl.a. søtransport (rederier) og rejser, jf. HKU s. 112-113.
- Opgørelserne er foreløbige for årene 2014-2017 (dog ikke markeret i tabellen i STO), hvilket der skal tages forbehold for, hvilket betyder, at data i beskrivelsen fremadrettet kan blive ændret.
- Der skal tages forbehold for, at data er i årets priser og dermed påvirket af den løbende pris- og lønudvikling
- Det skal trække meget ned, såfremt der ikke er en kort omtale af definitioner, data og forbehold svarende til ovenstående.

Beskrivelse

- Der skal udarbejdes en figur, jævnfør opgaveformuleringen, der viser udviklingen i bruttoindtægter, bruttoudgifter og nettoindtægter. Hvis det ikke er tilfældet, skal det trække meget ned.

- Beskrivelsen skal som minimum omfatte niveauet i mia.kr. komplementeret med år-til-år-ændringer i mia.kr. i en figur, tabel eller en supplerende skriftlig præsentation. Hvis det ikke er tilfældet, skal det trække ned.
- Det trækker ned, såfremt der udelukkende gøres brug af indekstal, andele i pct. (fx i forhold til samlet import eller eksport) eller år-til-år ændringer, som er medtaget i beskrivelsen.
- Nettoeksporten er en restsum (indtægter – udgifter), hvorfor data i samme tidsserie kan være både over og under nul. Det trækker meget ned at beregne procentvise ændringer på data, som er positive og negative eller blot er stærkt svingende, fordi det ikke kan bruges til noget.
- Når der udelukkende er udarbejdet en tabel i rettevejledningen så skyldes det, at der er lettere at aflæse, når data skal kontrolleres efterfølgende.

Tabel A1 Import, eksport og nettoeksport af tjenester til Tyskland

Mia.kr.	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*	2015*	2016*	2017
Eksport	31	32	29	32	33	36	39	38	48	48	45
Import	43	44	40	39	44	47	41	40	43	41	44
Nettoeksport	-12	-12	-11	-8	-11	-10	-2	-3	5	6	1
År-til-år Ændring nettoeksport		0	0	3	-3	1	8	0	8	1	-5

Kilde: STO. s. 158.

- Eksporten falder fra ca. 31 mia.kr. til 29 mia.kr. i 2009, hvorefter den er stigende til ca. 45-48 mia.kr. i 2015-2017.
- Importen af tjenester falder fra ca. 43 mia.kr. i 2007 til ca. 39 mia.kr. i 2010, hvorefter den stiger til 47 mia. kr. i 2012, hvorefter den ligger stabilt mellem 40 og 44 mia.kr. gennem resten af perioden.
- Der er negativ nettoeksport i perioden 2007-2014, idet importen af tjenester er højere end eksporten, og i perioden 2015-2017 er der tale om positiv nettoeksport, idet eksporten højere end importen. Udviklingen fra negativ til positiv nettoeksport kan således primært henføres til en stigende eksport.

Spørgsmål A.2. forklaringer på udviklingen

- Der skal være særlig fokus på konjunkturudviklingen i perioden, hvilket som minimum skal beskrives ved den reale vækstrate i BNP. Relevansen af konjunkturudviklingen skal godtgøres, ved at give indtryk af forståelse for sammenhængen mellem udviklingen i BNP og efterspørgslen på importerede varer. Det skal trække væsentligt ned, hvis BNP-udviklingen i Danmark og Tyskland ikke omtales på en eller anden måde.

- Jf. STO s. 101 var der højkonjunktur frem til 2008, hvor den nuværende lavkonjunktur indtræder, som følge ikke mindst af den finansielle krise i såvel udlandet som i Danmark, som er markant i 2009. Under en højkonjunktur skabes øget indkomst, som bevirker øget efterspørgsel på tjenesteydelser til privat forbrug, særligt turisme (tjenesteimport), jævnfør STO s. 123 og STO s. 153 og 155, der viser, at der har været nettoudgifter til rejser, og nettoudgifterne har været voksende i perioden. Endvidere påvirkes forbrugskvoten også i en positiv retning under højkonjunktoren (2004-2007), hvilket også trækker tjenesteimporten op.
- Tilsvarende har højkonjunktoren i Tyskland, jævnfør STO s. 181, i samme periode også betydet en stigende eksport, om end den ikke er vokset ligeså hurtigt som tjenesteimporten, jævnfør beskrivelsen. Det er vigtigt, at forklaringerne på konjunkturudviklingen dokumenteres ved som minimum at henvise til STO s. 181.
- Adfærdsmæssige forklaringer f.eks. globaliseringen i form af større bruttotransaktioner af tjenester.
- Markedsmæssige forklaringer kan også være udviklingen i dollarkursen, idet en stor del af tjenester handler om søtransport, der som oftest handles i dollar.
- Der skal være en beskrivelse af Danmarks eksportformåen inden for tjenester overfor Tyskland med det relevante nøgletal samt fordele og ulemper ved at benytte data i Statistisk Tiårsoversigt til at analysere udviklingen i Danmarks eksportformåen (import fra Danmark/landets import i alt). Det skal tage udgangspunkt i STO s. 158, som også er vist i tabel A2, og HKU s. 74-77. Bemærk tidsrækken er 2006-2016. Frem mod 2009 øges eksportformåen overfor Tyskland, men efterfølgende er den faldet til et niveau mellem 1,37-1,42 pct. i resten af perioden.
- En ulempe er, at der er tale om et nulsumsspil, hvor nye lande automatisk fortrænger andelen til de lande, som allerede handler med det pågældende land. Et alternativ kan være at se på Danmarks eksportvækst over tid sammenlignet med andre lands tilsvarende eksportvækst over tid. Såfremt der ikke er en beskrivelse, kommentarer samt fordele/ulemper, så skal det trække meget ned, idet det fremgår af eksamensopgaven.

Tabel A2 Eksportformåen tjenester over for Tyskland

Pct.	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015*	2016*
Antal	1,36	1,45	1,7	1,42	...	1,32	1,41	1,28	1,34	1,37	1,37

Kilde: STO s. 158. Anm. Begynder i 2006, som ikke er relevant i forhold til selve beskrivelsen. Der er ikke data for 2010 i kilden.

Delopgave B

- 1. Beskriv udviklingen i industriens rolle i dansk økonomi i forhold til beskæftigelsen og eksporten for så lang en periode som muligt på baggrund af data i Tiårsoversigten. Beskrivelsen skal blandt andet indeholde en figur og en tabel, der hver for sig beskriver udviklingen.**
- 2. Forklar baggrunden for ovennævnte udvikling i spørgsmål 1 i samme periode.**

Af formålet fremgår, at den studerende skal kunne redegøre for arbejdsmarkedsstatistikkerne og deres grundbegreber, samt kunne forklare udviklingen i udvalgte arbejdsmarkedsstatistiske nøgletal. Det fremgår også af formålet, at den studerende skal kunne redegøre for de udenrigsøkonomiske statistikker samt forklare udviklingen i udvalgte udenrigsøkonomiske nøgletal

Pensum er især: Statistisk Tiårsoversigt 2018 (STO), Arbejdsmarkedspolitik (AM), Handelspolitik, konkurrenceevne og udenrigsøkonomi (HKU) og Danmarks økonomi siden 1980 (DØS).

Spørgsmål B.1 Beskrivelsen af udviklingen

Data og forbehold

- Den studerende skal vælge nationalregnskabets opgørelse af beskæftigelsen, fordi det definitorisk hænger sammen med produktionen og eksporten/udenrigsøkonomien (selvom der også er forskel mellem nationalregnskabets opgørelse af udenrigsøkonomien og udenrigshandlen med varer), og både beskæftigelsen og eksporten kan gøres op for samme periode.
- Såfremt den studerende benytter RAS, skal det trække ned, da den ikke er koblet op mod økonomien og fokuserer udelukkende på personer bosatte i Danmark, og dertil kommer, at den i STO kun dækker perioden frem til 2016 samt har et databrud mellem 2007 og 2008.
- Beskæftigede er baseret på data fra Nationalregnskabet, og der er tale om antal helårspersoner, det vil sige opgjort som beskæftigede i hele perioden, både selvstændige og lønmodtagere og er inkl. pendlere.
- Nationalregnskabsdata for beskæftigelsen er foreløbige for 2015-2017, hvilket der skal tages forbehold for, idet data i beskrivelsen kan ændre sig efterfølgende.
- Der skal tages forbehold for, at data vedr. udenrigshandlen med varer er foreløbige for 2017, hvilket betyder, at data i beskrivelsen fremadrettet kan blive ændret.

- Data for udenrigshandlen med varer er i årets priser, hvilket der skal tages forbehold for, idet data er påvirket af den løbende pris- og lønudvikling.
- Eksporten af industrivarer er opgjort fob, det vil sige værdien uden fragt, forsikringer m.v.
- Eksporten af varer og tjenester fra nationalregnskabet er opgjort på en anden måde, bl.a. inkl. merchanting, end eksporten af industrivarer, som tager sit udgangspunkt i udenrigshandlen med varer.
- Det skal trække meget ned, hvis der ikke er en omtale af definitioner, data og forbehold svarende til ovenstående, herunder betydningen af forbehold kan have for beskrivelsen.

Beskrivelse af udviklingen:

- Der skal udarbejdes en figur og en tabel, jævnfør opgaveformuleringen, der viser relevante nøgletal, som forklarer udviklingen i industriens beskæftigelse og eksport. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække meget ned.
- Når der udelukkende er udarbejdet en tabel i rettevejledningen så skyldes det, at der er lettere at aflæse, når data skal kontrolleres efterfølgende.
- Beskrivelsen skal som minimum omfatte niveauet i antal tusinder for beskæftigelsen og i mia.kr. for handelsbalancen komplementeret med år-til-år-ændringer samt andele i forhold til henholdsvis beskæftigelsen i alt og eksporten af varer og tjenester i alt i en figur, tabel eller en supplerende skriftlig præsentation. Hvis det ikke er tilfældet, skal det trække ned.
- Alternativt til andelen i pct. af henholdsvis beskæftigelsen i alt og eksporten af varer og tjenester i alt kan være at beregne vækstbidrag. For eksportens vedkommende kan andelen i forhold til eksporten af varer i alt også benyttes, men det trækker dog lidt ned, da det ikke omfatter den samlede udenrigsøkonomi fx inkl. tjenester og merchanting.
- Det trækker ned, såfremt der udelukkende gøres brug af indekstal, andele i pct. eller år-til-år ændringer i beskrivelsen.

Tabel B1 Udviklingen i eksporten af industrivarer

Mia.kr.	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017*
Industrieksport	414	428	365	398	438	446	451	472	497	513	532
Ændring		15	-64	34	39	9	5	20	26	16	18
Andel i pct. af eksport af varer og tjenester*)	46,2	43,9	44,9	43,5	44,0	43,1	42,7	43,6	44,0	46,4	44,9

Kilde: STO s. 152 og s. 105. *) Brøkens tæller er industrieksporten baseret på Udenrigshandlen for varer, nævneren er eksport af varer og tjenester baseret på Nationalregnskabet.

- Eksporten falder fra 414 mia.kr. i 2007 til 365 mia.kr. i 2009, hvorefter den er stigende i resten af perioden til ca. 532 mia.kr. i 2017.
- Eksporten af industrivarer af den samlede eksport af varer og tjenester er faldende fra ca. 46,2 pct. i 2007 til ca. 42,7 pct. i 2013, hvorefter den igen er stigende nogenlunde til

samme niveau i 2016 som i 2007. I 2017 falder den lidt i forhold til 2016. Alt i alt nogenlunde den samme rolle i 2007 som i 2016/2017.

Tabel B2 Beskæftigelsen i industrien

1.000 pers.	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015*	2016*	2017*
Antal	362	364	317	289	289	283	278	280	283	286	291
Ændring i antal		2	-46	-28	0	-6	-5	1	4	3	5
Andel i pct. beskæftigede i alt	12,4	12,3	11,1	10,4	10,4	10,2	10,1	10,0	10,0	9,9	9,9

Kilde: STO s. 126.

- Beskæftigelsen i industrien stiger svagt fra 2007 til ca. 364.000 beskæftigede i 2008, hvorefter den er faldende frem til ca. 278.000 beskæftigede i 2013, med store fald i både 2009 og 2010, hvorefter det igen stiger, så niveauet er ca. 291.000 beskæftigede i 2017.
- Beskæftigelsen i industrien af den samlede beskæftigelse er faldende fra ca. 12,4 pct. i 2007 til 9,9 pct. i 2017, som udtryk for, at rollen har været faldende i perioden.

Spørgsmål B.2. Forklaringer på udviklingen

Konjunkturændringer

- Der skal også være en særlig fokus på konjunkturudviklingen i perioden, hvilket som minimum skal beskrives ved den reale vækstrate i BNP. Relevansen af konjunkturudviklingen skal godtgøres, ved at give indtryk af forståelse for sammenhængen mellem udviklingen i BNP i udlandet (de lande vi handler med) og efterspørgslen på industrivarer (eksporten) samt mellem udviklingen i beskæftigelsen og eksporten samt også BNP-udviklingen i Danmark. Det skal trække ned, hvis BNP-udviklingen i Danmark ikke omtales i den forbindelse.
- Der en højkonjunktur i 2007 i Danmark. Tilsvarende er der en stigning i indtjeningen i samme periode. Det sker helt frem til 2008, hvor den nuværende lavkonjunktur indtræder, som følge ikke mindst af den finansielle krise, som er markant i 2009, hvilket også påvirker eksporten af industrivarer.
- Tilsvarende har højkonjunktoren i de lande, hvor vi afsætter vores produkter, fx i EU, jævnfør ST s. 181, i samme periode også betydet en stigende eksport. Omvendt i den efterfølgende periode.
- For industrien handler det også om den globale konkurrencesituation. Industrien er i hård international konkurrence, hvilket kræver konstante forøgelse i produktiviteten – høj vækst eller ej. Det hænger godt sammen med en kraftigt stigende eksport efter 2009, hvorimod beskæftigelsen kun stiger svagt efter 2010. Danmark er blandt de mest konkurrencedygtige lande i verden, hvilket også gavner vores eksport og beskæftigelse. Jf. HKU kapitel 3.

Delopgave C

- 1. Beskriv udviklingen i indtægterne fra moms og afgifter for så lang en periode som muligt på baggrund af data i Tiårsoversigten. Beskrivelsen skal blandt andet indeholde en figur. Beskrivelsen skal også indeholde en beskrivelse af EU-reglerne om moms, herunder EU-mindstesatser for moms samt EU-reglerne for punktafgifter, herunder EU-mindstesatser for punktafgifter.**
- 2. Forklar baggrunden for ovennævnte udvikling i spørgsmål 1 i samme periode.**

Af formålet med SAMF B fremgår blandt andet, at den studerende skal have viden om og kunne udvælge relevante definitioner vedr. fx moms og de vigtigste afgiftstyper samt have viden om og kunne udvælge relevante forklaringer på udviklingen i udvalgte skatter.

Pensum er primært: Statistisk Tiårsoversigt 2018 (STO), Danmarks Økonomi siden 1980 (DØ) og Den offentlige sektor (DOS).

Spørgsmål 3.1 Beskrivelse af udviklingen

Data og forbehold

- Skatterne er, og derfor også moms og afgifter, obligatoriske ydelser som går til den offentlige forvaltning og service, uden at nogen form for modydelse, jf. STO s. 202.
- Afgifter af varer og tjenester er defineret ved at blive udløst ved omsætning på vare- og tjenestemarkederne. Disse afgifter, herunder momsen, påvirker varepriserne og reducerer derigennem borgernes realindkomst, jf. DOS s. 122.
- Momsen er en afgift af værditilvæksten i det pågældende omsætningsled. Momsen er EU-harmoniseret. Momsen er 25 pct. af salgssummen inkl. punktafgifter, jf. DOS s. 186. De øvrige definitioner fremgår af DOS s. 190-202
- Opgørelsen af skatter, dvs. bl.a. afgifter, herunder moms, er foreløbig for 2015-2017, hvilket der bør tages forbehold for, da data i beskrivelsen fremadrettet kan blive ændret.
- Tilsvarende bør der tages forbehold for, at data er i årets priser og dermed påvirket af den løbende pris- og lønudvikling.
- Det skal trække meget ned, såfremt der ikke er en kort omtale af definitioner, data og forbehold svarende til ovenstående.

Beskrivelse

- Jævnfør opgaveformuleringen, så er det et krav, at den studerende udarbejder en figur. Det skal trække meget ned, såfremt dette ikke er tilfældet.
- Når der udelukkende er udarbejdet en tabel i rettevejledningen så skyldes det, at der er lettere at aflæse, når data skal kontrolleres efterfølgende.
- Beskrivelsen skal dække både moms og afgifter hver for sig og i forhold til hinanden samt eventuelt udvalgte afgifter. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække ned.
- Selve beskrivelsen skal som minimum omfatte niveauet i mia.kr., år-til-år-ændringen i en figur, tabel eller en supplerende skriftlig præsentation. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække ned. Det trækker fx ned, såfremt der udelukkende er tale om brug af indekstal, eller det udelukkende er år-til-år ændringer, som er medtaget i beskrivelsen.
- Beskrivelsen skal også indeholde en beskrivelse af EU-reglerne om moms, herunder EU-mindstesatser for moms, fx må normalsatsen ikke være under 15 pct. Beskrivelsen skal også indeholde EU-reglerne for punktafgifter, herunder som minimum udvalgte EU-mindstesatser for punktafgifter, fx skal afgiften på blyfri benzin være på mindst på 2,68 kr. pr. liter. De fremgår af DOS s. 189 og 193. Såfremt det ikke er tilfældet, herunder udvalgte eksempler på sådanne mindstesatser, så skal det trække meget ned, idet det fremgår specifikt af opgaven. Det er ikke nok at skrive, at der findes sådanne mindstesatser.

Tabel C1 Moms, afgifter, udvalgte afgifter: niveau (mia.kr.) og år-til-år-ændring i pct.

Mia.kr.	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015*	2016*	2017*
Moms	175	174	168	172	176	182	181	186	190	197	205
Afgifter	106	97	87	93	95	97	100	99	103	105	104
heraf reg.afgift køretøjer	24	19	12	14	14	13	15	16	18	19	20
År-til-år ændring i pct.											
Moms		-0,4	-3,6	2,4	2,8	2,9	-0,1	2,5	2,2	3,8	3,7
Afgifter		-8,1	-10,9	7,5	1,6	2,4	3,3	-1,0	3,4	2,1	-1,1
heraf reg.afgift		-21,3	-37,9	14,5	0,2	-4,0	16,4	4,9	12,7	8,1	2,7

Kilde: STO. s 141.

- Momsen er faldende i perioden 2007-2009, hvor indtægterne udgør ca. 168 mia.kr. i 2009. Derefter er den generelt stigende i resten af perioden, særligt med højere vækstrater 2014-2017, og hvor indtægterne fra moms slutter på ca. 205 mia.kr. i 2017.
- Afgifterne følger generelt set samme mønster som moms, med undtagelse i 2014 og 2017. 106, 87 og 105.

- Registreringsafgiften for køretøjer falder fra ca. 24 mia.kr. i 2007 til ca. 12 mia.kr. i 2009. Frem til 2012 ligger den nogenlunde i samme niveau, hvorefter den er stigende frem til 2017, særligt med store stigninger i 2015. I 2017 udgør registreringsafgiften for køretøjer ca. 20 mia.kr.

Spørgsmål C.2. Forklaringer på udviklingen

Konjunkturændringer

- Mange studerende vil inddele konjunkturerne i delperioder, hvilket er positivt, da det er med til at skabe struktur i besvarelsen. Høj vækst i 2007 og lavvækst fra 2008 til 2013 og herefter højkonjunktur 2014-2017. Og med 2009 som et særligt kedeligt år med en negativ vækst i BNP på 4,9 pct., jf. STO s. 105.
- Såfremt besvarelsen tager afsæt i konjunktursituationen, bør det i årsagsforklaringen slås fast, at der er en direkte sammenhæng mellem væksten i økonomien og ændringer i de samlede afgifter, momsen og de udvalgte øvrige afgifter, fx registreringsafgiften på køretøjer. Når der er højkonjunktur, vil omsætningen være højere og dermed udløse mere moms og flere afgiftsindbetalinger. Omvendt når der er lavkonjunktur, hvilket svarer overens med tabel C1.

Institutionelle ændringer

- Bilsalget og dermed registreringsafgiften på køretøjer stiger bl.a. i 2015 som følge af en omlægning og generel sænkning af registreringsafgiften for personbiler, jf. STO s. 219, herunder dog også en indførelse af registreringsafgift for el-biler, hvilket udløser en meget stor efterspørgsel efter sådanne biler i 2015.
- I 2012 blev afgifterne på øl, vin, cigaretter og sukkerholdige varer sat op, jf. DØS s. 145, hvilket alt andet lige er med til at forklare stigningerne i provenuet fra afgifter.
- I 2013 skete der en nedsættelse af afgifter på øl og sodavand, herunder en fuldstændig fjernelse af sodavandsafgiften i 2014, jf. DØS s. 145, hvilket alt andet lige i har været med til at mindske vækstraten i indtægterne fra afgifterne. Derudover blev energiafgifter på erhvervene og husholdningerne også nedsat i 2014.

AUGUST 2020

Rettevejledning til eksamen i faget samfundsbeskrivelse B

1. år, økonomisk kandidateksamen

Besvarelestid: 6 timer.

Opgaven skal besvares selvstændigt. Besvarelsen skal ske på dansk, men studerende kan uden særlig tilladelse svare på svensk eller norsk.

Relevante hjælpemidler:

- Statistisk Tiårsoversigt 2019
- Befolkning og samfund
- Den offentlige sektor
- Danmarks økonomi siden 1980
- Handelspolitik, konkurrenceevne og udenrigsøkonomi
- Arbejdsmarkedspolitik
- Praktisk statistisk metode for økonomer
- Statens Låntagning og Gæld 2015 (bilag) og Statens Låntagning og Gæld 2019 (vedlagt)
- Danmarks Pengepolitik (vedlagt).
- Excel-ark med tabeller fra Statistisk 10-årsoversigt 2019 (vedlagt).

Generelle bemærkninger til alle tre delopgaver

- Af formålet med SAMF B fremgår blandt andet, at den studerende skal kunne udarbejde en rapport om et samfundsbeskrivende emne med angivelse af de statistiske begreber, herunder definitoriske forskelle, med såvel en beskrivende del som en forklarende del, herunder en klar sammenhæng mellem de to dele, samt fremstille besvarelsen i et klart og forståeligt sprog med en passende opstilling af tabeller og figurer.
- Af formålet med faget fremgår også, at den studerende skal kunne anvende regnearksprogrammet Excel i opgaveløsningen, herunder foretage vækstbidragsberegninger, ændringsberegninger samt udarbejde forskellige figurer søjlediagrammer, kurvediagrammer.
- Såfremt de fem krav til figurer og tabeller ikke overholdes, skal det trække meget ned.
- Definitioner for de data, som skal beskrives, skal medtages, ellers trækker det meget ned.
- Det skal trække ned, såfremt besvarelsen ikke fremstiller beskrivelsen i spørgsmål 1 systematisk og overskueligt, bl.a. ved at sondre mellem udviklingen set over hele perioden, en opdeling i relevante delperioder og fremhævelse af særlige udsving.
- Særligt vedr. spørgsmål 2 i de tre delopgaver gælder, at en endeløs opremsning af fx politiske forklaringsfaktorer eller en henvisning til en konjunkturudvikling uden kobling til beskrivelsen af et bestemt nøgletal, og hvad den enkelte faktor betyder for denne, skal trække ned.
- De enkelte forklaringer skal så vidt muligt understøttes af data fra Statistisk Tiårsoversigt 2019 (STO) eller af andre kilder. Det skal fremgå klart og tydeligt, hvilken kilde der er benyttet. Såfremt der ikke understøttes af data, skal det trække ned.
- Idet besvarelseserne er udarbejdet derhjemme, så skal der være ekstra fokus på, studerende som kopierer andres tekster uden at sætte citationstegn eller kildehenvise, så det ser ud som om det er din egen tekst. Tilsvarende skal der være ekstra fokus på, om studerende bruger andres idéer eller tanker uden at kildehenvise, så det ser ud om det er deres egne idéer eller tanker
- Eksaminator og medrettere skal ydermere have særlig fokus på plagiering og den automatiske kontrol af dette, som foregår via Digital Eksamen.

Delopgave A

1. Beskriv udviklingen i fuldtids- og deltidsbeskæftigelsen samt arbejdsløsheden for hhv. mænd og kvinder i så lang en periode som muligt. Beskrivelsen skal indeholde mindst en figur og en tabel.
2. Forklar baggrunden for ovennævnte udvikling i spørgsmål 1 i samme periode.

Pensum er især: Statistisk Tiårsoversigt 2016 (STO), Arbejdsmarkedspolitik (AM)

Af formålet fremgår, at den studerende skal kunne redegøre for arbejdsmarkedet funktionsmåde, arbejdsmarkedssstatistikkerne og deres grundbegreber, samt kunne forklare udviklingen i udvalgte arbejdsmarkedssstatistiske nøgletal.

Spørgsmål A.1 Beskrivelsen af udviklingen

Data og forbehold

- Den centrale statistik til at registrere befolkningens tilknytning til arbejdsmarkedet, herunder beskæftigede, deltidsbeskæftigede (delmængde af beskæftigelsen) og arbejdsløse fordelt på mænd og kvinder er RAS-opgørelsen (Registrerede Arbejdsstyrkestatistik). Der er databrud mellem 2007 og 2008. RAS-opgørelsen er også den statistik, der bruges til at beregne bl.a. beskæftigelsesfrekvensen. Den konsistente kategorisering af hele befolkningen ift. arbejdsmarkedet gør RAS velegnet til strukturanalyser. En væsentlig ulempe ved RAS er, at statistikken blot er baseret på en uge i november hvert år, og at den først udkommer ca. 16 måneder efter opgørelsestidspunktet (november). Enheden i RAS er personer ('hoveder') uden hensyn til fuldtid / deltid og beskæftigelse uden for ugen i november. Det har den konsekvens, at det – især ved konjunkturskift – er svært at få et præcist indtryk af den øjeblikkelige beskæftigelsessituation, jf. AM s. 22.
- I STO er perioden 2007 – 2017 medtaget, men der er et databrud mellem 2007 og 2008, hvorfor data før og efter ikke kan sammenlignes. For perioden 2008 og frem dateres efter tidspunktet for tilknytningen til arbejdsmarkedet ultimo november. For 2007 er der dateret efter tidspunktet for opgørelsen af populationen (som er året efter). Databrud handler også om en ændring af fuldtids- og deltidsbeskæftigede, da grænsen mellem fuldtid og deltid blev ændret fra min. 27 arbejdstimer om ugen til min. 32 arbejdstimer om ugen, jf. STO s. 38.
- Når der udelukkende kan benyttes RAS-statistik, jf. deltidsbeskæftigede, så er det udelukkende data fra RAS, som skal benyttes vedr. beskæftigede og arbejdsløse. Såfremt

RAS-data for fx beskæftigelse er blandet med fx ledighed fra RAM, så skal det trække meget ned.

- Gængse definitioner behøver ikke have citationstegn om sig, men kilden er vigtigt.
- Medtages irrelevante definitioner, fx om Nationalregnskabet eller RAM-ledigheden skal det trække ned, men det er ok kort at nævne dem for at perspektivere.
- Det skal trække meget ned, hvis der ikke er en omtale af definitioner, data og forbehold svarende til ovenstående, herunder betydningen af forbehold kan have for beskrivelsen.

Beskrivelse:

- Der skal som minimum udarbejdes en figur og en tabel, jævnfør opgaveformuleringen, der viser relevante nøgletal, som forklarer udviklingen i beskæftigelsen og ledigheden for mænd og kvinder. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække meget ned.
- Når der udelukkende er udarbejdet tabellerne A1 og A2 i rettevejledningen, så skyldes det, at der er lettere at aflæse, når data skal kontrolleres efterfølgende.
- Beskrivelsen skal som minimum omfatte niveauet i antal tusinder for beskæftigelsen, herunder deltidsbeskæftigelsen, og arbejdsløse for både mænd og kvinder komplementeret med år-til-år-ændringer i faktiske tal eller i pct. for henholdsvis beskæftigelsen og arbejdsløse i en figur, tabel eller en supplerende skriftlig præsentation. Hvis det ikke er tilfældet, skal det trække ned.
- Det er ok at den studerende på grund af det omtalte databrud vælger at starte sin beskrivelse i 2008.
- Det trækker ned, såfremt der udelukkende gøres brug af indekstal, andele i pct. eller år-til-år ændringer i beskrivelsen.

Beskrivelse af udviklingen:

Tabel A1 Antal fuldtidsbeskæftigede, deltidsbeskæftigede og arbejdsløse

1.000 personer	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Fuldtidsbeskæftigede	2.449	2.091	2.005	2.006	2.001	1.990	1.998	2.010	2.061	2.046	2.077
Mænd	1.320	1.212	1.141	1.137	1.142	1.134	1.138	1.147	1.172	1.174	1.190
Kvinder	1.129	879	864	870	859	856	860	862	889	872	887
Deltidsbeskæftigede	409	753	721	698	697	695	696	710	699	759	771
Mænd	192	282	270	268	268	270	272	279	278	303	311
Kvinder	217	472	451	431	429	425	425	431	420	456	461
Arbejdsløse	60	64	130	132	126	135	125	109	101	98	102
Mænd	28	36	81	77	67	71	66	55	50	49	50
Kvinder	32	29	50	55	59	64	60	53	51	49	52

Kilde: STO s. 38. Note: Data for 2007 kan ikke sammenlignes med 2008 og frem.

Fuldtidsbeskæftigede svarer til forskellen mellem beskæftigede og deltidsbeskæftigede.

Af tabel A1 og A2 fremgår:

- Mændenes fuldtidsbeskæftigelse er i hele perioden højere end kvindernes svarende til ca. 300.000 personer. Mændenes og kvindernes fuldtidsbeskæftigelse følger udviklingsmæssigt hinanden i perioden, med fald fra 2008 til 2012, særligt 2009 for mændenes vedkommende, uændret frem til 2014, hvorefter de er stigende igen frem til 2017.
- Kvindernes deltidsbeskæftigelse er i hele perioden højere end mændenes svarende til ca. 142.000-181.000 personer. Højest forskel i 2009 og lavest 2015-2017, idet mændenes deltidsbeskæftigelse er vokset mest i perioden, hvorimod kvindernes er lidt lavere i 2017 end i 2008. 2015-2017. Mændenes deltidsbeskæftigelse faldt fra 2008 til 2010 og steg igen frem til 2017. Kvindernes deltidsbeskæftigelse faldt fra 2008 til 2012-2013 og steg igen frem til 2017.
- Mændenes arbejdsløshed er højere end kvindernes fra 2008 til 2014 og 2015-2017 er det omvendt. Mændenes arbejdsløshed steg fra 2008 til 2009 (81.000 personer) og derefter er den generelt faldende i resten af perioden og ender på 50.000 personer. Kvindernes arbejdsløshed stiger fra 2008 til 2012 (64.000 personer), hvorefter den også er faldende i resten af perioden (52.000 personer).

Tabel A2 Ændring i pct. i antallet af fuldtidsbeskæftigede, deltidsbeskæftigede og arbejdsløse

Ændring pct.	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Fuldtidsbeskæftigede		-14,6	-4,1	0,1	-0,2	-0,6	0,4	0,6	2,5	-0,7	1,5
Mænd		-8,2	-5,9	-0,4	0,5	-0,7	0,3	0,8	2,1	0,2	1,3
Kvinder		-22,1	-1,8	0,7	-1,2	-0,4	0,5	0,3	3,0	-1,9	1,7
Deltidsbeskæftigede		84,3	-4,3	-3,2	-0,2	-0,3	0,1	2,0	-1,6	8,6	1,6
Mænd		46,9	-4,1	-0,9	0,2	0,7	0,5	2,7	-0,2	8,9	2,4
Kvinder		117,4	-4,4	-4,5	-0,5	-0,8	-0,1	1,6	-2,5	8,4	1,1
Arbejdsløse		7,3	102,6	1,5	-4,7	7,5	-7,2	-13,3	-7,3	-2,8	4,5
Mænd		25,6	126,2	-4,4	-12,9	6,2	-7,9	-15,7	-9,0	-2,3	2,6
Kvinder		-9,2	73,2	11,3	6,6	8,9	-6,5	-10,6	-5,5	-3,2	6,4

Kilde: STO s. 38. Note: Data for ændringen mellem 2007 og 2008 kan ikke benyttes, da der er tale om databrud mellem de to år.

Spørgsmål A.2 Forklaringer på udviklingen

- Såfremt beskrivelserne også inkluderer 2007, så skal databruddet mellem 2007 og 2008 omtales som minimum enten under "definitioner og forbehold" eller under forklaringerne i svaret på spørgsmål 2.

Konjunkturmæssige forklaringer

- Der skal være særlig fokus på konjunkturudviklingen i perioden, hvilket tilstrækkeligt kan ske gennem den reale vækstrate i BNP, jævnfør ST s. 105. Relevansen af konjunkturudviklingen skal godtgøres, ved at give indtryk af forståelse for sammenhængen mellem udviklingen i ledighed/beskæftigelse og BNP. Det bør trække væsentligt ned, hvis BNP-udviklingen ikke kobles på ledighed og beskæftigelse. Højkonjunktoren før 2008 medførte stigende beskæftigelse og dermed faldende ledighed. Det modsatte gjorde sig gældende særligt i 2009, men også de efterfølgende år, hvor beskæftigelsen faldt og ledigheden steg. Fra 2014 igen vækst med stigende beskæftigelse og faldende ledighed.

- Det trækker lidt ned, såfremt den studerende ikke kommer ind på, at en så stor nedgang i BNP umiddelbart skulle tilsige en større stigning i ledigheden end vi rent faktisk så. Ikke mindst på grund af den såkaldte danske "Flexcurity-model" (Let at afskedige folk mod til gengæld et relativt højt dagpengeniveau). Der kan peges på flere grunde til, at stigningen i ledigheden trods alt blev relativt behersket. En forklaring herpå er labour-hoarding, hvor virksomhederne ved begyndelsen af en nedgangsperiode ikke fyrer folk, men først venter og ser, om produktionsnedgangen er varig (Tilsvarende er beskæftigelsen forsinket i en konjunkturopgang). Rationalet er, at det er dyrt at oplære ny arbejdskraft. Endvidere har en stadig større andel af medarbejderne i de konkurrenceudsatte erhverv funktionærstatus (med længere opsigelsesvarsler), hvilket svækker den "danske model" i forhold til tidligere.
- Når kvindernes og mændenes beskæftigelse- og ledighedsudvikling forløber lidt anderledes, så hænger det sammen med, at mændene i høj grad er ansat i den private sektor, herunder også de meget konjunkturfølsomme, som fx bygge- og anlæg (ca. 90 pct. jf. STO s. 40) samt industrien (ca. 70 pct. jf. STO s. 40) i modsætningen til kvinderne, som i højere grad er ansat i de mindre konjunkturfølsomme brancher, herunder den offentlige administration, undervisning og sundhed (ca. 71 pct., jf. STO s. 40) og AM s. 51.

Institutionelle forklaringer

- Den studerende skal også omtale relevante arbejdsmarkedsreformer, som har påvirket ledighedstallet. I maj 2010 lavede man en genopretningspakke, der sænkede dagpengeperioden fra 4 til 2 år (ST s. 206 eller AM s. 103), hvilket alt andet lige har nedbragt ledighedstallet.

Demografiske forklaringer

- En tredje årsag til stigningen i beskæftigelsen er den frie bevægelighed af arbejdskraft i det indre marked, hvilket betyder at der er kommet arbejdskraft fra bl.a. Polen og Rumænien i 2013-2017, jf. STO s. 25, hvor antallet af beskæftigede stiger markant mere end ledigheden falder.

Delopgave B

1. Beskriv udviklingen i tjenesteeksporten og tjenesteimporten overfor to valgte lande i en så lang periode som muligt. Det ene land skal være et EU-land, og det andet land skal være et land uden for EU. Beskrivelsen skal også indeholde udviklingen i eksportformåen over for det valgte EU-land. Beskrivelsen skal indeholde mindst en figur og tabel.
2. Forklar baggrunden for ovennævnte udvikling i spørgsmål 1 i samme periode.

Af formålsbeskrivelsen fremgår det, at den studerende skal blandt andet kunne udvælge relevante nøgletal, definitioner, politikker og begreber, fx eksportformåen, samt beskrive forskelle mellem disse inden for de gennemgåede emner i udenrigsøkonomien, når udviklingen skal beskrives. Den studerende skal også kunne udvælge centrale forklaringer på udviklingen i udenrigsøkonomiske nøgletal.

Pensum er primært Statistisk Tiårsoversigt 2019 (STO), Handelspolitik, konkurrenceevne og udenrigsøkonomi (HKU) og Danmarks Økonomi siden 1980 (DØS).

Spørgsmål A.1 Beskrivelsen af udviklingen

Data og forbehold

- Definitionerne af de enkelte komponenter skal medtages, jf. HKU s. 112-113. Tjenester er bl.a. søtransport (rederier) og rejser, jf. HKU s. 112-113.
- Eksportformåen kan måles på flere måder, jf. HKU kap. 3, men i STO fremgår en tabel over Danmarks andel af udvalgte landes tjenesteimport for årene 2007-2017, jf. STO s. 158.
- Opgørelserne er foreløbige for årene 2016-2018, hvilket der skal tages forbehold for, idet data i beskrivelsen fremadrettet kan blive ændret.
- Der skal tages forbehold for, at data er i årets priser og dermed påvirket af den løbende pris- og lønudvikling.
- Gængse definitioner behøver ikke have citationstegn om sig, men kilden er vigtigt.
- Medtages irrelevante definitioner, fx om betalingsbalancen, eller/og irrelevante informationer i definitioner, fx nationalregnskabet også fås som kvartalstal, skal det trække ned.
- Det skal trække meget ned, hvis der ikke er en omtale af definitioner, data og forbehold svarende til ovenstående, herunder betydningen af forbehold kan have for beskrivelsen.

Beskrivelse

- Der skal som minimum udarbejdes en figur og en tabel, jævnfør opgaveformuleringen, der viser udviklingen i bruttoindtægter, bruttoudgifter og nettoindtægter for tjenester for de to valgte lande. Hvis det ikke er tilfældet, skal det trække meget ned.
- Der skal jævnfør opgaveformuleringen også vælges et EU-land og et land uden for EU. Valgene skal begrundes. Der er flere muligheder, men Tyskland/Sverige/Storbritannien inden for EU og USA uden for EU er oplagte, som de lande med den største import og eksport af tjenester i forhold til Danmark. Tyskland er blot medtaget som et eksempel, jf. tabel B1.
- Vedrørende eksportformåen skal og kan der kun vælges et EU-land, som skal være det samme land, som er valgt i den første del af beskrivelsen, og hvor Tyskland er valgt som eksempel i tabel B2.
- Beskrivelsen skal som minimum omfatte niveauet i mia.kr. komplementeret med år-til-år ændringer i mia.kr. i en figur, tabel eller en supplerende skriftlig præsentation. Hvis det ikke er tilfældet, skal det trække ned.
- Det trækker ned, såfremt der udelukkende gøres brug af indekstal, andele i pct. (fx i forhold til samlet import eller eksport) eller år-til-år ændringer, som er medtaget i beskrivelsen.
- Nettoeksporten er en restsum (indtægter – udgifter), hvorfor data i samme tidsserie kan være både over og under nul. Det trækker meget ned at beregne procentvise ændringer på data, som er positive og negative eller blot er stærkt svingende, fordi det ikke kan bruges til noget.
- Når der udelukkende er udarbejdet en tabel i rettevejledningen så skyldes det, at der er lettere at aflæse, når data skal kontrolleres efterfølgende.

Tabel B1 Import, eksport og nettoeksport af tjenester til Tyskland

Mia.kr.	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016*	2017*	2018*
Eksport	32	29	32	33	36	39	38	48	50	45	43
Import	44	40	39	44	47	41	40	43	45	45	50
Nettoeksport	-12	-11	-7	-11	-11	-2	-2	5	5	0	-7
År-til-år Ændring nettoeksport		1	4	-4	0	9	0	7	0	-5	-7

Kilde: STO. s. 158.

- Eksporten af tjenester til Tyskland ligger stabilt i 2008 -2011, om end lavest i 2009 med ca. 29 mia.kr. Eksporten stiger fra ca. 33 mia.kr. i 2011 til ca. 50 mia.kr. i 2016, hvorefter den falder til ca. 43 mia.kr. i 2018.

- Importen af tjenester fra Tyskland falder fra ca. 44 mia.kr. i 2008 til ca. 39 mia.kr. i 2010, hvorefter den stiger til 47 mia. kr. i 2012. Fra 2012 til 2013 falder den med 6 mia.kr. til 41 mia.kr., hvorefter den og ender på ca. 50 mia.kr. i 2018.
- Der er negativ nettoeksport til Tyskland i perioden 2008-2014, idet importen af tjenester er højere end eksporten, og i perioden 2015-2016 er der tale om positiv nettoeksport, idet eksporten højere end importen. Udviklingen fra negativ til positiv nettoeksport kan således primært henføres til en stigende eksport og når der i 2016-2018 skiftes til negativ nettoeksport, så skyldes det en kombination af faldende eksport og stigende import.

Tabel A2 Eksportformåen tjenester over for Tyskland

Pct.	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Antal	1,45	1,7	1,42	...	1,33	1,41	1,28	1,34	1,36	1,36	1,25

Kilde: STO s. 158. Anm. Begynder i 2007, som ikke er relevant i forhold til selve beskrivelsen. Der er ikke data for 2010 i kilden.

- Frem mod 2009 øges eksportformåen overfor Tyskland, men efterfølgende er den faldet til et niveau mellem 1,37-1,42 pct. i resten af perioden.
- En ulempe er, at der er tale om et nulsumsspil, hvor nye lande automatisk fortrænger andelen til de lande, som allerede handler med det pågældende land. Et alternativ kan være at se på Danmarks eksportvækst over tid sammenlignet med andre lands tilsvarende eksportvækst over tid. Såfremt der ikke er en beskrivelse, kommentarer samt fordele/ulemper, så skal det trække meget ned, idet det fremgår af eksamensopgaven.

Spørgsmål B.2. forklaringer på udviklingen

- Der skal være særlig fokus på konjunkturudviklingen i perioden, hvilket som minimum skal beskrives ved den reale vækstrate i BNP. Relevansen af konjunkturudviklingen skal godtgøres, ved at give indtryk af forståelse for sammenhængen mellem udviklingen i BNP i Danmark og efterspørgslen på importerede varer og tilsvarende sammenhængen mellem BNP i Tyskland og eksporten. Det skal trække væsentligt ned, hvis BNP-udviklingen i Danmark og Tyskland ikke beskrives og dokumenteres, jf. hhv. ST s. 105 og 181.
- Jf. STO s. 105 var der højkonjunktur frem til 2008, hvor en lavkonjunktur indtræder, som følge ikke mindst af den finansielle krise i såvel udlandet som i Danmark, som er markant i 2009. Under en højkonjunktur skabes øget indkomst, som bevirker øget efterspørgsel på tjenesteydelser til privat forbrug, særligt turisme (tjenesteimport), jævnfør STO s. 127 og STO s. 157 samt HKU, kapitel 6, der viser, at der har været nettoudgifter til rejser, og nettoudgifterne har været voksende i perioden.
- Tilsvarende har højkonjunktoren i Tyskland, jævnfør STO s. 181, i samme periode også betydet en stigende eksport, om end den ikke er vokset lige så hurtigt som importen.

- Adfærdsmæssige forklaringer f.eks. globaliseringen i form af større bruttotransaktioner af tjenester.
- Markedsmæssige forklaringer kan også være udviklingen i dollarkursen, idet en stor del af tjenester handler om søtransport, der som oftest handles i dollar.
- Såfremt der er valgt et euroland, så betyder valutakursudviklingen ikke det store, idet Danmark har fastkurspolitik over for euroen. Det skal trække meget ned, såfremt der ikke er en omtale af fastkurspolitikken og at valutaudviklingen derfor ikke betyder noget, hvis fx Tyskland er valgt.
- Idet andre valg, fx Sverige og Storbritannien eller USA, hvor valutaen er frit flydende og dermed kan have stor betydning for eksporten og importen og en beskrivelse skal tage udgangspunkt i data fra STO s. 189. Det skal trække ned, såfremt der ikke er medtaget en beskrivelse og dokumentation af valutakursudviklingen, fx år-til-år ændring i pct.

Eksamen i faget samfundsbeskrivelse B

Delopgave C

1. Beskriv udviklingen i sundhedsvæsenet (funktionel fordeling) i så lang en periode som muligt. Beskrivelsen skal blandt andet indeholde mindst en figur og en tabel.
2. Forklar udviklingen for ovennævnte beskrevne udvikling i spørgsmål 1 i samme periode.

Af formålsbeskrivelsen fremgår, at den studerende skal kunne redegøre for definitionerne på den offentlige forvaltning og service. Den studerende skal også kunne redegøre for formålet med samt centrale begreber i den funktionelle fordeling. Den studerende skal kunne forklare udviklingen i denne.

Pensum er primært Statistisk Tiårsoversigt 2019 (STO), Handelspolitik, konkurrenceevne og udenrigsøkonomi (HKU) og Danmarks Økonomi siden 1980 (DØS).

Spørgsmål C.1 Beskrivelse af udviklingen

Data og forbehold

- Der skal tages forbehold for, at data kan være foreløbige opgørelser, og dermed kan ændre sig fremadrettet.
- Der skal tages forbehold for de kilder, hvor data er i årets priser, og dermed påvirket af den løbende pris- og lønudvikling. De offentlige udgifter i den funktionelle fordeling er målt i årets priser.
- Den offentlige forvaltning og service er de institutioner og myndigheder, hvis hovedfunktion er at producere ikke-markedsdrevne tjenester til kollektivt forbrug f.eks. folkeskolen og departementerne. Som hovedregel skal mere end 50 procent af en institutions indtægter hidrøre fra offentlig forvaltning og service (byrdefordelingen).
- Den offentlige forvaltning og service består af fire delsektorer: Statslige sektor, sociale kasser og fonde, regionale sektor og den kommunale sektor.
- Den funktionelle fordeling af de offentlige udgifter kaldes også formålsfordelingen. Belyser formålet med offentlige udgifter og hvad de offentlige udgifter bruges til. Den giver et overblik over den udgiftsmæssige prioritering og formålet med at afholde udgifter. Den funktionelle fordeling kan opdeles i ti hovedformål, herunder sundhedsvæsenet.
- Det er også vigtigt, at sundhedsvæsenet kort defineres, herunder at det er den regionale sektor, som har det primære ansvar for dette område.

- Såfremt ovenstående definitioner og forbehold m.v. i hovedtræk ikke er medtaget, skal det trække meget ned.

Beskrivelse

- Der skal som minimum udarbejdes en figur og en tabel, jævnfør opgaveformuleringen, der viser udviklingen i udgifterne til sundhedsvæsenet, herunder strukturen. Hvis det ikke er tilfældet, skal det trække meget ned.
- Når der udelukkende er udarbejdet en tabel i rettevejledningen, så skyldes det, at der er lettere at aflæse, når data skal kontrolleres efterfølgende.
- Beskrivelsen skal som minimum omfatte niveauet og hovedtræk af strukturen i mia.kr. komplementeret med år-til-år-ændringer i mia.kr./pct. i en figur, tabel eller en supplerende skriftlig præsentation. Hvis det ikke er tilfældet, skal det trække ned.
- Det trækker fx ned, såfremt der udelukkende er tale om brug af indekstal, eller det udelukkende er år-til-år ændringer, som er medtaget i beskrivelsen.
- I tabel C.1 og C2 vises udviklingen i mia. kr. (årets priser). Der er andre muligheder for at præsentere udviklingen datamæssigt. Ved vurdering af disse bør det bl.a. tillægges stor vægt om man får løst problemet med, at data som udgangspunkt er i løbende priser eller som minimum at tage forbehold herfor.

Tabel C1 Offentlige udgifter til sundhedsvæsenet

Mia.kr.	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016*	2017*	2018*
I alt	142	153	155	156	164	164	170	174	178	182	187
Medicinske produkter, apparater og udstyr	14	14	14	13	13	12	12	12	12	12	12
Ambulant behandling	20	21	22	22	23	23	23	24	25	26	27
Hospitalstjenester	99	108	109	110	116	117	121	123	126	130	132
Offentligt sundhedsvæsen, forskning m.v.	9	10	10	10	12	13	14	14	15	15	16

Kilde: STO s. 137.

Tabel C2 år-til-år ændring i pct. for offentlige udgifter til sundhedsvæsenet

Pct.	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016*	2017*	2018*
I alt		7,5	1,4	0,8	5,1	0,2	3,2	2,4	2,4	2,6	2,6
Medicinske produkter, apparater og udstyr		-3,0	0,1	-5,5	-2,9	-9,2	2,4	1,3	1,7	-1,0	0,9
Ambulant behandling		7,2	3,1	3,1	4,0	-1,4	1,9	3,2	2,5	3,7	5,8
Hospitalstjenester		8,7	1,4	1,0	4,8	1,0	3,2	2,3	2,2	2,9	2,1
Offentligt sundhedsvæsen, forskning m.v.		11,8	-0,7	1,7	20,5	5,5	7,1	2,1	5,4	1,3	3,6

Kilde: STO s. 137.

Først skal det nævnes, at sundhedsvæsenet andel af de samlede offentlige udgifter er steget i perioden fra ca. 15,6 pct. i 2008 til 16,4 pct. i 2018, jf. STO s. 137.

Af STO side 137 samt tabel C1 og C2 fremgår følgende:

- I 2008 bruges der samlet ca. 142 mia.kr. og det vokser med 45 mia.kr. til 187 mia.kr. i 2018. I perioden 2008-2013 er der en ujævn årlig stigning, hvorimod fra 2014 og frem er der en jævn stigning på ca. 2,5 pct. pr. år.
- Hospitalstjenester er den største enkeltkomponent med ca. 70 af de samlede udgifter til sundhedsvæsenet. Det er også den komponent, som udgør den største andel af stigningen i perioden med 33 mia.kr.
- De øvrige komponenter udgør hver for sig ikke det store, men ambulantbehandling er vokset betydeligt i perioden fra 20 mia.kr. i 2008 til 27 mia.kr. i 2018 svarende til ca. 35 pct.

Spørgsmål C.2 Forklaringer på udviklingen

- Forklaringsdelen kan håndteres på flere måder. De enkelte hovedformål hver for sig. Der kan også tages udgangspunkt i de forskellige forklaringer fx politiske/institutionelle forklaringer, demografiske forklaringer og øvrige forklaringer osv.
- Sundhedsvæsenet er styret af politiske prioriteringer på det overordnede plan, men både demografiske og øvrige forklaringer er de vigtigste typer af forklaringer til de offentlige udgifter til sundhedsvæsenet. Beskrivelsen og forklaringerne skal kobles, og det skal trække ned, såfremt en forklaring ikke kobles på beskrivelsen. Både i 2010 bliver der indgået en politiske aftale om bl.a. at styrke sundhedsområdet med 5 mia.kr. i 2011-2013, jf. STO s. 206. Tilsvarende bliver der i 2011 indgået en tilsvarende aftale for perioden 2014-2020 med 1,5-2 mia. kr. årligt, jf. STO s. 207.
- Den nye budgetlov fra 2012 med virkning fra 2014 fastlægger en øvre grænse for udgifterne i regionerne (stat og kommuner) fire år frem, hvilket alt andet lige kan have haft en dæmpende virkning på udgiftsudviklingen i sundhedsvæsenet, jf. STO s. 209.
- Finanslovsaftalen i 2016 indebar, at sundhedsområdet blev tilført 2,4 mia. kr. Det betyder, alt andet lige, en stigning i de nominelle udgifter til sundhedsvæsenet, jf. STO s. 215.
- Den demografimæssige forklaring skal underbygges med data, fx antal ældre. Det skal meget trække ned, hvis dette ikke er omfattet besvarelsen.
- Antallet af ældre 80+ år har været stigende i hele perioden fra ca. 227.000 til ca. 264.000 personer svarende til en ændring på ca. 37.000 personer, jf. STO s. 20 samt en længere levetid, som blot i perioden fra 2012 til 2018 er vokset gennemsnitligt med et år, jf. STO s. 23.
- Øvrige forklaringer er fx udvikling af ny medicin, som betyder voksende udgifter til dette område.

AUGUST 2019

Rettevejledning til eksamen i faget samfundsbeskrivelse B

1. år, økonomisk kandidateksamen

Besvarelsestid: 6 timer.

Opgaven skal besvares selvstændigt. Besvarelsen skal ske på dansk, men studerende kan uden særlig tilladelse svare på svensk eller norsk.

Tilladte hjælpemidler:

- Statistisk Tiårsoversigt 2018
- Befolkning og samfund
- Den offentlige sektor
- Danmarks økonomi siden 1980
- Handelspolitik, konkurrenceevne og udenrigsøkonomi
- Arbejdsmarkedspolitik
- Praktisk statistisk metode for økonomer
- Statens Låntagning og Gæld 2015 (bilag) og Statens Låntagning og Gæld 2018 (vedlagt)
- Danmarks Pengepolitik (vedlagt).
- Excel-ark med tabeller fra Statistisk 10-årsoversigt 2018 (vedlagt).

Generelle bemærkninger til alle tre delopgaver

- Af formålet med SAMF B fremgår blandt andet, at den studerende skal kunne udarbejde en rapport om et samfundsbeskrivende emne med angivelse af de statistiske begreber, herunder definitoriske forskelle, med såvel en beskrivende del som en forklarende del, herunder en klar sammenhæng mellem de to dele, samt fremstille besvarelsen i et klart og forståeligt sprog med en passende opstilling af tabeller og figurer.
- Af formålet med faget fremgår også, at den studerende skal kunne anvende regnearksprogrammet Excel i opgaveløsningen, herunder foretage vækstbidragsberegninger, ændringsberegninger samt udarbejde forskellige figurer søjlediagrammer, kurvediagrammer.
- Såfremt de fem krav til figurer og tabeller ikke overholdes, skal det trække meget ned.
- Definitioner for de data, som skal beskrives, skal medtages, ellers trækker det ned.
- Det skal trække ned, såfremt besvarelsen ikke fremstiller beskrivelsen i spørgsmål 1 systematisk og overskueligt, bl.a. ved at sondre mellem udviklingen set over hele perioden, en opdeling i relevante delperioder og fremhævelse af særlige udsving.
- Beskrivelserne af de enkelte komponenter skal fange de overordnede tendenser, ende- og vendepunkter samt evt. bestemte interessante observationer og beskrive udviklingen i de enkelte komponenter i relation til de øvrige. Det trækker ned, såfremt en studerende forfalder til lange ureflekterede beskrivelser af data.
- Særligt vedr. spørgsmål 2 i de tre delopgaver gælder, at en endeløs opremsning af fx politiske forklaringsfaktorer eller en henvisning til en konjunkturudvikling uden kobling til beskrivelsen af et bestemt nøgletal, og hvad den enkelte faktor betyder for denne, skal trække meget ned.
- De enkelte forklaringer skal så vidt muligt understøttes af data fra Statistisk Tiårsoversigt 2018 (STO). Såfremt der ikke understøttes af data, skal det trække ned.
- I forbindelse med alle spørgsmål skal anvendte kilde anføres, med angivelse af sidetal. Manglende dokumentation af forklaringer, fx opgivelse af kilde, trækker ned.
- De centrale figurer og tabeller skal fremgå af hovedteksten og må ikke blot være i bilag, såfremt det er tilfældet, så trækker det ned.

Delopgave A

- 1. Beskriv udviklingen i to udvalgte offentlige realøkonomiske udgifter for så lang en periode som muligt på baggrund af data i Tiårsoversigt 2018. Beskrivelsen skal indeholde mindst en figur. Beskrivelsen skal derudover også indeholde en figur, som viser fordelingen af de offentlige løbende overførsler på de funktionelle udgifter i 2013. TIP: Find krydsfordeling i pensumbog.**
- 2. Forklar baggrunden for ovennævnte udvikling i spørgsmål 1 i samme periode.**

Af formålsbeskrivelsen fremgår, at den studerende skal kunne redegøre for definitionerne på den offentlig forvaltning og service. Den studerende skal også kunne redegøre for formålet med samt centrale begreber i den realøkonomiske fordeling. Den studerende skal kunne forklare udviklingen i den offentlige forvaltning og services fordrings erhvervelse, netto.

Pensum er primært: Statistisk Tiårsoversigt (STO) og Den offentlige sektor (DOS).

Spørgsmål A.1 Beskrivelse af udviklingen

Data og forbehold

- Ifølge STO s. 189 viser den realøkonomiske fordeling bl.a. de offentlige udgifter opgjort på aktiviteter efter, hvordan allokeringen af ressourcer i økonomien påvirkes. Det vil sige om der er tale om opgaver, hvor udgifterne bruges til køb af (produktion af) varer og tjenester (G) eller investeringer (del af I). Eller om der er tale om (omfordelende) overførsler, hvor der ikke er nogen "offentlig produktion".
- Opgørelsen af den realøkonomiske fordeling er foreløbig for 2015-2017, hvilket der bør tages forbehold for, da data i beskrivelsen fremadrettet kan blive ændret. Der skal også tages forbehold for, at andre data kan være foreløbige opgørelser, herunder også for de primære forklaringer på udviklingen.
- Der skal tages forbehold for de kilder, hvor data er i årets priser, og dermed påvirket af den løbende pris- og lønudvikling. Visse af udgiftskomponenterne præsenteres også i faste priser, fx offentligt forbrug (STO s. 105) og indkomstoverførslerne til husholdninger (dog 2000-prisniveau, STO s. 140).
- Det skal trække meget ned, såfremt der ikke er en kort omtale af definitioner, data og forbehold svarende til ovenstående.

Beskrivelse

- Beskrivelsen skal som minimum tage udgangspunkt i data for to komponenter, jf. opgaveformuleringen, offentligt forbrug/evt. aflønning af ansatte og offentlige overførsler til husholdningerne. Overførsler skal også ses i lyset af, at beskrivelsen skal indeholde en figur vedr. overførsler fordelt på de funktionelle fordelinger, jf. neden for.
- Beskrivelsen skal dække hver komponent for sig og i forhold til hinanden. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække meget ned.
- Der skal udarbejdes to figurer, jævnfør opgaveformuleringen.
- Den ene figur skal vise udviklingen i de to udvalgte udgifter fra den realøkonomiske fordeling. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække meget ned.
- Udarbejdelsen af figuren skal som minimum tage udgangspunkt i data for to komponenter, jf. opgaveformuleringen, fx offentligt forbrug og offentlige overførsler til husholdningerne. Det kan også være valgt få andre relevante komponenter, fx aflønning af ansatte, idet det offentlige forbrug ikke fremgår direkte af den realøkonomiske fordeling. Det vigtigste er, at der er en god begrundelse for valget.
- Selve beskrivelsen skal som minimum omfatte niveauet i mia.kr., år-til-år-ændringen i en figur, tabel eller en supplerende skriftlig præsentation. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække ned. Det trækker fx ned, såfremt der udelukkende er tale om brug af indekstal, eller det udelukkende er år-til-år ændringer, som er medtaget i beskrivelsen.
- I tabel A.1 vises niveau og udvikling og i tabel A2 vises realvæksten (pct. årlig vækst) i det offentlige forbrug og i indkomstoverførslerne. Når der er udarbejdet en tabel i rettevejledningen så skyldes det, at der er lettere at aflæse, når data skal kontrolleres efterfølgende..
- Den anden figur og beskrivelsen skal vise fordelingen af de offentlige løbende overførsler på de funktionelle udgifter i 2013. Såfremt der ikke er en figur, skal det trække meget ned.

Tabel A.1 Offentligt forbrug og indkomstoverførsler til husholdningerne i årets priser

Mia. kr.	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Offentligt forbrug	423	452	481	496	491	502	502	511	519	525	536
Indkomst-overførsler	263	269	291	316	325	334	343	348	352	355	360

Kilde: STO s. 105 og 140.

Tabel A.2 År-til-år-realændring i pct. for offentligt forbrug og indkomstoverførsler til husholdningerne

Mia. kr.	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Offentligt forbrug	1,2	3,3	3,0	1,6	-0,6	0,8	-0,1	1,9	1,1	0,3	1,2
Indkomst-overførsler		-1,2	7,2	6,1	-0,2	0,6	1,7	0,8	0,9	0,4	0,3

Kilde: STO s. 105 og 140. Anm.: offentligt forbrug (2010-kædede værdier) og indkomstoverførsler (2015-prisniveau, forbrugerprisindekset).

- Det offentlige forbrug (faste priser) kan opdeles i to perioder 2007-2010 (positiv realvækst) og 2011-2013 (lav/negativ realvækst). I 2014-2017 er væksten igen positiv.
- De samlede indkomstoverførsler til husholdningerne (i alt) falder fra 2007 til 2008, for så igen at stige meget i 2009 og 2010. Derefter en svag stigning over tid frem mod 2017.
- Fordelingen af de offentlige løbende overførsler på de funktionelle udgifter i 2013 viser, at socialbeskyttelse udgør ca. 329 mia.kr. svarende til langt den største andel på ca. 69 pct. af de løbende overførsler i alt. En anden større funktionel udgift er generelle offentlige tjenester med 75 mia.kr. svarende til ca. 16 pct. Det fremgår af DOS s. 60 (tabel 3.2).

Spørgsmål A.2 Forklaringer på udviklingen

Forklaringsdelen kan håndteres på flere måder. De enkelte udgiftsposter hver for sig. Der kan også tages udgangspunkt i de forskellige forklaringer fx konjunkturmæssige forklaringer, politiske/institutionelle forklaringer osv. Det vigtigste er, at alle beskrevne komponenter bliver forklaret. De primære forklaringer til udviklingen er institutionelle, demografiske, adfærdsmæssige og konjunkturmæssige forklaringer.

- De offentlige udgifter er først og fremmest påvirket af de forskellige konjunkturperioder, når der er tale om overførsler til husholdninger, hvorimod udgifter til offentligt forbrug ikke påvirkes i samme grad. Lavere udgifter under perioder med høj vækst (dagpenge/kontanthjælp) fx 2007 og igen 2014-2017, det modsatte under lavvækst fx 2008-2013.
- Udvikling i indkomstoverførsler. Indkomstoverførsler som dagpenge/kontanthjælp følger også konjunkturerne, hvilket gør de sociale overførsler under ét konjunkturafhængige. Derudover er indkomstoverførsler afhængige af demografien fx flere ældre (vokset med over 260.000 ældre over 65 år i perioden jf. STO s. 20 eller ST. s 47).
- Det er vigtigt, at besvarelsen påpeger, at det offentlige forbrug ikke omfatter den del af de offentlige udgifter, som består af indkomstoverførelser. Det bør trække meget ned, såfremt besvarelsen viser, at dette forhold har man ikke kendskab til/taget højde for.

Forklaringer på udviklingen i det offentlige forbrug

- Niveauet for det offentlige forbrug er primært politisk bestemt (institutionel), men påvirkes i praksis også af behovet for /efterspørgslen efter de ydelser, der produceres i den offentlige sektor og dermed demografi og befolkningens adfærd.
- Antal beskæftigede i alt bør indgå i den generelle forklaring på udviklingen. Lønnen i det offentlige forbrug udgør ca. 62 pct. i 2017 jfr. ST s. 135.
- Demografi omhandler f.eks. antal af ældre og børn, fx antal 3-6-årige børn i forbindelse med forklaringer af det offentlige forbrug, som understøtter den udvalgte beskrivelse.
- Befolkningens adfærdsmændringer, fx andel af børn i dagpasning i forbindelse.
- Derudover kan der også peges på flere nye serviceydelser f.eks. nye behandlingsformer i sundhedsvæsenet båret frem af blandt andet teknologiske fremskridt.

Delopgave B

- 1. Beskriv udviklingen i beskæftigelsen og ledigheden for så lang en periode som muligt på baggrund af data i Tiårsoversigten. Beskrivelsen skal blandt andet indeholde en figur og en tabel, der hver for sig beskriver udviklingen.**
- 2. Forklar baggrunden for ovennævnte udvikling i spørgsmål 1 i samme periode.**

Af formålet fremgår, at den studerende skal kunne redegøre for arbejdsmarkedsstatistikkerne og deres grundbegreber, samt kunne forklare udviklingen i udvalgte arbejdsmarkedsstatistiske nøgletal.

Pensum er især: Statistisk Tiårsoversigt 2018 (STO), Arbejdsmarkedspolitik (AM) og Danmarks økonomi siden 1980 (DØS).

Af formålet fremgår, at den studerende skal kunne redegøre for arbejdsmarkedet funktionsmåde, arbejdsmarkedsstatistikkerne og deres grundbegreber, samt kunne forklare udviklingen i udvalgte arbejdsmarkedsstatistiske nøgletal.

Pensum er især Statistisk Tiårsoversigt og Arbejdsmarkedspolitik.

Spørgsmål B.1. Beskrivelse af udviklingen

Data og forbehold

- Beskæftigede er baseret på data fra Nationalregnskabet, 2007-2017. Der er tale om antal helårspersoner, det vil sige opgjort som beskæftigede i hele perioden. Derudover er tallene inkl. pendlere og beskæftigede på midlertidig orlov, jf. ST s. 181 og 117.
- Bruttoledige er nettoledige inkl. de jobklare aktiverede, jf. ST s. 42.
- Nationalregnskabsdata for beskæftigelsen er foreløbige for 2015-2017, hvilket der skal tages forbehold for, idet data i beskrivelsen kan ændre sig efterfølgende. Data er endelige for ledige, som er fra RAM. Selvom der er metodisk sammenhæng i opgørelserne, er der tale om to typer af data med hver deres statistiske definition, hvilket der bør tages et forbehold for.
- Der kan også benyttes RAS-statistik, hvor data findes fra 2004 til 2014. Såfremt dette er benyttet, så er det udelukkende data fra RAS som skal benyttes vedr. beskæftigede og arbejdsløse. Såfremt RAS-data for fx beskæftigelse er blandet med fx bruttoledighed fra

RAM, så skal det trække meget ned. Den centrale statistik til at registrere befolkningens tilknytning til arbejdsmarkedet er RAS-opgørelsen (Registrerede Arbejdsstyrkestatistik). Der er databrud mellem 2007 og 2008.

- Det skal trække meget ned, hvis der ikke er en omtale af definitioner, data og forbehold svarende til ovenstående, herunder betydningen af forbehold kan have for beskrivelsen.

Beskrivelse:

- Der skal udarbejdes en figur, jævnfør opgaveformuleringen, der viser relevante nøgletal, som forklarer udviklingen i beskæftigelsen og ledigheden. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække meget ned. Udarbejdelsen af figur skal som minimum tage udgangspunkt i data for nettoledige, beskæftigede og alle på midlertidige arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger.
- Beskrivelsen skal som minimum omfatte niveauet i antal tusinder i en figur, tabel eller en supplerende skriftlig præsentation. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække ned. Det trækker fx ned, såfremt der udelukkende er tale om brug af indekstal, eller det udelukkende er år-til-år ændringer, som er medtaget i beskrivelsen.
- Der skal udarbejdes en figur og en tabel, jævnfør opgaveformuleringen, der viser relevante nøgletal, som forklarer udviklingen i industriens beskæftigelse og eksport. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække meget ned.
- Når der udelukkende er udarbejdet en tabel B1 i rettevejledningen så skyldes det, at der er lettere at aflæse, når data skal kontrolleres efterfølgende.
- Beskrivelsen skal som minimum omfatte niveauet i antal tusinder for beskæftigelsen og i mia.kr. for handelsbalancen komplementeret med år-til-år-ændringer samt andele i forhold til henholdsvis beskæftigelsen i alt og eksporten af varer og tjenester i alt i en figur, tabel eller en supplerende skriftlig præsentation. Hvis det ikke er tilfældet, skal det trække ned.
- Det trækker ned, såfremt der udelukkende gøres brug af indekstal, andele i pct. eller år-til-år ændringer i beskrivelsen.

Tabel B.1 Udviklingen på arbejdsmarkedet (tusind helårspersoner)

Tusind helårspersoner	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Beskæftigede	2.912	2.947	2.854	2.788	2.787	2.767	2.766	2.791	2.831	2.875	2.921
Bruttoledige		73	130	163	159	161	153	133	123	113	116
Beskæftigede		35	-93	-66	-1	-20	0	24	40	45	46
Ledige			57	33	-4	2	-8	-20	-10	-10	+3

Kilde: Statistisk Tiårsoversigt 2018 s. 42 og 126.

- Beskæftigelsen i alt vokser med ca. 35.000 personer fra 2007 (ca. 2.912.000 personer) til 2008 (ca. 2.947.000 personer). Fra 2008 til 2010 falder beskæftigelsen med ca. 150.000 personer fra ca. 2.947.000 personer til ca. 2.788.000 personer. Fra 2010 til 2013 falder beskæftigelsen kun lidt og i 2013-2017 stiger beskæftigelsen igen for i 2017 at være ca. 2.921.000 personer.

- Antal ledige er faldende fra 2007 til 2008, dog ikke lige så meget som beskæftigelsen stiger. Ledigheden stiger kraftigt fra 2008 til 2010 (163.000 ledige), dog heller ikke lige så meget som beskæftigelsen falder. Ledigheden er stabilt faldende i resten af perioden 2010-2016, dog svagt stigende fra 2016 til 2017, hvor ledigheden ender på ca. 116.000.

Spørgsmål B.2. Forklaringer på udviklingen

- Der er primært to forklaringer til udviklingen – konjunkturmæssige og institutionelle forklaringer. Det er vigtigt, at de studerende kobler de enkelte forklaringer til f.eks. udviklingen i beskæftigelsen samt hvordan forklaringen alt andet lige har påvirket udviklingen, således at forklaringerne ikke blot er en lang opremsning uden kobling til beskrivelsen.

Konjunkturmæssige forklaringer

- Der skal være særlig fokus på konjunkturudviklingen i perioden, hvilket tilstrækkeligt kan ske gennem den reale vækstrate i BNP, jævnfør ST s. 105. Relevansen af konjunkturudviklingen skal godtgøres, ved at give indtryk af forståelse for sammenhængen mellem udviklingen i ledighed/beskæftigelse og BNP. Det bør trække væsentligt ned, hvis BNP-udviklingen ikke kobles på ledighed og beskæftigelse. Højkonjunktoren før 2008 medførte stigende beskæftigelse og dermed faldende ledighed. Det modsatte gjorde sig gældende særligt i 2009, men også de efterfølgende år, hvor beskæftigelsen faldt og ledigheden steg. Fra 2014 igen vækst med stigende beskæftigelse og faldende ledighed.
- Det trækker lidt ned, såfremt den studerende ikke kommer ind på, at en så stor nedgang i BNP umiddelbart skulle tilsige en større stigning i ledigheden end vi rent faktisk så. Ikke mindst på grund af den såkaldte danske "Flexicurity-model" (Let at afskedige folk mod til gengæld et relativt højt dagpengeniveau). Der kan peges på flere grunde til, at stigningen i ledigheden trods alt blev relativt behersket. En forklaring herpå er labour-hoarding, hvor virksomhederne ved begyndelsen af en nedgangsperiode ikke fyrer folk, men først venter og ser, om produktionsnedgangen er varig (Tilsvarende er beskæftigelsen forsinket i en konjunkturopgang). Rationalet er, at det er dyrt at oplære ny arbejdskraft. Endvidere har en stadig større andel af medarbejderne i de konkurrenceudsatte erhverv funktionærstatus (med længere opsigelsesvarsler), hvilket svækker den "danske model" i forhold til tidligere.

Institutionelle forklaringer

- Den studerende skal også omtale relevante arbejdsmarkedsreformer, som har påvirket ledighedstallet. I maj 2010 lavede man en genopretningspakke, der sænkede dagpengeperioden fra 4 til 2 år (ST s. 208), hvilket alt andet lige har nedbragt ledighedstallet.
- Endvidere kan skattereformernes bidrag til udviklingen af konjunkturerne inddrages i besvarelsen. Fx den ekspansive reformer i 2003/2004, der stimulerede forbruget og

produktionen i positiv retning, hvilket bidrog til faldende ledighed. Muligheden for at tage afdragsfrie lån (fra 2003) er en særskilt forklaring på den høje økonomiske vækst fra 2004 til 2007 med stigende beskæftigelse og faldende ledighed som resultat.

Demografiske forklaringer

- Der er en betydeligt indvandring (ophold til erhverv), jf. ST s. 26, i perioden samt pendling fx mellem Sverige og Danmark, jf. ST s. 46. Det er en blandt flere grunde til, at beskæftigelsen kunne stige betydeligt mere end ledigheden faldt i perioden 2005-2008 og omvendt efterfølgende og igen fra 2014 og frem.

Delopgave C

- 1. Beskriv udviklingen i eksport af varer til Japan, import af varer fra Japan, handelsbalancen for varer over for Japan for så lang en periode som muligt på baggrund af data i Tiårsoversigten. Beskrivelsen skal indeholde mindst en figur.**
- 2. Forklar baggrunden for ovennævnte udvikling i spørgsmål 1 i samme periode, herunder også en beskrivelse af Danmarks eksportformåen over for Japan i forhold til varer.**

Af formålet med SAMF B fremgår blandt andet, at den studerende skal have viden om og kunne udvælge relevante definitioner vedr. de udenrigsøkonomiske statistikker samt have viden om og kunne udvælge relevante forklaringer på udviklingen i udvalgte udenrigsøkonomiske nøgletal.

Pensum er primært: Statistisk Tiårsoversigt (STO) og Handelspolitik, konkurrenceevne og udenrigsøkonomi (HKU).

Spørgsmål A.1 Beskrivelsen af udviklingen

Data og forbehold

- Der skal tages forbehold for, at data vedr. udenrigshandlen med varer er foreløbige for 2017, hvilket betyder, at data i beskrivelsen fremadrettet kan blive ændret.
- Det skal også tages forbehold for, at importen af varer er opgjort i CIF og eksporten af varer i FOB. Det vil sige hhv. med og uden tjenesteydelser i form af fx fragt og forsikring.
- Data for udenrigshandlen med varer er i årets priser, hvilket der skal tages forbehold for, idet data er påvirket af den løbende pris- og lønudvikling.
- Det skal trække meget ned, såfremt der ikke er en kort omtale af definitioner, data og forbehold svarende til ovenstående.

Beskrivelse

- Der skal udarbejdes en figur, jævnfør opgaveformuleringen, der viser udviklingen i bruttoindtægter, bruttoudgifter og nettoindtægter. Hvis det ikke er tilfældet, skal det trække meget ned.
- Når der udelukkende er udarbejdet en tabel i rettevejledningen så skyldes det, at der er lettere at aflæse, når data skal kontrolleres efterfølgende.
- Beskrivelsen skal som minimum omfatte niveauet i mia.kr. komplementeret med år-til-år-ændringer i mia.kr. i en figur, tabel eller en supplerende skriftlig præsentation. Hvis det ikke er tilfældet, skal det trække ned.

- Det trækker ned, såfremt der udelukkende gøres brug af indekstal, andele i pct. (fx i forhold til samlet import eller eksport) eller år-til-år ændringer, som er medtaget i beskrivelsen.
- Nettoeksporten er en restsum (indtægter – udgifter), hvorfor data i samme tidsserie kan være både over og under nul. Det trækker meget ned at beregne procentvise ændringer på data, som er positive og negative eller blot er stærkt svingende, fordi det ikke kan bruges til noget.

Tabel C1 Import, eksport og nettoeksport af varer til Japan

Mia.kr.	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017*
Eksport	10,4	11,4	10,0	10,7	10,4	12,1	10,9	11,4	12,4	14,5	14,1
Import	3,9	3,4	2,3	2,2	2,9	2,5	2,1	2,3	2,7	2,8	2,8
Nettoeksport	6,5	8,1	7,8	8,4	7,6	9,6	8,9	9,1	9,7	11,7	11,3
År-til-år Ændring nettoeksport		1,6	-0,3	0,7	-0,9	2,0	-0,7	0,2	0,7	1,9	-0,3

Kilde: STO. s. 153 og 154.

- Eksporten af varer er generelt stigende i hele perioden fra 10,4 mia.kr. i 2007 til 14,1 mia.kr. i 2017 med henholdsvis 2009 og 2013 som undtagelser.
- Importen af varer er generelt faldende fra ca. 3,9 mia.kr. i 2007 til ca. 2,1 mia.kr. i 2013, hvorefter den stiger svagt til 2,8 mia.kr. i 2017
- Den dansk eksport af varer til Japan ligger niveaumæssigt klart over importen af varer fra Japan, hvor der også er en positiv nettoeksport i hele perioden 2007-2014. Nettoeksporten er stigende fra 6,5 mia.kr. til 11,3 mia.kr. i 2017 primært som følge af stigende eksport og en mindre import i perioden.
- I princippet er nettoeksporten endnu højere, idet importen er kunstig høj, fordi den er opgjort CIF, hvorimod eksporten er opgjort FOB.

Tabel C2 BNP-vækst i Japan og Danmark

Pct.	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Japan		-1,1	-5,4	4,2	-0,1	1,5	2,0	0,4	1,3	1,0	1,7
Danmark	0,9	-0,5	-4,9	1,9	1,3	0,2	0,9	1,6	1,6	2	2,2

Kilde: STO s. 181 og 105.

Spørgsmål C.2. forklaringer på udviklingen

- Der skal være særlig fokus på konjunkturudviklingen i perioden, hvilket som minimum skal beskrives ved den reale vækstrate i BNP. Relevansen af konjunkturudviklingen skal godtgøres, ved at give indtryk af forståelse for sammenhængen mellem udviklingen i BNP i Japan og efterspørgslen på eksporterede varer, men også sammenhængen mellem

udviklingen i BNP i Danmark og vareimporten skal omtales. Det skal trække væsentligt ned, hvis BNP-udviklingen i Danmark og Japan ikke omtales på en eller anden måde.

- Lavkonjunktoren frem til 2009 i Japan, jævnfør tabel C2, har ikke betydet et markant fald i eksporten, men dog et enkelt hop ned i 2009, som retter sig i 2010. Stigende eksport fra 2012 og frem, når den økonomiske vækst øges i Japan. Det er vigtigt, at forklaringerne på konjunkturudviklingen dokumenteres ved som minimum at henvise til STO s. 181.
- Jf. STO s. 105 var der højkonjunktur frem til 2008, hvor efter en lavkonjunktur indtræder, som følge ikke mindst af den finansielle krise i såvel udlandet som i Danmark, som er markant i 2009. Fra 2013 igen en højkonjunktur, hvor der skabes øget indkomst, som bevirker øget efterspørgsel på varer til privat forbrug. Efter 2013 er det dog ikke noget, som tydeligt afspejler sig i importen af varer fra Japan.
- Valutakursen mellem danske kroner og japanske yen har også en betydning. Generelt stigende valutakurs gør danske varer billigere i Japan, jf. STO s. 189. I 2013 falder valutakursen kraftigt, og danske varer bliver dyrere i Japan, hvilket også passer godt med en faldende eksport i dette år, selvom der er positiv økonomisk vækst i Japan i samme år.
- Der skal være en beskrivelse af Danmarks eksportformåen inden for varer overfor Japan med det relevante nøgletal samt fordele og ulemper ved at benytte data i Statistisk Tiårsoversigt til at analysere udviklingen i Danmarks eksportformåen (import fra Danmark/landets import i alt). Det skal tage udgangspunkt i STO s. 155, som også er vist i tabel C3, og HKU s. 74-77. Frem mod 2009 øges eksportformåen overfor Japan til ca. 0,40 pct., men efterfølgende falder den til 2013 (0,25 pct.), hvorefter den igen er stigende til 0,3 pct. i 2017.
- En ulempe er, at der er tale om et nulsumsspil, hvor nye lande automatisk fortrænger andelen til de lande, som allerede handler med det pågældende land. Et alternativ kan være at se på Danmarks eksportvækst over tid sammenlignet med andre lands tilsvarende eksportvækst over tid. Såfremt der ikke er en beskrivelse, kommentarer samt fordele/ulemper, så skal det trække meget ned, idet det fremgår af eksamensopgaven.

Tabel C3 Eksportformåen varer over for Japan

Pct.	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Antal	0,33	0,32	0,40	0,33	0,28	0,27	0,25	0,26	0,29	0,34	0,30

Kilde: STO s. 155.

FEBRUAR 2021

Rettevejledning til eksamen i faget samfundsbeskrivelse B

1. år, økonomisk kandidateksamen

Besvarelestid: 6 timer.

Opgaven skal besvares selvstændigt. Besvarelsen skal ske på dansk, men studerende kan uden særlig tilladelse svare på svensk eller norsk.

Relevante hjælpemidler:

- Statistisk Tiårsoversigt 2019
- Befolkning og samfund
- Den offentlige sektor
- Danmarks økonomi siden 1980
- Handelspolitik, konkurrenceevne og udenrigsøkonomi
- Arbejdsmarkedspolitik
- Praktisk statistisk metode for økonomer
- Statens Låntagning og Gæld 2015 (bilag) og Statens Låntagning og Gæld 2019 (vedlagt)
- Danmarks Pengepolitik (vedlagt).
- Excel-ark med tabeller fra Statistisk 10-årsoversigt 2019 (vedlagt).

Generelle bemærkninger til alle tre delopgaver

- Af formålet med SAMF B fremgår blandt andet, at den studerende skal kunne udarbejde en rapport om et samfundsbeskrivende emne med angivelse af de statistiske begreber, herunder definitoriske forskelle, med såvel en beskrivende del som en forklarende del, herunder en klar sammenhæng mellem de to dele, samt fremstille besvarelsen i et klart og forståeligt sprog med en passende opstilling af tabeller og figurer.
- Af formålet med faget fremgår også, at den studerende skal kunne anvende regnearksprogrammet Excel i opgaveløsningen, herunder foretage vækstbidragsberegninger, ændringsberegninger samt udarbejde forskellige figurer søjlediagrammer, kurvediagrammer.
- Såfremt de fem krav til figurer og tabeller ikke overholdes, skal det trække meget ned.
- Definitioner for de data, som skal beskrives, skal medtages, ellers trækker det meget ned.
- Det skal trække ned, såfremt besvarelsen ikke fremstiller beskrivelsen i spørgsmål 1 systematisk og overskueligt, bl.a. ved at sondre mellem udviklingen set over hele perioden, en opdeling i relevante delperioder og fremhævelse af særlige udsving.
- Særligt vedr. spørgsmål 2 i de tre delopgaver gælder, at en endeløs opremsning af fx politiske forklaringsfaktorer eller en henvisning til en konjunkturudvikling uden kobling til beskrivelsen af et bestemt nøgletal, og hvad den enkelte faktor betyder for denne, skal trække ned.
- De enkelte forklaringer skal så vidt muligt understøttes af data fra Statistisk Tiårsoversigt 2019 (STO) eller af andre kilder. Det skal fremgå klart og tydeligt, hvilken kilde der er benyttet. Såfremt der ikke understøttes af data, skal det trække ned.
- Idet besvarelseserne er udarbejdet derhjemme, så skal der være ekstra fokus på, studerende som kopierer andres tekster uden at sætte citationstegn eller kildehenvise, så det ser ud som om det er din egen tekst. Tilsvarende skal der være ekstra fokus på, om studerende bruger andres idéer eller tanker uden at kildehenvise, så det ser ud om det er deres egne idéer eller tanker
- Eksaminator og medrettere skal ydermere have særlig fokus på plagiering og den automatiske kontrol af dette, som foregår via Digital Eksamen.

Delopgave A

- 1. Beskriv udviklingen i handelsbalancen for varer og tjenester fra Danmark til to valgte EU-lande i en så lang periode som muligt. Det ene land skal være et euroland og det andet må *ikke* være et euroland. Beskrivelsen skal indeholde mindst en figur og tabel.**
- 2. Forklar baggrunden for ovennævnte udvikling i spørgsmål 1 i samme periode.**

Af formålsbeskrivelsen fremgår det, at den studerende skal blandt andet kunne udvælge relevante nøgletal, definitioner, politikker og begreber, fx handelspolitik, konkurrencedygtig, konkurrenceevne og eksportformåen, samt beskrive forskelle mellem disse inden for de gennemgåede emner i udenrigsøkonomien, når udviklingen skal beskrives. Den studerende skal også kunne udvælge centrale forklaringer på udviklingen i udenrigsøkonomiske nøgletal.

Pensum er primært Statistisk Tiårsoversigt 2019 (STO), Handelspolitik, konkurrenceevne og udenrigsøkonomi (HKU) og Danmarks Økonomi siden 1980 (DØS).

Spørgsmål A.1 Beskrivelsen af udviklingen

Data og forbehold

- Udenrigshandlen for varer er opgjort efter generalhandelsprincippet og vedrørende EU-lande er det opgjort ud fra principperne i Intrastat.
- Der skal tages forbehold for, at data vedr. udenrigshandlen med varer er foreløbige for årene 2019, hvilket betyder, at data i beskrivelsen fremadrettet kan blive ændret.
- Der skal tages forbehold for, at data vedr. udenrigshandlen med tjenester er foreløbige for årene 2017-2019, hvilket betyder, at data i beskrivelsen fremadrettet kan blive ændret.
- Udenrigshandlen med varer og tjenester er i årets priser, hvilket der skal tages forbehold for, idet data i beskrivelsen er påvirket af den løbende pris- og lønudvikling.
- Data for vareudgifter (import) er opgjort cif i modsætning til vareindtægterne, som er opgjort fob. Det gør, at data ikke direkte er sammenligneligt, idet importen er kunstig høj, hvilket der skal tages et forbehold for. Derudover vil der være en dobbelt tælling, idet cif-andelen af vareværdien også vil indgå i importen af tjenester.
- Det skal trække meget ned, hvis der ikke er en omtale af definitioner, data og forbehold svarende til ovenstående, herunder betydningen af forbehold kan have for beskrivelsen.

- Gængse definitioner behøver ikke have citationstegn om sig, men kilden er vigtig.
- Medtages irrelevante definitioner, fx om betalingsbalancen, eller/og irrelevante informationer i definitioner, fx nationalregnskabet også fås som kvartalstal, skal det trække ned.

Beskrivelse:

- Der er mange valgmuligheder, men der skal beskrives to EU-lande, hvoraf det ene skal være et euroland. Hvis dette ikke er tilfældet, skal det trække meget ned, idet det fremgår specifikt af eksamensopgaven.
- Valgene skal være begrundede, fx Tyskland som er Danmarks største handelspartner. Idet der er mange valgmuligheder, så er der ikke udvalgte nogle lande i rettevejledningen.
- Der skal udarbejdes både en figur og en tabel, jævnfør opgaveformuleringen, der viser udviklingen i de samlede handelsbalancer for de to EU-lande. Så det ene EU-land/ikke-euro-land kan vises i en figur og det andet EU-land/euroland i en tabel. Der kan også være andre kombinationer. Såfremt mindst en figur og en tabel ikke er medtaget, skal det trække meget ned.
- Udviklingen i handelsbalancerne skal beskrives, det er ikke nok at se på import og eksport hver for sig. Det er fint at se på handelsbalancen for varer og handelsbalancen for tjenester for hvert land hver for sig. Hvis dette ikke er tilfældet, skal det trække meget ned, idet det fremgår specifikt af eksamensopgaven.
- Importen og eksporten skal også beskrives enten i denne del af besvarelsen eller under forklaringer, idet det er centralt at vide, hvad det trækker handelsbalancen i op- eller nedadgående retning, er det importen eller eksporten af varer og tjenester.
- Beskrivelsen skal som minimum omfatte niveauet i mia.kr. komplementeret med år-til-år-ændringer i mia.kr. i en figur, tabel eller en supplerende skriftlig præsentation. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække ned.
- Det trækker ned, såfremt der udelukkende gøres brug af indekstal, andele i pct. eller år-til-år ændringer, som er medtaget i beskrivelsen.
- Handelsbalancen er en restsum (indtægter – udgifter), hvorfor data i samme tidsserie kan være både over og under nul. Det trækker meget ned at beregne procentvise ændringer på data, som er positive og negative eller blot er stærkt svingende, fordi det ikke kan bruges til noget.

Spørgsmål A.2 Forklaringer på udviklingen

- Der skal være en særlig fokus på konjunkturudviklingen i perioden, hvilket som minimum skal beskrives ved den reale vækstrate i BNP i de to valgte EU-lande. Relevansen af konjunkturudviklingen skal godtgøres, ved at give indtryk af forståelse for sammenhængen mellem udviklingen i BNP og efterspørgslen på danske eksportvarer og -tjenester. Det skal

trække meget ned, hvis BNP-udviklingen i de to ikke-EU-lande ikke beskrives og dokumenteres. Det sker ved brug af data fra STO s. 181.

- Der skal også kobles til konjunkturudviklingen i Danmark, jf. STO s. 105, idet handelsbalancen til de to valgte EU-lande også er påvirket af udviklingen i importen til Danmark.
- Konjunkturmæssige forklaringer f.eks. udviklingen i det private forbrug som påvirker vareimporten. Under en højkonjunktur skabes øget indkomst, som bevirker øget efterspørgsel på varer til privat forbrug, særligt anskaffelse af køretøjer, som er vareimport og dermed mindsker handelsbalancen. Også investeringerne stiger betydeligt under højkonjunktoren – herunder de importtunge maskiner og transportmidler. Alt andet lige betyder det en lavere nettoeksport/handelsbalance. I lavkonjunktur modsatte tendenser i forhold til ovenstående.
- Idet det ene EU-land har en frit flydende valuta og dermed kan have stor betydning for eksporten, importen og handelsbalancen. En beskrivelse skal tage udgangspunkt i data fra STO s. 189. Det skal trække ned, såfremt der ikke er medtaget en beskrivelse og dokumentation af valutakursudviklingen, fx år-til-år ændring i pct.
- Idet det andet EU-land er et euroland, så er der vigtigt her, at den studerende også kort beskriver den danske fastkurspolitik i forhold til euroen, herunder at valutakursen ikke betyder det store, ikke mindst for vareområdet, idet tjenester kan være påvirket af udviklingen i amerikanske dollar, jf. neden for.
- Her skal man dog være opmærksom på, at markedsmæssige forklaringer i forhold til tjenester også kan være udviklingen i dollarkursen, idet en stor del af tjenester handler om søtransport, der som oftest handles i dollar.
- Af institutionelle/politiske forklaringer kan der være en vis omtale af relevante reformer, men det er ikke det centrale for denne opgave.

Delopgave B

- 1. Beskriv udviklingen i udgifter til kollektivt offentligt forbrug i alt og til en valgt undergruppe i en så lang periode som muligt. Beskrivelsen skal indeholde mindst en figur og en tabel.**
- 2. Forklar baggrunden for ovennævnte udvikling i spørgsmål 1 i samme periode.**

Af formålet med SAMF B fremgår blandt andet, at den studerende skal bl.a. kunne forklare udviklingen i udvalgte offentlige udgiftsposter.

Pensum er især Statistisk Tiårsoversigt (STO), Den offentlige sektor (DOS) og Danmarks økonomi siden 1980.

Spørgsmål B.1 Beskrivelse af udviklingen

Definitioner, data og forbehold

- Kollektivt offentligt forbrug vedrører især den offentlige allokeringspolitiske opgave. Det er karakteriseret ved, at der ikke har kunnet identificeres en sammenhæng til bestemte grupper af husholdninger (modsat det individuelle offentlige forbrug), jf. DOS s. 61. Det handler om følgende klassificeringer: Generelle offentlige tjenester, Forsvar, Offentlig orden og sikkerhed, Økonomisk anliggender, Miljøbeskyttelse og Boliger og offentlige faciliteter, jf. DOS s. 62, og som også kendes fra den funktionelle fordeling eller formålsfordelingen.
- Der skal tages forbehold for, at data er foreløbige for årene 2017-2019, hvilket betyder, at data i beskrivelsen fremadrettet kan blive ændret.
- Det kollektive forbrug i den funktionelle fordeling er i årets priser, hvilket der skal tages forbehold for, idet data i beskrivelsen er påvirket af den løbende pris- og lønudvikling.
- Det skal trække meget ned, hvis der ikke er en omtale af definitioner, data og forbehold svarende til ovenstående, herunder betydningen af forbehold kan have for beskrivelsen.
- Gængse definitioner behøver ikke have citationstegn om sig, men kilden er vigtig.
- Medtages irrelevante definitioner eller/og irrelevante informationer i definitioner skal det trække ned.

Beskrivelse:

- Der skal udarbejdes både en figur og en tabel, jævnfør opgaveformuleringen, der viser udviklingen for det offentlige kollektive forbrug i alt og for en undergruppe. Så den ene kan vises i en figur og den anden i en tabel. Der kan også være andre kombinationer. Såfremt mindst en figur og en tabel ikke er medtaget, skal det trække meget ned. Tilsvarende trækker det også ned, hvis figur og tabel indeholder de samme data.
- Der er flere valgmuligheder, og det centrale er, at den valgte undergruppe, fx forsvar, er begrundet.
- Nævner den studerende grupper vedr. det individuelle offentlige forbrug skal det trække meget ned.
- Beskrivelsen skal som minimum omfatte niveauet i mia.kr. komplementeret med år-til-år-ændringer i pct. eller i antal i en figur, tabel eller en supplerende skriftlig præsentation. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække ned.
- Det trækker ned, såfremt der udelukkende gøres brug af indekstal, andele i pct. eller år-til-år ændringer i beskrivelsen.
- Tilsvarende skal der perspektiveres til, hvordan de samlede offentlige udgifter har udviklet sig i samme periode. Såfremt der ikke perspektiveres, skal det trække ned.

Spørgsmål B.2 Forklaringer på udviklingen

- Der er primært en forklaring på udviklingen – den institutionelle og politiske forklaring, som styrer antallet af offentlig ansatte.
- Den negative udvikling i de offentlige udgifter ikke mindst 2011 skal ses i lyset af, at recessionen medfører et stort fald ikke mindst i statens indtægter, og Danmark kommer tæt på i løbet af 2010 at overtræde stabilitets- og vækstpagtens krav om, at det offentlige underskud maksimalt må udgøre 3 pct. af BNP, jf. ST s. 206, hvor EU beder Danmark om at nedbringe underskuddet i 2010. Det betyder efterfølgende nedbringelse af antallet af ansatte i bl.a. staten.
- Nævner den studerende andre faktorer, fx demografiske faktorer og adfærdsmæssige faktorer, som vedr. det individuelle offentlige forbrug skal det trække meget ned.

Delopgave C

- 1. Beskriv udviklingen i offentligt forsørgede for fire udvalgte arbejdsmarkedspolitiske ordninger i så lang en periode som muligt. Beskrivelsen skal blandt andet indeholde mindst en figur og en tabel.**
- 2. Forklar udviklingen i spørgsmål 1 i samme periode. Herudover skal det også beskrives, hvad der kendetegner de fire valgte arbejdsmarkedspolitiske ordninger.**

Af formålet med SAMF B fremgår blandt andet, at den studerende skal kunne redegøre for arbejdsmarkedet funktionsmåde, arbejdsmarkedsstatistikkerne og deres grundbegreber, arbejdsmarkedspolitikken samt koblingen mellem beskæftigelse, ledighed og arbejdsmarkedspolitik. Derudover fremgår det også, at den studerende skal kunne forklare udviklingen i udvalgte arbejdsmarkedsstatistiske nøgletal.

Pensum er primært: Statistisk Tiårsoversigt (STO), Danmarks Økonomi siden 1980 (DØS) og Arbejdsmarkedspolitik (AMP).

Spørgsmål C.1 Beskrivelse af udviklingen

Definitioner, data og forbehold

- Der skal være definition og kort begrundelse for valg af de fire arbejdsmarkedspolitiske ordninger. Kendetegnene ved de forskellige ordninger findes i AMP kapitel 8. De kan stå under 2C/forklaringerne, hvor det også umiddelbart er et delspørgsmål til. Det skal trække meget ned, hvis der ikke er en omtale af definitioner.
- Der er flere muligheder for ordninger, fx arbejdsløshedsdagpenge, efterløn, førtidspension eller fx sygedagpenge.
- Hvis der peges på fx SU-modtagere eller folkepension så trækker det ned.

Beskrivelse:

- Der skal udarbejdes en figur, jævnfør opgaveformuleringen, der viser relevante nøgletal, som forklarer udviklingen. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække meget ned.
- Beskrivelsen skal som minimum omfatte niveauet i antal personer. komplementeret med år-til-år-ændringer i pct. eller antal i en figur, tabel eller en supplerende skriftlig præsentation. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække ned. Det trækker ned, såfremt

der udelukkende gøres brug af indekstal, andele i pct. eller år-til-år ændringer i beskrivelsen.

- Beskrivelserne skal fange de overordnede tendenser, ende- og vendepunkter samt evt. bestemte interessante observationer, og gerne beskrive udviklingen i de enkelte komponenter i relation til de øvrige. Det trækker ned, såfremt en studerende forfalder til lange ureflekterede beskrivelser af data.

Spørgsmål C.2

- Besvarelsen skal indeholde hvad der kendetegner de fire valgte arbejdsmarkedspolitiske ordninger, jf. opgaveformuleringen. Er det ikke tilfældet skal det trække meget ned. De findes i AMP kapitel 8. De kan stå under definitioner i indledningen til besvarelsen.
- Konjunkturmæssige forklaringer: Der skal være fokus på konjunkturudviklingen i perioden, hvilket tilstrækkeligt kan ske gennem den reale vækstrate i BNP, jævnfør ST s. 105. Relevansen af konjunkturudviklingen skal godtgøres, ved at give indtryk af forståelse for sammenhængen fx mellem udviklingen i arbejdsløshedsdagpenge og BNP. Det bør trække væsentligt ned, hvis BNP-udviklingen ikke kobles på arbejdsløshedsdagpengene.
- Institutionelle forklaringer: Det skal være fokus på arbejdsmarkedspolitiske reformer, som løbende har været i perioden. Det mest nærliggende er at nævne reformer inden for arbejdsmarkedsområdet. Den reform, der umiddelbart springer i øjnene, er Genopretningspakken fra maj 2010, der halverer dagpengeperioden fra 4 til 2 år (STO s. 206). En reform, der som omtalt ovenfor direkte har nedbragt ledighedstallet og dermed dagpengeudbetalingerne.

JANUAR 2019

Rettevejledning til eksamen i faget samfundsbeskrivelse B

1. år, økonomisk kandidateksamen

Besvarelsestid: 6 timer.

Opgaven skal besvares selvstændigt. Besvarelsen skal ske på dansk, men studerende kan uden særlig tilladelse svare på svensk eller norsk.

Tilladte hjælpemidler:

- Statistisk Tiårsoversigt 2017
- Befolkning og samfund
- Den offentlige sektor
- Danmarks økonomi siden 1980
- Handelspolitik, konkurrenceevne og udenrigsøkonomi
- Arbejdsmarkedspolitik
- Praktisk statistisk metode for økonomer
- Statens Låntagning og Gæld 2015 (bilag) og Statens Låntagning og Gæld 2017 (vedlagt)
- Danmarks Pengepolitik (vedlagt).
- Excel-ark med tabeller fra Statistisk 10-årsoversigt 2017 (vedlagt).

Generelle bemærkninger til alle tre delopgaver

- Af formålet med SAMF B fremgår blandt andet, at den studerende skal kunne udarbejde en rapport om et samfundsbeskrivende emne med angivelse af de statistiske begreber, herunder definitoriske forskelle, med såvel en beskrivende del som en forklarende del, herunder en klar sammenhæng mellem de to dele, samt fremstille besvarelsen i et klart og forståeligt sprog med en passende opstilling af tabeller og figurer.
- Af formålet med faget fremgår også, at den studerende skal kunne anvende regnearksprogrammet Excel i opgaveløsningen, herunder foretage vækstbidragsberegninger, ændringsberegninger samt udarbejde forskellige figurer søjlediagrammer, kurvediagrammer.
- Såfremt de fem krav til figurer og tabeller ikke overholdes, skal det trække meget ned.
- Definitioner for de data, som skal beskrives, skal medtages, ellers trækker det ned.
- Det skal trække ned, såfremt besvarelsen ikke fremstiller beskrivelsen i spørgsmål 1 systematisk og overskueligt, bl.a. ved at sondre mellem udviklingen set over hele perioden, en opdeling i relevante delperioder og fremhævelse af særlige udsving.
- Særligt vedr. spørgsmål 2 i de tre delopgaver gælder, at en endeløs opremsning af fx politiske forklaringsfaktorer eller en henvisning til en konjunkturudvikling uden kobling til beskrivelsen af et bestemt nøgletal, og hvad den enkelte faktor betyder for denne, skal trække meget ned.
- De enkelte forklaringer skal så vidt muligt understøttes af data fra Statistisk Tiårsoversigt 2017 (STO). Såfremt der ikke understøttes af data, skal det trække ned.
- I forbindelse med alle spørgsmål skal anvendte kilde anføres, med angivelse af sidetal. Manglende dokumentation af forklaringer, fx opgivelse af kilde, trækker ned.

Eksamen i faget samfundsbeskrivelse B

Delopgave A

1. Beskriv udviklingen i beskæftigelsen og ledigheden for så lang en periode som muligt på baggrund af data i Tiårsoversigt 2017. Beskrivelsen skal indeholde mindst en figur.
2. Forklar baggrunden for ovennævnte udvikling i spørgsmål 1 i samme periode.

Af formålet fremgår, at den studerende skal kunne redegøre for arbejdsmarkedet funktionsmåde, arbejdsmarkedssstatistikkerne og deres grundbegreber, samt kunne forklare udviklingen i udvalgte arbejdsmarkedssstatistiske nøgletal.

Pensum er især Statistisk Tiårsoversigt, Arbejdsmarkedspolitik og Danmarks økonomi siden 1980.

Spørgsmål A.1 Beskrivelse af udviklingen

Definitioner, data og forbehold

- De studerende skal tage udgangspunkt i bruttoledigheden og data findes fra 2007 til 2016.
- Bruttoledige er nettoledige inkl. de jobklare aktiverede, jf. ST s. 39.
- Beskæftigede er baseret på data fra Nationalregnskabet, 2006-2016, jf. ST s. 122. Der er tale om antal helårspersoner, det vil sige opgjort som beskæftigede i hele perioden. Fordelen ved at benytte nationalregnskabets beskæftigelsestal er, at de medtager pendlere, fx fra Sverige, og er direkte koblet til udviklingen i BNP.
- Nationalregnskabsdata for beskæftigelsen er foreløbige for 2014-2016, hvilket der skal tages forbehold for, idet data i beskrivelsen kan ændre sig efterfølgende. Data er endelige for ledige, som er fra RAM. Selvom der er metodiske sammenhænge i opgørelserne, er der tale om to typer af data med hver deres statistiske definition.
- Der kan også benyttes RAS-statistik, hvor data findes fra 2006 til 2015. Den centrale statistik til at registrere befolkningens tilknytning til arbejdsmarkedet er RAS-opgørelsen (Registrerede Arbejdsstyrkestatistik). Der er databrud mellem 2007 og 2008.
- Såfremt RAS er benyttet, så er det udelukkende data fra RAS som benyttes vedr. arbejdsløse og beskæftigede. Ulempen er, at RAS ikke har pendlere bosat i andre lande med.
- Såfremt RAS-data for fx beskæftigelsen er blandet med fx bruttoledighed fra RAM, så skal det trække meget ned.
- Det skal trække meget ned, hvis der ikke er en omtale af definitioner, data og forbehold svarende til ovenstående, herunder betydningen af forbehold kan have for beskrivelsen.

Beskrivelse:

- Der skal udarbejdes en figur, jævnfør opgaveformuleringen, der viser relevante nøgletal, som forklarer udviklingen i beskæftigelsen og ledigheden. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække meget ned.
- Når der udelukkende er udarbejdet en tabel i rettevejledningen så skyldes det, at der er lettere at aflæse, når data skal kontrolleres efterfølgende.
- Beskrivelsen skal som minimum omfatte niveauet i antal tusinder komplementeret med år-til-år-ændringer i en figur, tabel eller en supplerende skriftlig præsentation. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække ned. Det trækker ned, såfremt der udelukkende gøres brug af indekstal, andele i pct. eller år-til-år ændringer i beskrivelsen.

Tabel A.1 Udviklingen på arbejdsmarkedet (tusind helårspersoner)

1.000 helårsperson	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Beskæftigede	2.846	2.912	2.947	2.854	2.788	2.787	2.767	2.766	2.794	2.829	2.877
Bruttoledige		101	73	130	163	159	161	153	133	123	112
Ændring 1.000 personer år-til-år											
Beskæftigede		67	35	-93	-66	-1	-20	0	27	35	48
Ledige			-28	57	33	-4	2	-8	-20	-11	-10
Ændring pct. år-til-år											
Beskæftigede		2,3	1,2	-3,1	-2,3	0,0	-0,7	0,0	1,0	1,3	1,7
Ledige			-27,9	78,0	25,5	-2,6	1,3	-5,1	-13,0	-8,0	-8,3

Kilde: Statistisk Tiårsoversigt 2017 s. 42 og s. 122.

- Beskæftigelsen i alt vokser med over 100.000 personer fra 2006 (ca. 2.846.000 personer) til 2008 (ca. 2.947.000 personer). Fra 2008 til 2010 falder beskæftigelsen med ca. 160.000 personer fra ca. 2.947.000 personer til ca. 2.788.000 personer. Fra 2010 til 2012 falder beskæftigelsen kun lidt og i 2013-2016 stiger beskæftigelsen igen for i 2016 at være ca. 2.877.000 personer.
- Antal ledige er faldende fra 2007 til 2008, dog ikke lige så meget som beskæftigelsen stiger. Ledigheden stiger fra 2008 til 2010, dog heller ikke lige så meget som beskæftigelsen falder. Ledigheden ligger stabilt i perioden 2010-2013, hvorefter den falder efter 2013 og frem til 2016.

Spørgsmål A.2 Forklaringer på udviklingen

- Der er primært to forklaringer til udviklingen – konjunkturmæssige og institutionelle forklaringer. Det er vigtigt, at de studerende kobler de enkelte forklaringer til f.eks. udviklingen i de arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger samt hvordan forklaringen alt

andet lige har påvirket udviklingen, således at forklaringerne ikke blot er en lang opremsning uden kobling til beskrivelsen.

Konjunkturmæssige forklaringer

- Der skal være særlig fokus på konjunkturudviklingen i perioden, hvilket tilstrækkeligt kan ske gennem den reale vækstrate i BNP, jævnfør ST s. 105. Relevansen af konjunkturudviklingen skal godtgøres, ved at give indtryk af forståelse for sammenhængen mellem udviklingen i ledighed/beskæftigelse og BNP. Det bør trække væsentligt ned, hvis BNP-udviklingen ikke kobles på ledighed og beskæftigelse. Højkonjunktur 2005-2008 medførte stigende beskæftigelse og dermed faldende ledighed. Det modsatte gjorde sig gældende særligt i 2009, men også de efterfølgende år, hvor beskæftigelsen faldt og ledigheden steg.
- Det trækker lidt ned, såfremt den studerende ikke kommer ind på, at en så stor nedgang i BNP umiddelbart skulle tilsige en større stigning i ledigheden end vi rent faktisk så. Ikke mindst på grund af den såkaldte danske "Flexcurity-model" (Let at afskedige folk mod til gengæld et relativt højt dagpengeniveau). Der kan peges på flere grunde til, at stigningen i ledigheden trods alt blev relativt behersket. En forklaring herpå er labour-hoarding, hvor virksomhederne ved begyndelsen af en nedgangsperiode ikke fyrer folk, men først venter og ser, om produktionsnedgangen er varig (Tilsvarende er beskæftigelsen forsinket i en konjunkturopgang). Rationalet er, at det er dyrt at oplære ny arbejdskraft. Endvidere har en stadig større andel af medarbejderne i de konkurrenceudsatte erhverv funktionærstatus (med længere opsigelsesvarsler), hvilket svækker den "danske model" i forhold til tidligere.

Institutionelle forklaringer

- Den studerende skal også omtale relevante arbejdsmarkedsreformer, som har påvirket ledighedstallet. I maj 2010 lavede man en genopretningspakke, der sænkede dagpengeperioden fra 4 til 2 år (AM s. 124), hvilket alt andet lige har nedbragt ledighedstallet og i 2013 var der en grundlæggende reform af kontakthjælpen, hvilket også alt andet lige kan have nedbragt ledighedstallet (ST s. 210).
- Endvidere kan skattereformernes bidrag til udviklingen af konjunkturerne inddrages i besvarelsen. Fx den ekspansive reformer i 2003/2004, der stimulerede forbruget og produktionen i positiv retning, hvilket bidrog til faldende ledighed. Muligheden for at tage afdragsfrie lån (fra 2003) er en særskilt forklaring på den høje økonomiske vækst fra 2004 til 2007 med stigende beskæftigelse og faldende ledighed som resultat.

Demografiske forklaringer

- Der er en betydelig indvandring (ophold til erhverv), jf. ST s. 26, i perioden samt pendling fx mellem Sverige og Danmark, jf. ST s. 44. Det er en blandt flere grunde til, at beskæftigelsen kunne stige betydeligt mere end ledigheden faldt i perioden 2005-2008 og omvendt efterfølgende.

Eksamen i faget samfundsbeskrivelse B

Delopgave B

1. Beskriv udviklingen i de offentlige udgifter til undervisning samt til folkeskolen m.v. og til højere og videregående uddannelser for så lang en periode som muligt på baggrund af data i Tiårsoversigten. Beskrivelsen skal blandt andet indeholde en figur og en tabel, der hver for sig beskriver udviklingen.
2. Forklar baggrunden for ovennævnte udvikling i spørgsmål 1 i samme periode. Derudover skal der redegøres for hvilke delsektorer i den offentlige forvaltning og service som har ansvaret for de pågældende undervisningsområder.

Af formålsbeskrivelsen fremgår, at den studerende skal kunne redegøre for definitionerne på den offentlig forvaltning og service. Den studerende skal også kunne redegøre for formålet med samt centrale begreber i den funktionelle fordeling. Den studerende skal kunne forklare udviklingen i udvalgte offentlige udgiftsposter.

Pensum er Statistisk Tiårsoversigt, Danmarks økonomi siden 1980 – en oversigt og Den offentlige sektor.

Spørgsmål B.1 Beskrivelsen af udviklingen

Definitioner, data og forbehold:

- Den offentlige forvaltning og service er de institutioner og myndigheder, hvis hovedfunktion er at producere ikke-markedsbaserede tjenester til kollektivt forbrug f.eks. folkeskolen og departementerne. Som hovedregel skal mere end 50 procent af ydelsen været finansieret af skatter, jf. ST s. 197.
- Den offentlige forvaltning og service består af fire delsektorer: Statslige sektor (f.eks. universiteter/videregående uddannelser); Sociale kasser og fonde (f.eks. A-kasser); Regionale sektor (Sygehuse m.v.) og den kommunale sektor (f.eks. folkeskoler).
- Den funktionelle fordeling af de offentlige udgifter kaldes også formålsfordelingen. Belyser formålet med offentlige udgifter og hvad de offentlige udgifter bruges til. Den giver et overblik over den udgiftsmæssige prioritering og formålet med at afholde udgifter. Den funktionelle fordeling kan opdeles i ti hovedformål, fx generelle offentlige tjenester, sundhedsvæsen og undervisning, som er i fokus i denne delopgave.
- Der skal tages forbehold for, at data kan være foreløbige opgørelser, hvilket betyder, at data i beskrivelsen fremadrettet kan blive ændret.

- Der skal tages forbehold for de kilder, hvor data er i årets priser, idet data i beskrivelsen er påvirket af den løbende pris- og lønudvikling.
- Ydermere skal samme forbehold for de primære forklaringer på udviklingen også omtales f.eks. forbehold for de sidste tre år i data fra nationalregnskabet til brug for en beskrivelse af konjunkturerne.
- Det skal trække meget ned, såfremt der ikke er en kort omtale af definitioner, data og forbehold svarende til ovenstående, herunder hvilken betydning forbeholdene kan have for beskrivelsen.

Tabel B.1 Offentlige udgifter til undervisning i alt samt grundskole og videregående uddannelser

Mia.kr. Årets priser	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
I alt	104,2	103,3	110,0	119,4	129,1	125,9	132,1	132,8	141,2	142,8	142,2
Grundskole	52,0	52,4	54,8	59,3	61,3	60,4	61,3	60,6	62,9	63,8	63,9
Vid.gående	17,8	19,6	22,0	23,8	25,5	26,7	29,6	30,6	33,5	35,0	34,1
Real År-til-år ændring (korrigeret for ændringen i nettoprisindekset) i procent i:											
I alt		-2,8	2,7	6,5	5,9	-4,9	3,0	-0,3	5,4	0,5	-0,9
Grundskole		-1,3	0,9	6,0	1,3	-4,0	-0,4	-1,9	2,9	0,9	-0,3
Vid.gående		7,5	8,4	6,3	4,7	2,3	8,7	2,5	8,6	3,9	-3,0

Kilde: STO s. 133 og s. 142.

Beskrivelse:

- Der skal udarbejdes en tabel og en figur, jævnfør opgaveformuleringen, der hver for sig beskriver udviklingen. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække meget ned.
- Når der udelukkende er udarbejdet en tabel i rettevejledningen så skyldes det, at der er lettere at aflæse, når data skal kontrolleres efterfølgende.
- Beskrivelsen skal som minimum omfatte niveauet i mia.kr. komplementeret med år-til-år-ændringer i en figur, tabel eller en supplerende skriftlig præsentation. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække ned. Det trækker ned, såfremt der udelukkende gøres brug af indekstal, andele i pct. eller år-til-år ændringer i beskrivelsen.
- Den studerende skal være opmærksom på, at Statens Uddannelsesstøtte (SU) indgår fx under udgifter til ungdomsuddannelser og videregående uddannelser i den funktionelle

fordeling - ligesom udgifter til investeringer og udgifter til lønninger m.v. gør. Såfremt den studerende ikke gør opmærksom på dette, så skal det trække ned.

- Udgifterne til undervisning har generelt set i perioden fra 2004 til 2014 været stigende med ca. 16 pct. (efter inflation målt ved nettoprisindeks). Dog negativ vækst fra 2006 til 2007. Høj vækst fra 2007 til 2010 og igen i 2012, meget negativ vækst i 2011, delvist i 2013 og 2016.
- Udgifterne til grundskolen steg med ca. 4 pct. (efter inflation målt ved nettoprisindeks). Lav eller negativ vækst fra 2006 til 2008, pæn vækst 2009, lav eller negativ vækst 2010-2013, for igen at stige i 2014. Herefter lav eller negativ vækst 2014-2016.
- Udgifterne til videregående uddannelser steg fra 2006 til 2016 med ca. 62 pct. (efter inflation målt ved nettoprisindeks) og med positiv vækst i alle årene, bortset fra 2016.

Spørgsmål B.2 Forklaringer på udviklingen

- Den studerende skal bl.a. redegøre for, hvilken delsektor som har ansvaret for de valgte uddannelsesområder. Såfremt det ikke er tilfældet skal det trække meget ned.
- Vedr. grundskolen så er det kommunerne som har ansvaret for folkeskolen, og statens som har ansvaret for privatskoler og efterskoler. Vedr. De videregående uddannelser og SU'en er det udelukkende staten, som har ansvaret.

Tabel B.2 Bestanden af elever i grundskolen og studerende på de videregående uddannelser

1.000 pers.	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Grundskole		722	719	717	717	715	713	710	710	712	713
Vid.gående	194	195	195	202	213	229	245	258	266	269	265
År-til-år ændring i procent i:											
Grundskole			-0,5	-0,2	-0,1	-0,2	-0,3	-0,5	0,1	0,3	0,2
Vid.gående		0,5	-0,3	3,5	5,8	7,2	7,0	5,5	3,1	1,0	-1,3

Kilde: STO s. 29. Ingen data for folkeskolen i 2006. Videregående = KVV, MVU, BAC og LVU.

- Som det fremgår som har antallet af elever i grundskolen været svagt faldende i perioden frem mod 2014, hvor efter den er steget lidt. Det kan være med til at forklare den meget lave vækst i udgifterne til grundskolen i samme periode. Faldet er dog mindre end faldet i antallet af børn 6-15 år, jf. neden for.
- Antallet af studerende på de videregående uddannelser har været næsten uændret i perioden 2006-2008, derfra har den været kraftigt stigende frem til 2013. Det er hovedforklaringen på, at udgifterne til de videregående uddannelser har været stigende i samme periode. Samlet i hele perioden er antallet af studerende steget med 36 pct. Der er tale om en adfærdsmæssig forklaring, idet stigningen har været større end væksten i

antallet af unge, jf. neden for. En adfærdsmæssig forklaring med baggrund i konjunkturudviklingen efter 2008 med finanskrisen og lavkonjunktur, jf. STO s. 101.

- Af demografisk forklaring kan peges på, at antallet af børn i grundskolealderen 6-15 år har været faldende i perioden med ca. 3 pct., jf. STO s. 20, hvilket er med til at forklare den lave stigning i udgifterne til grundskolen.
- Omvendt skyldes stigningen i de offentlige udgifter til videregående uddannelser delvist også væksten i antallet af unge 20-24 år i tilnærmelsesvis samme periode 2010-2017, jf. STO s. 19, med ca. 20 pct.
- Når antallet af unge på de videregående uddannelser stiger med mere end de demografiske årsager umiddelbart tilsiger, så skyldes det som nævnt adfærdsmæssige årsager, som bl.a. kan henføres til konjunkturudviklingen, med en høj konjunktur frem til 2007 (lettere at finde beskæftigelse) og lav konjunktur fra 2008 og frem (sværere at finde beskæftigelse).
- Af institutionelle politiske forklaringer kan bl.a. peges på genopretningspakken af Dansk Økonomi i 2010 efter finanskrisen, jf. STO s. 207, hvor der skete betydelige offentlige besparelser ikke mindst i 2011.

Delopgave C

1. Beskriv udviklingen i den danske handelsbalance med EU, vareeksporten til andre EU-lande og vareimporten fra andre EU-lande for så lang en periode som muligt på baggrund af data i Tiårsoversigten. Beskrivelsen skal blandt andet indeholde en figur og en tabel, der hver for sig beskriver udviklingen.
2. Forklar baggrunden for ovennævnte udvikling i spørgsmål 1 i samme periode, herunder den danske eksportformåen, over for de øvrige EU-lande. Derudover skal der redegøres for EU' politikker og regler for det indre marked.

Af formålsbeskrivelsen fremgår det, at den studerende skal blandt andet kunne redegøre for betalingsbalances løbende poster, og den studerende skal kunne forklare udviklingen i udvalgte udenrigsøkonomiske nøgletal f.eks. betalingsbalancens løbende poster.

Pensum er primært Statistisk Tiårsoversigt 2017 (STO), Handelspolitik, konkurrenceevne og udenrigsøkonomi (HKV) og Danmarks Økonomi siden 1980 (DØS).

Spørgsmål C.1 Beskrivelsen af udviklingen

Definitioner, data og forbehold:

- Der skal tages forbehold for, at data vedr. udenrigshandlen med varer er foreløbige for årene 2015-2016, hvilket betyder, at data i beskrivelsen fremadrettet kan blive ændret.
- Udenrigshandlen med varer er i årets priser, hvilket der skal tages forbehold for, idet data i beskrivelsen er påvirket af den løbende pris- og lønudvikling.
- Data for vareudgifter (import) er opgjort cif i modsætning til vareindtægterne, som er opgjort fob. Det gør, at data ikke direkte er sammenligneligt, idet importen er kunstig høj, hvilket der skal tages et forbehold for.
- Det skal trække meget ned, såfremt der ikke er en kort omtale af definitioner, data og forbehold svarende til ovenstående.

Beskrivelse:

- Der skal udarbejdes en figur, jævnfør opgaveformuleringen, der viser udviklingen i vareimport, vareeksport og handelsbalancen. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække meget ned.

- Når der udelukkende er udarbejdet en tabel i rettevejledningen så skyldes det, at der er lettere at aflæse, når data skal kontrolleres efterfølgende.
- Beskrivelsen skal som minimum omfatte niveauet i mia.kr. komplementeret med år-til-år-ændringer i mia.kr. i en figur, tabel eller en supplerende skriftlig præsentation. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække ned. Det trækker ned, såfremt der udelukkende gøres brug af indekstal, andele i pct. eller år-til-år ændringer, som er medtaget i beskrivelsen.
- Handelsbalancens er en restsum (indtægter – udgifter), hvorfor data i samme tidsserie kan være både over og under nul. Det trækker meget ned at beregne procentvise ændringer på data, som er positive og negative eller blot er stærkt svingende, fordi det ikke kan bruges til noget.

Tabel C.1 Udviklingen i udenrigshandlen med varer i forhold til EU28

Mia. kr.	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Eksport	373	380	401	323	347	386	384	384	385	382	383
Import	363	388	397	300	328	365	373	384	386	399	410
Handelsbalance	10	-8	3	23	19	21	10	0	-1	-18	-27
Ændring mia.kr. år-til-år											
Eksport		7	20	-77	24	39	-3	0	1	-3	1
Import		25	9	-98	28	37	8	10	2	14	10
Handelsbalance		-18	11	20	-4	2	-11	-10	-1	-17	-9

Kilde: STO s. 149 og s. 150.

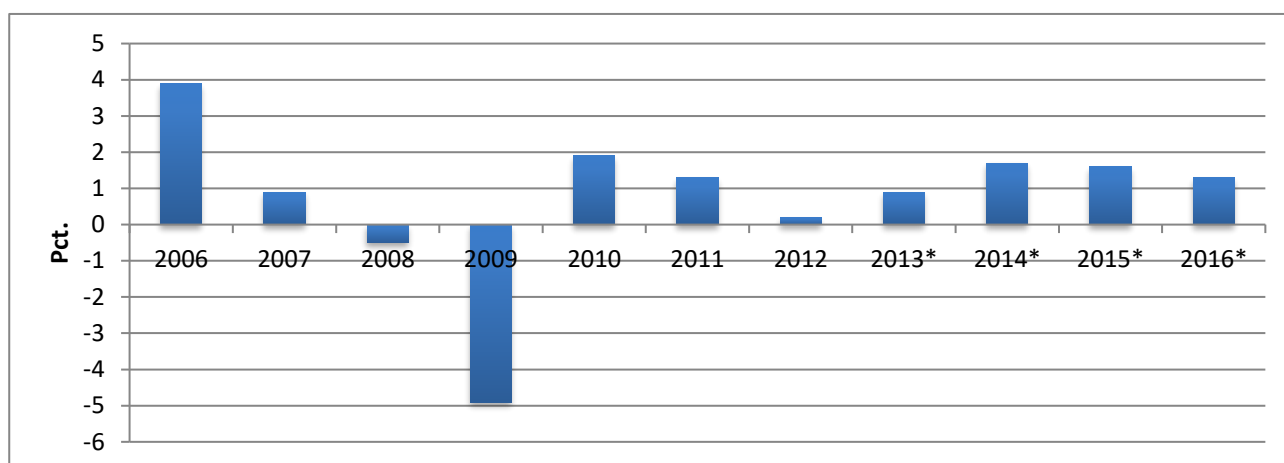
- Handelsbalance (Eksport-import): Handelsbalancen over for de øvrige EU-lande falder fra 2007 til 2008, hvor der er tale om et underskud på 8 mia.kr. Herefter er der overskud fra 2008 til 2012, hvorefter det falder og bliver mere og mere negativt med 27 mia.kr. i 2016.
- Eksporten er stigende frem til 2008, hvorefter den er stærkt faldende i 2009. Herefter igen stigende frem til 2011. Fra 2011 og frem til 2016 næsten uændret niveau (årets priser).
- Import viser mere eller mindre det samme billede frem til 2011. Fra 2011 vokser importen lidt mere end importen, hvilket er forklaringen på, at handelsbalancen bliver negativ.

Spørgsmål C.2 Forklaringer på udviklingen

- Der skal være en kort gennemgang af begreberne eksportformåen, som fremgår af HKU, kap. 3. Hvis dette ikke er tilfældet, skal det trække meget ned, idet det fremgår specifikt af eksamensopgaven.

- Tilsvarende skal der redegøres for EU' politikker og regler for det indre marked, som fremgår af HKU, kap. 2. Hvis dette ikke er tilfældet, skal det trække meget ned, idet det fremgår specifikt af eksamensopgaven.
- Der skal også være en særlig fokus på konjunkturudviklingen i perioden, hvilket som minimum skal beskrives ved den reale vækstrate i BNP. Relevansen af konjunkturudviklingen skal godtgøres, ved at give indtryk af forståelse for sammenhængen mellem udviklingen i BNP og efterspørgslen på importerede varer. Det skal trække væsentligt ned, hvis BNP-udviklingen i Danmark og EU ikke omtales.

Figur C.2 BNP-realvækst i Danmark år-til-år-ændring i pct.

Kilde: STO s. 101.

- Konjunkturmæssige forklaringer f.eks. udviklingen i det private forbrug som påvirker vareimporten. Under en højkonjunktur skabes øget indkomst, som bevirker øget efterspørgsel på varer og tjenesteydelser til privat forbrug, særligt anskaffelse af køretøjer (vareimport), jævnfør STO s. 120 og ST s. 147. Endvidere påvirkes forbrugskvoten også i en positiv retning under højkonjunktoren, hvilket også trækker importen op. Også investeringerne stiger betydeligt under højkonjunktoren – herunder de importtunge maskiner og transportmidler. Alt andet lige betyder det lavere nettoeksport. I lavkonjunktur modsatte tendenser i forhold til ovenstående.
- Jf. figur C2 samt DOS er der en højkonjunktur i 2006 og 2007. Tilsvarende er der en stigning i det private forbrug i samme periode og dermed vareimporten. Det sker helt frem til 2008, hvor den nuværende lavkonjunktur indtræder, som følge ikke mindst af den finansielle krise i såvel EU som i Danmark, som er markant i 2009.
- Tilsvarende har højkonjunktoren i EU, jævnfør ST s. 177, i samme periode også betydet en stigende eksport, om end den ikke er vokset ligeså hurtigt som vareimporten. Omvendt i den efterfølgende periode.
- Af institutionelle/politiske forklaringer kan blandt andet omtales skattestoppet i 2001 og forårspakken i 2003/04. Baggrunden for indgrebene var flere år med lavkonjunkturer.

Ændringerne skulle stimulere til stigende forbrug og vækst. Med skattestoppet blev alle skatter fastsat i kroner eller i pct., så de ikke længere kunne stige. Ejendomsværdiskatten kunne herefter ikke længere stige med prisstigningerne på ejendomme. Ændringerne bidrog til et stigende bidrag til væksten fra især det private forbrug fra især fra 2006 til 2007, hvilket påvirkede vareimporten i samme periode.

Januar 2020

Rettevejledning til eksamen i faget samfundsbeskrivelse B

1. år, økonomisk kandidateksamen

Besvarelsestid: 6 timer.

Opgaven skal besvares selvstændigt. Besvarelsen skal ske på dansk, men studerende kan uden særlig tilladelse svare på svensk eller norsk.

Tilladte hjælpemidler:

- Statistisk Tiårsoversigt 2018 (STO)
- Befolkning og samfund
- Den offentlige sektor
- Danmarks økonomi siden 1980
- Handelspolitik, konkurrenceevne og udenrigsøkonomi
- Arbejdsmarkedspolitik
- Praktisk statistisk metode for økonomer
- Statens Låntagning og Gæld 2015 (bilag) og Statens Låntagning og Gæld 2018 (vedlagt)
- Danmarks Pengepolitik (vedlagt).
- Excel-ark med tabeller fra Statistisk 10-årsoversigt 2018 (vedlagt).

Generelle bemærkninger til alle tre delopgaver

- Af formålet med SAMF B fremgår blandt andet, at den studerende skal kunne udarbejde en rapport om et samfundsbeskrivende emne med angivelse af de statistiske begreber, herunder definitoriske forskelle, med såvel en beskrivende del som en forklarende del, herunder en klar sammenhæng mellem de to dele, samt fremstille besvarelsen i et klart og forståeligt sprog med en passende opstilling af tabeller og figurer.
- Af formålet med faget fremgår også, at den studerende skal kunne anvende regnearksprogrammet Excel i opgaveløsningen, herunder foretage vækstbidragsberegninger, ændringsberegninger samt udarbejde forskellige figurer søjlediagrammer, kurvediagrammer.
- Såfremt de fem krav til figurer og tabeller ikke overholdes, skal det trække meget ned.
- Definitioner for de data, som skal beskrives, skal medtages, ellers trækker det ned.
- Det skal trække ned, såfremt besvarelsen ikke fremstiller beskrivelsen i spørgsmål 1 systematisk og overskueligt, bl.a. ved at sondre mellem udviklingen set over hele perioden, en opdeling i relevante delperioder og fremhævelse af særlige udsving.
- Beskrivelserne af de enkelte komponenter skal fange de overordnede tendenser, ende- og vendepunkter samt evt. bestemte interessante observationer og beskrive udviklingen i de enkelte komponenter i relation til de øvrige. Det trækker ned, såfremt en studerende forfalder til lange ureflekterede beskrivelser af data.
- Særligt vedr. spørgsmål 2 i de tre delopgaver gælder, at en endeløs opremsning af fx politiske forklaringsfaktorer eller en henvisning til en konjunkturudvikling uden kobling til beskrivelsen af et bestemt nøgletal, og hvad den enkelte faktor betyder for denne, skal trække meget ned.
- De enkelte forklaringer skal så vidt muligt understøttes af data fra STO. Såfremt forklaringer, hvor det er muligt, ikke understøttes af data, skal det trække ned.
- I forbindelse med alle spørgsmål skal anvendte kilde anføres, med angivelse af sidetal. Manglende dokumentation af kilde trækker ned.
- De centrale figurer og tabeller skal fremgå af hovedteksten og må ikke blot være i bilag, såfremt det er tilfældet, så trækker det ned, idet det fremgår af opgaveteksten, at der ikke må vedhæftes bilag.

Eksamen i faget samfundsbeskrivelse B

Delopgave A

1. Beskriv udviklingen i den realøkonomiske fordeling for den offentlige forvaltning og service i så lang en periode som muligt. Beskrivelsen skal indeholde en kort forklaring på forskellen mellem de offentlige indtægter og skatter/afgifter. Beskrivelsen skal blandt andet indeholde en figur, der beskriver udviklingen.
2. Forklar baggrunden for ovennævnte udvikling i spørgsmål 1 i samme periode. Derudover skal der redegøres for delsektorerne i den offentlige forvaltning og service, herunder deres hovedopgaver.

Af formålsbeskrivelsen fremgår, at den studerende skal kunne redegøre for definitionerne på den offentlig forvaltning og service. Den studerende skal også kunne redegøre for formålet med samt centrale begreber i den realøkonomiske fordeling. Den studerende skal kunne forklare udviklingen i den offentlige forvaltning og services fordringserhvervelse, netto.

Pensum er primært: Statistisk Tiårsoversigt (STO) og Den offentlige sektor (DOS).

Spørgsmål A.1 Beskrivelse af udviklingen

Definitioner, data og forbehold

- Ifølge STO s. 189 viser den realøkonomiske fordeling de offentlige udgifter og indtægter opgjort på aktiviteter efter, hvordan allokeringen af ressourcer i økonomien påvirkes. Det vil sige om der er tale om opgaver, hvor udgifterne bruges til køb af (produktion af) varer og tjenester (G) eller investeringer (del af I). Eller om der er tale om (omfordelende) overførsler, hvor der ikke er nogen "offentlig produktion". Tilsvarende for indtægtssiden, selvom fokus først og fremmest her vil være på den samlede indtægtsside og endelig forskellen mellem udgifter og indtægter = nettofordringserhvervelsen.
- Opgørelsen af den realøkonomiske fordeling er foreløbig for 2015-2017, hvilket der bør tages forbehold for, da data i beskrivelsen fremadrettet kan blive ændret. Der skal også tages forbehold for, at andre data kan være foreløbige opgørelser, herunder også for de primære forklaringer på udviklingen.
- Der skal tages forbehold for de kilder, hvor data er i årets priser, og dermed påvirket af den løbende pris- og lønudvikling.
- Det skal trække meget ned, såfremt der ikke er en kort omtale af definitioner, data og forbehold svarende til ovenstående.

Beskrivelse

- Der skal udarbejdes en figur, jævnfør opgaveformuleringen, der viser udviklingen i den realøkonomiske fordeling. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække meget ned.
- Beskrivelsen skal indeholde en kort forklaring på forskellen mellem de offentlige indtægter og skatter/afgifter. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække meget ned.
- Udarbejdelsen af figur og øvrig beskrivelse, herunder evt. tabel, skal som minimum tage udgangspunkt i data for udgifter i alt, indtægter i alt og fordringserhvervelsen, netto (forskellen). Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække meget ned. Derudover kan beskrivelsen også indeholde andre komponenter, fx offentligt forbrug, offentlige skatter eller offentlige overførsler til husholdningerne, som også er hovedspørgsmålet i opgave C.
- Beskrivelsen skal dække hver komponent for sig og i forhold til hinanden. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække meget ned.
- Selve beskrivelsen skal som minimum omfatte niveauet i mia.kr., år-til-år-ændringen i en figur, tabel eller en supplerende skriftlig præsentation. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække ned. Det trækker fx ned, såfremt der udelukkende er tale om brug af indekstal, eller det udelukkende er år-til-år ændringer, som er medtaget i beskrivelsen.
- I tabel A.1 vises udviklingen i mia. kr. i de samlede udgifter, indtægter – og forskellen – nettofordringserhvervelsen (NFE). Når der udelukkende er benyttet en præsentation af data i en tabel i rettevejledningen, så handler det om, at det er lettere at aflæse, når man skal kontrollere data i opgavebesvarelsesne. Nogle besvarelses vil muligvis præsentere disse data i pct. af BNP, hvilket er helt acceptabelt.

Tabel A.1 Indtægter, udgifter og nettofordringserhvervelsen i den offentlige forvaltning og service

Mia. kr.	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Udgifter	862	908	974	1.026	1.042	1.098	1.077	1.094	1.110	1.107	1.113
Indtægter	950	965	925	977	1.004	1.032	1.053	1.117	1.081	1.099	1.134
NFE	87	57	-48	-49	-38	-66	-24	23	-30	-8	21

Note: Indtægter = Drifts- og kapitalindtægter. Udgifter = Drifts- og kapitaludgifter. NFE=Nettofordringserhvervelse. Kilde: STO s. 136.

Tabel A.2 År-til-år-ændringen i mia.kr. i indtægter, udgifter og nettofordringserhvervelsen i den offentlige forvaltning og service

Mia. kr.	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Udgifter		46	66	53	16	56	-21	17	16	-3	6
Indtægter		16	-40	52	27	28	21	63	-36	18	35
NFE		-30	-105	-1	11	-28	42	47	-52	21	30

Anm. og kilde: Se tabel A1.

- I 2007 er udgifterne på ca. 860 mia.kr., og udgifterne stiger med ca. 236 mia.kr. frem til 2012, hvor de ender på ca. 1.100 mia.kr. Efter et fald i 2013, stiger udgifterne svagt frem til 2017, hvor de ender på ca. 1.113 mia.kr.
- Indtægterne falder fra 2008 til 2009, hvor indtægterne udgør ca. 925 mia.kr. Herefter stiger indtægterne frem til 2014, hvor de efter en ekstraordinær stigning i 2014 ender på ca. 1.117 mia.kr. I 2015 falder indtægterne, og i resten af perioden stiger de svagt for at ende på ca. 1.134 mia.kr. i 2017.
- Nettofordringserhvervelsen (NFE) går fra ca. 87 mia.kr. i 2007 til ca. - 66 mia.kr. i 2012, primært som følge af stigende udgifter, delvist faldende indtægter. Herefter er nettofordringserhvervelsen negativ frem til 2015 med undtagelse i 2014, hvor den igen er positiv med ca. 23 mia.kr. I 2017 er nettofordringserhvervelsen på ca. 21 mia.kr.

Spørgsmål A.2 Forklaringer på udviklingen

Forklaringsdelen kan håndteres på flere måder. Indtægter for sig, udgifter for sig og endelig nettofordringserhvervelsen. Der kan også tages udgangspunkt i de forskellige forklaringer fx konjunkturmæssige forklaringer, politiske/institutionelle forklaringer osv. Det vigtigste er, at alle beskrevne komponenter bliver forklaret. Den primære forklaring til udviklingen er den konjunkturmæssige forklaring.

Derudover skal der redegøres for delsektorerne i den offentlige forvaltning og service, herunder deres hovedopgaver. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække meget ned.

Forklaringer på udviklingen i nettofordringserhvervelsen

- Den centrale forklaring på udviklingen i nettofordringserhvervelsen er kort at henvise til identiteten: nettofordringserhvervelsen = indtægter – udgifter, hvor den centrale forklaring på udviklingen i nettofordringserhvervelsen er udviklingen i de samlede offentlige indtægter. Under høj vækst stiger nettofordringserhvervelsen i den offentlige forvaltning og service grundet øget opsparing primært forårsaget af automatiske budgetforbedringer (større skatteindtægter/faldende indkomstoverførsler).

Forklaringer på udviklingen på indtægtssiden

- De offentlige indtægter er først og fremmest via skatterne påvirket af konjunkturerne. Høj konjunktur øger produktion, beskæftigelse og indkomst og dermed skattegrundlaget, hvorfor skatterne og dermed de offentlige indtægter øges. Det er en fejl, såfremt den studerende ikke har inddelt konjunkturerne i delperioder. Høj vækst i perioden 2004-07 og lavvækst fra 2008 og frem.

- Skatternes udvikling. Skattetrykket er stigende i højkonjunktur. Dette kan underbygges med konkrete skatter, som konjunkturfølsomme afgifter (registreringsafgift, tinglysningsafgift mv.), og indkomstskatter, som pensions- afkastskat/ selskabsskat. Evt. også med personlige indkomstskatter/moms, som også følger konjunkturudvikling.
- Det skal ikke trække ned, såfremt den studerende ikke kommer ind på enkeltstående politiske beslutninger, som har påvirket NFE mærkbart. Her kan nævnes 2009: Opsparede SP-bidrag frigives (ekstraordinær indtægt) og særligt i 2014: Kapitalpensionsmidler kunne blive beskattet her og nu med rabat (godt 37 pct. mod 40 pct. ved normal hævning), som indebar en ekstraordinær indtægt.

Forklaringer på udviklingen på udgiftssiden

- De offentlige udgifter er først og fremmest påvirkede af de forskellige konjunkturperioder er overførsler til husholdninger, hvorimod det offentlige forbrug ikke påvirkes i samme grad. Lavere udgifter under perioder med høj vækst (dagpenge/kontanthjælp) fx 2004-2007 og det modsatte under lavvækst fx efter 2008.
- Det skal ikke trække ned, såfremt den studerende ikke kommer ind på enkeltstående politiske beslutninger, som har påvirket NFE mærkbart. Her kan nævnes 2012: Opsparede efterlønsbidrag frigives i konsekvens af ændrede regler (øget udgift). 2013.
- Udvikling i indkomstoverførsler. Indkomstoverførsler som dagpenge/kontanthjælp følger også konjunkturerne, hvilket gør de sociale overførsler under ét konjunkturafhængige. Derudover er indkomstoverførsler afhængige af demografien fx flere ældre (vokset med over 200.000 ældre over 65 år i perioden jf. STO s. 20 eller ST. s 47).
- Det er vigtigt, at besvarelsen påpeger, at det offentlige forbrug ikke omfatter den del af de offentlige udgifter, som består af indkomstoverførelser. Det bør trække meget ned, såfremt besvarelsen viser, at dette forhold har man ikke kendskab til/taget højde for.

Delopgave B

1. Beskriv udviklingen i udlandsstillingen, netto, samt betalingsbalancens løbende poster, netto, herunder to komponenter fra begge statistikker, i så lang en periode som muligt.
2. Forklar baggrunden for ovennævnte udvikling i spørgsmål 1 i samme periode samt forklar sammenhænge mellem de to statistikker, samt hvad er baggrunden for udviklingen i formueindkomsten, netto, i perioden.

Af formålet med SAMF B fremgår blandt andet, at den studerende skal kunne redegøre for de udenrigsøkonomiske statistikker samt forklare udviklingen i udvalgte udenrigsøkonomiske nøgletal

Pensum er primært: Statistisk Tiårsoversigt (STO) og Handelspolitik, konkurrenceevne og udenrigsøkonomi (HKU).

Spørgsmål 2.1 Beskrivelsen af udviklingen

Definitioner, data og forbehold

- Betalingsbalancen og kapitalbalancen skal defineres, jf STO s. 197 og 200.
- Opgørelsen af de betalingsbalancen er foreløbig for 2015-2017 og for kapitalbalancen for 2014-2017, hvilket der bør tages forbehold for, da data i beskrivelsen fremadrettet kan blive ændret. Der skal også tages forbehold for, at andre data kan være foreløbige opgørelser.
- Tilsvarende skal der tages forbehold for, at data vedr. de løbende poster og kapitalbalancen (udlandsstillingen) er i årets priser og dermed påvirket af den løbende pris- og lønudvikling. Det er tilstrækkeligt, om den studerende har gjort opmærksom på dette forbehold fremfor at fx sætte data i forhold til BNP.
- Udlandsstillingen er defineret som forskellen mellem kapitalbalancens aktiver og passiver.
- Definitionerne af de valgte komponenter fra betalingsbalancestatistikken skal medtages, jf. HKU, kapitel 6.
- Definitionerne af de valgte komponenter fra kapitalbalancestatistikken skal medtages, jf. HKU, kapitel 7.
- Det skal trække meget ned, såfremt der ikke er en kort omtale af definitioner, data og forbehold svarende til ovenstående.

Beskrivelse

- Der skal udarbejdes en figur eller tabel, der som minimum viser udviklingen i de løbende poster og udlandsstillingen, netto. Hvis det ikke er tilfældet, skal det trække meget ned. Når der udelukkende er benyttet en præsentation af data i en tabel i rettevejledningen, så handler det om, at det er lettere at aflæse, når man skal kontrollere data i opgavebesvarelsenerne.
- Der skal også vælges to komponenter fra henholdsvis betalingsbalancestatistikken og kapitalbalancestatistikken. Hvis det ikke er tilfældet, skal det trække meget ned.
- Vedr. betalingsbalancestatistikken er der oplagt af vælge formueindkomsten, netto, idet denne komponent skal forklares i spørgsmål 2. Der kan være valgt andre komponenter. Det vigtigste er, at de er begrundet, og at udviklingen i formueindkomsten, netto, er beskrevet andet sted, såfremt den ikke er medtaget her.
- Beskrivelsen skal som minimum omfatte niveauet i mia.kr. komplementeret med år-til-år-ændringer i mia.kr. i en figur, tabel eller en supplerende skriftlig præsentation. Hvis det ikke er tilfældet, skal det trække ned.
- Det trækker ned, såfremt der udelukkende gøres brug af indekstal, andele i pct. eller år-til-år ændringer, som er medtaget i beskrivelsen.
- De løbende poster, netto, udlandsstillingen, netto samt eventuelt valgte komponenter kan være en restsum (indtægter – udgifter), hvorfor data i samme tidsserie kan være både over og under nul. Det trækker meget ned at beregne procentvise ændringer på data, som er positive og negative eller blot er stærkt svingende, fordi det ikke kan bruges til noget.
- Nogle besvarelser vil muligvis præsentere disse data i pct. af BNP, hvilket er helt acceptabelt.

Tabel B.1 Udlandsstillingen, passiver og aktiver på kapitalbalancen

Mia. kr.	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Aktiver	3.755	3.753	4.016	4.617	4.771	5.133	5.328	5.726	5.974	6.465	6.808
Passiver	3.855	3.845	4.001	4.384	4.258	4.448	4.608	4.974	5.274	5.327	5.639
Udlandsstilling (forskel)	-100	-92	15	232	513	686	720	752	700	1.138	1.169

Kilde: STO s. 160.

Tabel B.2 Udlandsstillingen, passiver og aktiver på kapitalbalancen. År-til-år-ændring

Mia. kr.	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Aktiver		-2	263	601	154	362	195	398	248	491	343
Passiver		-10	156	383	-126	190	160	366	300	53	312

Udlandsstilling (forskel)		8	107	217	281	173	34	32	-52	438	31
---------------------------	--	---	-----	-----	-----	-----	----	----	-----	-----	----

Kilde: STO s. 160.

- Aktiverne har været stigende i hele perioden, og er i hele perioden steget mere end passiverne med undtagelse i 2015.
- Passiver har tilsvarende også været stigende, bortset fra i 2011 samt med en mindre stigning i 2015.
- Udlandsstillingen er gået fra at være negativ i 2007 med ca. -100 mia.kr. til at være positiv i 2017 med ca. 1.169 mia.kr. Den har været stigende i hele perioden, bortset fra i 2015, hvor den faldt med 50 mia.kr. I 2007 og 2008 er passiverne højere end aktiverne, og dermed en negativ udlandsstilling eller nettogæld/udlandsgæld og i resten af perioden er aktiverne højere end passiverne, hvorfor udlandsstillingen er positiv/nettoformue.

Tabel B.3 Løbende poster, netto, formueindkomst, netto og varehandel netto

Mia. kr.	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Varehandel	15	24	69	89	90	82	86	89	106	116	124
Formueindkomst	16	31	24	36	46	49	66	77	69	60	53
Løbende poster i alt	25	53	60	119	122	119	150	177	178	151	170

Kilde: STO s. 159.

Tabel B.4 Tabel B.1 Løbende poster, netto, formueindkomst, netto og varehandel netto. År-til-år-ændring

Mia. kr.	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Varehandel		9	45	21	1	-8	4	3	17	10	7
Formueindkomst		15	-7	12	9	3	17	11	-8	-9	-7
Løbende poster i alt		27	7	59	3	-3	31	27	1	-27	19

Kilde: STO s. 159.

- Varehandelen, netto, stiger i hele perioden fra 15 mia.kr. i 2007 til ca. 124 mia.kr. i 2017, hvilket er udtryk for, at eksporten af varer i hele perioden vokser hurtigere end importen af varer med undtagelse af 2012.
- Formueindkomsten stiger i hele perioden fra ca. 16 mia.kr. i 2007 til ca. 77 mia.kr. i 2014, hvorefter den falder en lille smule til ca. 53 mia.kr. i 2017.
- Overskuddet på de Løbende poster i alt stiger fra ca. 25 mia.kr. i 2007 til ca. 177 mia.kr. i 2014, hvorefter den nogenlunde ligger på samme niveau i resten af perioden.

Spørgsmål B.2. forklaringer på udviklingen

- Den studerende skal forklare sammenhænge mellem de to statistikker, jf. HKU s. 139, 15-17, 147-149, og sammenhængen er kort, at betalingsbalancens finansielle poster påvirker udlandsstillingen/kapitalbalancen, og det gør også de værdireguleringer, som indimellem forstyrrer, jf. senere, idet udlandsstillingen kan falde som følge af at negative værdireguleringer af aktiver/passiver kan være større end overskuddet på betalingsbalancens løbende poster, som placeres på forskellige finansielle poster. Såfremt det ikke er medtaget, så skal det trække meget ned, idet det fremgår af eksamensopgaven, at der skal være en sådan forklaring af sammenhænge mellem de to statistikker.
- Den studerende skal også forklare, hvad baggrunden er for udviklingen i formueindkomsten, netto, i perioden. Udviklingen er netop positiv, hvilket skyldes en voksende nettoformue og dermed positiv udlandsstilling, jf. bl.a. HKU s. 15-16. Såfremt det ikke er medtaget, så skal det trække meget ned, idet det fremgår af eksamensopgaven, at der skal være en sådan forklaring på udviklingen i formueindkomsten.
- Såfremt udviklingen i formueindkomsten, netto, ikke er beskrevet i spørgsmål 1, så skal det sikres, at den er beskrevet under spørgsmål 2. Det skal trække meget ned, om den ikke er beskrevet i opgaven, idet det fremgår specifikt af opgaven.
- I 2015 er den negative ændring i udlandsstillingen udtryk for, at Novo Nordisk aktien stiger voldsomt, hvorfor passiverne alt-andet-lige stiger, og i 2016, hvor Novo Nordisk Aktien falder igen, så påvirkes passiverne alt-andet-lige negativt, selvom de fortsat har en positiv ændring om end mindre end i de forudgående år, jf. HKU s. 18 og 150.
- Den studerende skal derudover forklare baggrunden for ovennævnte udvikling i spørgsmål 1 i samme periode. Her skal der være særlig fokus på konjunkturudviklingen i perioden, hvilket som minimum skal beskrives ved den reale vækstrate i BNP. Relevansen af konjunkturudviklingen skal godtgøres, ved at give indtryk af forståelse for sammenhængen mellem udviklingen i BNP i udlandet. Jf. STO s. 177, og efterspørgslen på eksporterede varer/tjenester. Det skal trække væsentligt ned, hvis BNP-udviklingen i udlandet ikke omtales.
- Tilsvarende skal der også redegøres for sammenhængen mellem import varer/tjenester og udviklingen i BNP i Danmark, jf. STO s. 105. Der var højkonjunktur frem til 2008, hvor lavkonjunktoren indtræder, som følge ikke mindst af den finansielle krise i såvel udlandet som i Danmark, som er markant i 2009. Efterfølgende igen højkonjunktur fra 2014 og frem.

Eksamen i faget samfundsbeskrivelse B

Delopgave C

1. Beskriv udviklingen i de samlede overførselsindkomster til husholdningerne i alt samt mindst to udvalgte sociale ydelser, hvor kommunerne har ansvaret, i så lang en periode som muligt. Beskrivelsen skal blandt andet indeholde en figur og en tabel.
2. Forklar baggrunden for ovennævnte udvikling i spørgsmål 1 i samme periode, herunder hvilke statslige refusionssatser, som gælder for de to udvalgte sociale ydelser.

Af formålet med SAMF B fremgår blandt andet, at den studerende skal bl.a. kunne forklare udviklingen i udvalgte offentlige udgiftsposter.

Pensum er primært: Statistisk Tiårsoversigt (STO), Den offentlige sektor (DOS) og Arbejdsmarkedspolitik (AMP).

Spørgsmål C.1 Beskrivelse af udviklingen

Definitioner, data og forbehold

- De sociale ydelser er alle komponenter i den samlede indkomstoverførelser til husholdningerne, som selv er en central komponent af den realøkonomiske fordeling, jf. definition i opgave A og definition i STO s. 194, og dermed også er sammenhængen, som skal fremgå, jf. eksamensspørgsmålet.
- De valgte sociale ydelser (kategorier) skal alle være centrale komponenter af de samlede indkomstoverførelser til husholdningerne.
- Der skal være definition og kort begrundelse for valg af de sociale ydelser. Udvalgte definitioner fremgår bl.a. af STO fx s. 194, folkepension, andre fremgår af AMP.
- Opgørelsen er foreløbig for 2015-2017, hvilket der bør tages forbehold for. Der skal også tages forbehold for, at andre data kan være foreløbige opgørelser, herunder også for de primære forklaringer på udviklingen.
- De samlede indkomstoverførsler er opgjort i 2015-priser (korrigeret for forbrugerprisindekset) i alt og for udvalgte sociale ydelser. Det skal trække ned, såfremt den studerende som udgangspunkt ikke har anvendt data opgjort i 2015-priser. Såfremt der benyttes data i mio.kr. (årets priser), så skal der tages forbehold for dette, idet data dermed er påvirket af den løbende pris- og lønudvikling.

- Det skal trække meget ned, såfremt ovenstående definitioner, data og forbehold ikke er medtaget.

Beskrivelse

- Der skal udarbejdes en figur og en tabel, jævnfør opgaveformuleringen, der viser udviklingen. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække meget ned.
- Udarbejdelsen af figur og tabel, skal som minimum tage udgangspunkt i data for udviklingen i de samlede overførselsindkomster til husholdningerne i alt samt mindst to udvalgte sociale ydelser, hvor kommunerne har ansvaret. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække meget ned.
- Beskrivelsen skal dække hvert nøgletal for sig og i forhold til hinanden. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække meget ned.
- Selve beskrivelsen skal som minimum omfatte niveauet i mia.kr., år-til-år-ændringen i en figur, tabel eller en supplerende skriftlig præsentation. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække ned. Det trækker fx ned, såfremt der udelukkende er tale om brug af indekstal, eller det udelukkende er år-til-år ændringer, som er medtaget i beskrivelsen.
- I tabel A.1 vises udviklingen i mia. kr. i udviklingen i de samlede overførselsindkomster til husholdningerne i alt samt kontanthjælp og folkepension. Når der udelukkende er benyttet en præsentation af data i en tabel i rettevejledningen, så handler det om, at det er lettere at aflæse, når man skal kontrollere data i opgavebesvarelsene.

Tabel C1 Udviklingen i udvalgte sociale ydelser samt overførsler i alt (2015-priser)

Mia.kr.	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Offentlige overførsler	302	298	320	339	338	340	346	349	352	354	355
Heraf:											
- Folkepension	93	94	97	102	106	109	114	118	123	126	129
- Kontanthjælp	40	40	42	43	43	43	43	42	41	40	40
Årlig ændring pct.											
Offentlige overførsler		-1,2	7,2	6,1	-0,2	0,6	1,7	0,8	0,9	0,4	0,3
Heraf:											
- Folkepension		0,9	3,7	5,2	3,7	3,1	4,1	4,1	3,5	2,7	2,3
- Kontanthjælp		2,1	3,2	3,6	0,4	-0,6	0,4	-2,3	-2,3	-2,0	-1,8

Note: Offentlige overførsler er i 2015-prisniveau.

Kilde: STO s. 136.

- De samlede indkomstoverførsler til husholdningerne (i alt) stiger kraftigt fra ca. 300 mia.kr. i 2007-2008 til ca. 339 mia.kr. i 2011, for derefter at flade ud frem til 2013, hvorefter de stiger langsomt frem mod 2018 med et niveau på ca. 355 mia.kr. I alt er der en realvækst fra 2007 til 2017 på ca. 18 pct.
- Folkepensionen stiger i alle årene. I 2007 er folkepensionen på ca. 93 mia.kr. og til 2009 stiger folkepensionen ikke særligt meget, men fra 2009 til 2017 er der en årlige ændring i pct. på mellem 2-4 pct. Overførsler til folkepension ligger i 2017 på ca. 129 mia.kr. og har oplevet den markant højeste reale vækstrate på ca. 39 pct. (2007-2017).
- Kontanthjælpen ligger på ca. 40 mia.kr. i 2007 og stiger fra 2007 til 2011, hvor den ender på ca. 43 mia.kr. Herefter falder den fra 2011 til 2017, bortset fra et enkelt år, og ender på

ca. 40 mia.kr. i 2017. Overførsler til kontanthjælp har ikke haft en real vækstrate i perioden.

Spørgsmål C.2

Refusionssatser

Forklaringer skal indeholde hvilke refusionstakster, som gælder for de to valgte komponenter. De fremgår af tabel 4.6 i DOS. Det trækker meget ned, såfremt den studerende ikke medtager hvilke refusionstakster, som gør sig gældende, idet det fremgår specifikt af opgaven. Fx alderspension/folkepension 100 pct. og kontanthjælp 50 pct.

Demografiske forklaringer

Der skal være særlig fokus på udviklingen i antallet af ældre over 65 år i perioden i forhold til folkepensionen. Antallet stiger i perioden fra 2008 til 2017 med ca. 242.000 personer, stigende faktisk årlig ændring fra 2009 (ca. 22.000 personer) til 2012 (ca. 34.000 personer), hvorefter den faktiske årlige ændring er faldende frem til 2017, hvor den er på ca. 21.000 personer.

Institutionelle forklaringer

Udelukkende fokus på fx Reformpakke 2020, jf. ST s. 203, trækker ned, idet tiltagene ikke påvirker den beskrevne periode.

Konjunkturmæssige forklaringer

Der skal være særlig fokus på konjunkturudviklingen i perioden i forhold til kontanthjælpen, hvilket tilstrækkeligt kan ske gennem den reale vækstrate i BNP, jævnfør ST s. 105. Relevansen af konjunkturudviklingen skal godtgøres, ved at give indtryk af forståelse for sammenhængen mellem udviklingen i kontanthjælp og BNP. Det bør trække væsentligt ned, hvis BNP-udviklingen ikke kobles på kontanthjælpen. Den lave vækst fra 2008 til 2013, herunder recessionen 2009-2010 har betydet en stigning i antallet af kontanthjælpsmodtagere, hvilket også ses tydeligt at stigende udbetaling af kontanthjælp. Efterfølgende har højkonjunktoren fra 2014 til 2017 betydet flere i beskæftigelse og dermed mindre udbetalt af kontanthjælp.

JANUAR 2021

Rettevejledning til eksamen i faget samfundsbeskrivelse B

1. år, økonomisk kandidateksamen

Besvarelestid: 6 timer.

Opgaven skal besvares selvstændigt. Besvarelsen skal ske på dansk, men studerende kan uden særlig tilladelse svare på svensk eller norsk.

Relevante hjælpemidler:

- Statistisk Tiårsoversigt 2019
- Befolkning og samfund
- Den offentlige sektor
- Danmarks økonomi siden 1980
- Handelspolitik, konkurrenceevne og udenrigsøkonomi
- Arbejdsmarkedspolitik
- Praktisk statistisk metode for økonomer
- Statens Låntagning og Gæld 2015 (bilag) og Statens Låntagning og Gæld 2019 (vedlagt)
- Danmarks Pengepolitik (vedlagt).
- Excel-ark med tabeller fra Statistisk 10-årsoversigt 2019 (vedlagt).

Generelle bemærkninger til alle tre delopgaver

- Af formålet med SAMF B fremgår blandt andet, at den studerende skal kunne udarbejde en rapport om et samfundsbeskrivende emne med angivelse af de statistiske begreber, herunder definitoriske forskelle, med såvel en beskrivende del som en forklarende del, herunder en klar sammenhæng mellem de to dele, samt fremstille besvarelsen i et klart og forståeligt sprog med en passende opstilling af tabeller og figurer.
- Af formålet med faget fremgår også, at den studerende skal kunne anvende regnearksprogrammet Excel i opgaveløsningen, herunder foretage vækstbidragsberegninger, ændringsberegninger samt udarbejde forskellige figurer søjlediagrammer, kurvediagrammer.
- Såfremt de fem krav til figurer og tabeller ikke overholdes, skal det trække meget ned.
- Definitioner for de data, som skal beskrives, skal medtages, ellers trækker det meget ned.
- Det skal trække ned, såfremt besvarelsen ikke fremstiller beskrivelsen i spørgsmål 1 systematisk og overskueligt, bl.a. ved at sondre mellem udviklingen set over hele perioden, en opdeling i relevante delperioder og fremhævelse af særlige udsving.
- Særligt vedr. spørgsmål 2 i de tre delopgaver gælder, at en endeløs opremsning af fx politiske forklaringsfaktorer eller en henvisning til en konjunkturudvikling uden kobling til beskrivelsen af et bestemt nøgletal, og hvad den enkelte faktor betyder for denne, skal trække ned.
- De enkelte forklaringer skal så vidt muligt understøttes af data fra Statistisk Tiårsoversigt 2019 (STO) eller af andre kilder. Det skal fremgå klart og tydeligt, hvilken kilde der er benyttet. Såfremt der ikke understøttes af data, skal det trække ned.
- Idet besvarelseserne er udarbejdet derhjemme, så skal der være ekstra fokus på, studerende som kopierer andres tekster uden at sætte citationstegn eller kildehenvise, så det ser ud som om det er din egen tekst. Tilsvarende skal der være ekstra fokus på, om studerende bruger andres idéer eller tanker uden at kildehenvise, så det ser ud om det er deres egne idéer eller tanker
- Eksaminator og medrettere skal ydermere have særlig fokus på plagiering og den automatiske kontrol af dette, som foregår via Digital Eksamen.

Delopgave A

- 1. Beskriv udviklingen i vareeksporten og handelsbalancen for varer fra Danmark til to valgte ikke-EU-lande i en så lang periode som muligt. Beskrivelsen skal også indeholde udviklingen i eksportformåen over for de to valgte ikke-EU-lande. Beskrivelsen skal indeholde mindst en figur og tabel.**
- 2. Forklar baggrunden for ovennævnte udvikling i spørgsmål 1 i samme periode.**

Af formålsbeskrivelsen fremgår det, at den studerende skal blandt andet kunne udvælge relevante nøgletal, definitioner, politikker og begreber, fx handelspolitik, konkurrencedygtig, konkurrenceevne og eksportformåen, samt beskrive forskelle mellem disse inden for de gennemgåede emner i udenrigsøkonomien, når udviklingen skal beskrives. Den studerende skal også kunne udvælge centrale forklaringer på udviklingen i udenrigsøkonomiske nøgletal.

Pensum er primært Statistisk Tiårsoversigt 2019 (STO), Handelspolitik, konkurrenceevne og udenrigsøkonomi (HKU) og Danmarks Økonomi siden 1980 (DØS).

Spørgsmål A.1 Beskrivelsen af udviklingen

Definitioner, data og forbehold:

- Udenrigshandlen for varer er opgjort efter generalhandelsprincippet og vedrørende ikke-EU-lande er det opgjort ud fra principperne i Extrastat.
- Der skal tages forbehold for, at data vedr. udenrigshandlen med varer er foreløbige for årene 2017-2018, hvilket betyder, at data i beskrivelsen fremadrettet kan blive ændret.
- Udenrigshandlen med varer er i årets priser, hvilket der skal tages forbehold for, idet data i beskrivelsen er påvirket af den løbende pris- og lønudvikling.
- Data for handelsbalancen indeholder også vareudgifter (import), som er opgjort cif i modsætning til vareindtægterne, som er opgjort fob. Det gør, at data ikke direkte er sammenligneligt, idet importen er kunstig høj, hvilket der skal tages et forbehold for.
- Det skal trække meget ned, hvis der ikke er en omtale af definitioner, data og forbehold svarende til ovenstående, herunder betydningen af forbehold kan have for beskrivelsen.
- Gængse definitioner behøver ikke have citationstegn om sig, men kilden er vigtigt.

- Medtages irrelevante definitioner, fx om betalingsbalancen, eller/og irrelevante informationer i definitioner, fx nationalregnskabet også fås som kvartalstal, skal det trække ned.

Beskrivelse:

- Der skal udarbejdes både en figur og en tabel, jævnfør opgaveformuleringen, der viser udviklingen i vareeksport og handelsbalancen. Så det ene ikke-EU-land kan vises i en figur og det andet i en tabel. Der kan også være andre kombinationer. Såfremt mindst en figur og en tabel ikke er medtaget, skal det trække meget ned.
- Der er mange valgmuligheder, men der skal beskrives to ikke-EU-lande. Det centrale er, at valgene er begrundede, fx USA som er Danmarks største handelspartner, men det kan fx også være Norge og Kina. Idet der er mange valgmuligheder, så er der ikke udvalgte nogle lande i rettevejledningen.
- Beskrivelsen skal som minimum omfatte niveauet i mia.kr. komplementeret med år-til-år-ændringer i mia.kr. i en figur, tabel eller en supplerende skriftlig præsentation. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække ned.
- Det trækker ned, såfremt der udelukkende gøres brug af indekstal, andele i pct. eller år-til-år ændringer, som er medtaget i beskrivelsen.
- Handelsbalancens er en restsum (indtægter – udgifter), hvorfor data i samme tidsserie kan være både over og under nul. Det trækker meget ned at beregne procentvise ændringer på data, som er positive og negative eller blot er stærkt svingende, fordi det ikke kan bruges til noget.
- Der skal være en kort gennemgang af begrebet eksportformåen, som fremgår af HKU, kap. 3, herunder at der er tale om et nulsumsspil. Tilsvarende skal data for de to valgte ikke-EU-lande også beskrives. Hvis dette ikke er tilfældet, skal det trække meget ned, idet det fremgår specifikt af eksamensopgaven.

Spørgsmål A.2 Forklaringer på udviklingen

- Der skal være en særlig fokus på konjunkturudviklingen i perioden, hvilket som minimum skal beskrives ved den reale vækstrate i BNP i de to valgte EU-lande. Relevansen af konjunkturudviklingen skal godtgøres, ved at give indtryk af forståelse for sammenhængen mellem udviklingen i BNP og efterspørgslen på de danske eksportvarer. Det skal trække meget ned, hvis BNP-udviklingen i de to ikke-EU-lande ikke beskrives og dokumenteres. Det sker ved brug af data fra STO s. 181.
- Der skal også indirekte kobles til konjunkturudviklingen i Danmark, jf. STO s. 105, idet handelsbalancen til de to valgte ikke-EU-lande også er påvirket af udviklingen i importen til Danmark.

- Konjunkturmæssige forklaringer f.eks. udviklingen i det private forbrug som påvirker vareimporten. Under en højkonjunktur skabes øget indkomst, som bevirker øget efterspørgsel på varer til privat forbrug, særligt anskaffelse af køretøjer, som er vareimport og dermed mindsker handelsbalancen. Også investeringerne stiger betydeligt under højkonjunktoren – herunder de importtunge maskiner og transportmidler. Alt andet lige betyder det en lavere nettoeksport/handelsbalance. I lavkonjunktur modsatte tendenser i forhold til ovenstående.
- Idet begge ikke-EU-lande har frit flydende valuta og dermed kan have stor betydning for vareeksporten og handelsbalancen og en beskrivelse skal tage udgangspunkt i data fra STO s. 189. Det skal trække ned, såfremt der ikke er medtaget en beskrivelse og dokumentation af valutakursudviklingen, fx år-til-år ændring i pct.
- Af institutionelle/politiske forklaringer kan der være en vis omtale af relevante reformer, men det er ikke det centrale for denne opgave.

Delopgave B

1. **Beskriv udviklingen i beskæftigelsen for kvinderne i to udvalgte brancher, hvor mindst 1/3-del af de beskæftigede er kvinder, i en så lang periode som muligt. Beskrivelsen skal indeholde mindst en figur og en tabel.**
2. **Forklar baggrunden for ovennævnte udvikling i spørgsmål 1 i samme periode.**

Af formålet fremgår, at den studerende skal kunne redegøre for arbejdsmarkedet funktionsmåde, arbejdsmarkedssstatistikkerne og deres grundbegreber, samt kunne forklare udviklingen i udvalgte arbejdsmarkedssstatistiske nøgletal.

Pensum er især Statistisk Tiårsoversigt (STO), Arbejdsmarkedspolitik (AMP) og Danmarks økonomi siden 1980.

Spørgsmål B.1 Beskrivelse af udviklingen

Definitioner, data og forbehold

- Beskæftigelsestallene for kvinder kan kun findes i Registrerede ArbejdsstyrkeStatistik (RAS), hvor data findes fra 2007 til 2017. RAS er opgjort ultimo november hvert år.
- Der er databrud mellem 2007 og 2008, hvilket der skal tages forbehold for, idet man ikke kan sammenligne 2007 med den øvrige del af perioden 2008-2017.
- Det skal trække meget ned, hvis der ikke er en omtale af ovenstående, herunder betydningen af forbehold kan have for beskrivelsen.
- Gængse definitioner behøver ikke have citationstegn om sig, men kilden er vigtigt.
- Medtages irrelevante definitioner, fx beskæftigelsen i nationalregnskabet, skal det trække ned.

Beskrivelse:

- Der skal udarbejdes både en figur og en tabel, jævnfør opgaveformuleringen, der viser udviklingen i de to brancher. Så den ene branche kan vises i en figur og den anden i en tabel. Der kan også være andre kombinationer. Såfremt mindst en figur og en tabel ikke er medtaget, skal det trække meget ned. Tilsvarende trækker det også ned, hvis figur og tabel indeholder de samme data.
- Der er flere valgmuligheder, og det centrale er, at de to valgte brancher er begrundede, og at andelen af beskæftigede kvinder i de to valgte brancher er over 1/3. Se

andele i pct. i Tabel B1. Det kan være oplagt fx at vælge en konjunkturfølsom branche, fx handel og transport og en ikke-konjunkturfølsom branche, fx offentlig administration m.v.

Tabel B1 Andel kvinder i pct. af samlet branchebeskæftigelse (andel > 1/3)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Handel og transport mv.	40,7	40,7	40,5	40,3	40,2	40,3	40,3	40,4	40,5	40,7	40,9
Finansiering og forsikring	50,2	51,1	50,9	50,2	49,8	49,3	48,8	48,2	47,6	47	46,5
Ejendomshandel og udlejning	36,1	36,5	35,7	35,2	35	35,2	35,5	35,9	36,3	36,7	37,3
Erhvervsservice	47,5	46,8	46,1	45,3	45	44,8	44,2	44,1	44,3	44,3	44,4
Off. Adm. Sundhed	72,3	72	71,5	71,2	71,2	71,1	71,1	71,1	71,1	71,1	71,2
Kultur, fritid og anden service	56,4	58,2	58,1	57,9	58	57,8	57,6	57,6	57,6	57,4	57,5
Alle brancher	47,1	47,5	48,2	48,0	47,7	47,7	47,7	47,5	47,5	47,3	47,3

Kilde: STO s. 40 samt egne beregninger (Andel kvinder af samlet beskæftigelse).

- Beskrivelsen i beskæftigelsen i de to valgte brancher skal som minimum omfatte niveauet i antal tusinder kvinder, se tabel B2, komplementeret med år-til-år-ændringer i pct. eller i antal i en figur, tabel eller en supplerende skriftlig præsentation. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække ned.
- Det trækker ned, såfremt der udelukkende gøres brug af indekstal, andele i pct. eller år-til-år ændringer i beskrivelsen.

Tabel B2 Antal kvinder i beskæftigelse fordelt på brancher

1.000 kvinder	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Handel og transport mv.	278	278	258	259	261	261	262	266	271	279	285
Finansiering og forsikring	44	45	43	41	41	39	38	37	37	37	37
Ejendomshandel og udlejning	15	15	15	15	15	16	16	16	17	17	18
Erhvervsservice	136	137	129	126	123	125	127	131	136	141	145
Off. Adm. Sundhed	609	618	632	630	620	616	620	618	621	621	627
Kultur, fritid og anden service	67	71	71	71	71	70	71	72	73	74	76
Antal kvinder alle brancher	1.346	1.351	1.314	1.299	1.287	1.280	1.285	1.293	1.310	1.328	1.348

Kilde: STO s. 40 + egne beregninger (Samlet antal beskæftigede kvinder i alle brancher).

- Tilsvarende skal beskæftigelsen i hver valgt branche perspektiveres til, hvordan den samlede beskæftigelse for kvinder har været i perioden. Den var faldende fra 2008 til 2012 og stigende frem til 2017. Såfremt der ikke perspektiveres, skal det trække ned.
- Det er ok at beskrivelsen udelukkende omfatter 2008-2017, idet der er databrud mellem 2007 og 2008.

Spørgsmål B.2 Forklaringer på udviklingen

- Der er primært en forklaring på udviklingen – konjunkturmæssige, men også institutionelle samt adfærdsmæssige forklaringer. Det er vigtigt, at de studerende kobler de enkelte forklaringer til de forskellige nøgletal.

Konjunkturmæssige forklaringer

- Der skal være særlig fokus på konjunkturudviklingen i perioden, hvilket tilstrækkeligt kan ske gennem den reale vækstrate i BNP, jævnfør ST s. 105. Relevansen af konjunkturudviklingen skal godtgøres, ved at give indtryk af forståelse for sammenhængen mellem udviklingen i beskæftigelsen og BNP. Det bør trække væsentligt ned, hvis BNP-udviklingen ikke kobles på beskæftigelsen. Lavkonjunkturen 2008-2012 medførte faldende beskæftigelse og det modsatte gjorde sig gældende efter 2013, hvor beskæftigelsen generelt steg.
- Det trækker lidt ned, hvis den studerende ikke kommer ind på, at en så stor nedgang i BNP umiddelbart skulle tilsige et større fald i beskæftigelsen end vi rent faktisk så. En forklaring herpå er labour-hoarding, hvor virksomhederne ved begyndelsen af en nedgangsperiode ikke fyrer folk, men først venter og ser, om produktionsnedgangen er varig (Tilsvarende er beskæftigelsen forsinket i en konjunkturopgang). Rationalet er, at det er dyrt at oplære ny arbejdskraft.

Adfærdsmæssige forklaringer

- Der tales om kvindefag fx offentlige administration, undervisning og sundhed, hvor over 70 pct. af de beskæftigede er kvinder, hvilket er en adfærdsmæssig forklaring på baggrund af uddannelsesvalg.

Institutionelle faktorer

- Niveauet for det offentlige forbrug og dermed også antallet af beskæftigede kvinder er primært politisk bestemt (institutionel), men påvirkes i praksis også af behovet for /efterspørgslen efter de ydelser, der produceres i den offentlige service som uddannelse og sundhed og dermed demografi og befolkningens adfærd.
- Demografi omhandler f.eks. antallet af ældre og børn. Eksempel på demografisk beskrivelse er antallet af ældre over 80 år, jf. ST s. 19, som er steget betydeligt i perioden og som derfor er med til at forklare udviklingen i det offentlige forbrug på ældreområdet.

Antallet af beboere i pleje- og ældreboliger er derimod faldet lidt i perioden, jf. ST s. 54, så det er ikke umiddelbart på dette område, som trækker det offentlige forbrug opad.

- Derudover kan der også peges på flere nye serviceydelser f.eks. nye behandlingsformer i sundhedsvæsenet båret frem af blandt andet teknologiske fremskridt.
- Den negative udvikling ikke mindst 2011 skal ses i lyset af, at recessionen medfører et stort fald ikke mindst i statens indtægter, og Danmark kommer tæt på i løbet af 2010 at overtræde stabilitets- og vækstpagtens krav om, at det offentlige underskud maksimalt må udgøre 3 pct. af BNP, jf. ST s. 206, hvor EU beder Danmark om at nedbringe underskuddet i 2010.

Delopgave C

- 1. Beskriv udviklingen i antal fødte i så lang en periode som muligt. Beskrivelsen skal blandt andet indeholde mindst en figur og en tabel.**
- 2. Forklar udviklingen i spørgsmål 1 i samme periode og beskriv herunder de økonomiske konsekvenser for de offentlige finanser fordelt på relevante offentlige delsektorer i samme periode.**

Af formålsbeskrivelsen fremgår det, at den studerende skal blandt andet kunne udvælge relevante nøgletal, definitioner, begreber samt beskrive forskelle mellem disse inden for de gennemgåede demografiske emner, når udviklingen skal beskrives samt udvælge centrale forklaringer på udviklingen i demografiske nøgletal. Det handler bl.a. om demografiens komponenter, herunder fertilitetsbegreber, samt forklaringer på udviklingen i udvalgte demografiske nøgletal.

Definitioner, data og forbehold:

- Antal fødte svarer til antal levende fødte, det vil sige antal fødte ekskl. dødfødte, jf. STO s. 20 og 199.
- Aldersbetinget fertilitetskoefficient svarer til antal levendefødte børn pr. år født af kvinder i en given aldersklasse pr. 1.000 kvinder i aldersklassen, jf. STO s. 199.
- Den samlede fertilitet svarer til det antal levendefødte børn, som 1.000 kvinder ville bringe til verden i løbet af de fertile aldre 15-49 år, hvis ingen af de 1.000 kvinder døde og de i hver aldersklasse fødte netop så mange børn, som svarer til årets fertilitetskoefficienter, jf. STO s. 199.
- Antal kvinder i de fertile aldre er opgjort pr. 1. januar hvert år, jf. STO s. 19 og s. 199.
- Det skal trække meget ned, hvis der ikke er en omtale af definitioner svarende til ovenstående.
- Gængse definitioner behøver ikke have citationstegn om sig, men kilden er vigtig.

Beskrivelse:

- Der skal udarbejdes både en figur og en tabel, jævnfør opgaveformuleringen. Såfremt mindst en figur og en tabel ikke er medtaget, skal det trække meget ned.

- Beskrivelsen skal som minimum omfatte niveauet i antal fødte komplementeret med ændringer i perioden/delperioder fx i antallet af fødte i en figur, tabel eller en supplerende skriftlig præsentation. det ikke er tilfældet, skal det trække ned.
- Det trækker ned, såfremt der udelukkende gøres brug af indekstal, andele i pct. eller år-til-år ændringer, som er medtaget i beskrivelsen. Tilsvarende trækker det ned at beregne procentvise ændringer på data, som er positive og negative eller blot er stærkt svingende, fordi det ikke kan bruges til noget.

Tabel C 1 Antal fødte og faktisk år-til-år ændring

2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
65.038	62.818	63.411	58.998	57.916	55.873	56.870	58.205	61.614	61.397	61.476
Ændring	-2.220	593	-4.413	-1.082	-2.043	997	1.335	3.409	-217	79

Kilde: STO s. 20.

- Antallet af fødte faldt med ca. 9.100 fra 2008 (ca. 65.000) til 2013 (ca. 55.900). Herefter steg antallet frem til 2016, hvorefter det har ligget i samme niveau på ca. 61.500 frem til 2018.

Spørgsmål C.2 Forklaringer og økonomiske konsekvenser på de offentlige finanser

- Der skal være fokus på de adfærdsmæssige forklaringer og de demografiske forklaringer.
- Adfærdsmæssige forklaringer handler fx om antallet af børn, som kvinderne vælger at få. Som det fremgår af Tabel C2 så er det særsilt i aldersgrupperne 25-29 år og 30-34 år, at de fleste kvinder får børn. For begge aldersgrupper faldt fertiliteten fra 2008 til 2013. Herefter har den være stigende frem til 2016, hvorefter den har ligge lidt lavere i resten af perioden. Adfærden kan kobles på konjunkturudviklingen efter finanskrisen i 2008/2009.
- Den samlede fertilitet var også faldende fra næsten 1,9 barn pr. kvinde i 2008 til under 1,7 i 2013-2014, og i resten af perioden har den ligget mellem 1,7 og 1,8 barn pr. kvinde.

Tabel C2 Fertilitetskquotienter fordelt på alder og samlet fertilitet

Moderens alder	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
15-19 år	4,4	3,9	3,6	3,2	3	2,9	2,4	2,3	2,5	1,8	1,6
20-24 år	40,3	37,4	37,4	33,6	32,3	29,8	29,1	29	29,8	28,9	26,1
25-29 år	116,3	113,6	114,4	106,3	105,1	99,3	102,1	102,7	107,4	104,2	101,4
30-34 år	139,8	136,9	139,6	131,2	129,1	126,9	126,4	130	133,2	131,9	131,9
35-39 år	64,2	62,9	65,8	62,7	62,6	60,9	63,7	64,1	68,8	67,2	68
40-44 år	12,2	12,7	12,8	12,8	12,8	13,1	13,9	13,9	14,5	15,4	16
45-49 år	0,6	0,6	0,6	0,6	0,8	0,7	0,7	0,7	0,9	0,9	1
Samlet fertilitet	1.889	1.840	1.871	1.752	1.729	1.669	1.691	1.714	1.785	1.752	1.730

Kilde: STO s. 21

- Demografiske forklaringer handler om antallet af kvinder i de fertile aldre mellem 15 og 49 år og her ikke mindst for de aldre, som får fleste børn, jf. adfærden. Generelt set har antallet af 25-29-årige kvinder været stigende i hele perioden (2010-2019). Omvendt var antallet af 30-34-årige kvinder faldende fra 2010 til 2015 og derefter igen stigende, jf. tabel T C3.

Tabel C3 Antal kvinder i den fertile alder

Kvindernes alder	2010	2015	2018	2019
15-19 år	170.971	171.815	168.701	168.141
20-24 år	160.117	184.806	191.633	190.343
25-29 år	155.013	170.197	189.431	193.458
30-34 år	176.291	158.343	165.430	170.428
35-39 år	192.614	178.824	168.153	164.829
40-44 år	204.237	194.114	188.736	185.852
45-49 år	197.288	204.582	194.163	194.245

Kilde: STO s. 19.

- Der skal være en gennemgang af de økonomiske konsekvenser for de offentlige finanser fordelt på relevante offentlige delsektorer i samme periode. Hvis dette ikke er tilfældet, skal det trække meget ned, idet det fremgår specifikt af eksamensopgaven. Der forventes ikke nogen lang gennemgang, men nogle hovedlinjer skal omtales og vise forståelsen mellem fødte og de offentlige finanser på kort sigt (i perioden).
- De økonomiske konsekvenser følger med antallet af fødte/fødsler som påvirker sundhedssektoren (regionerne) og efterfølgende ikke mindst daginstitutioner i de følgende år og senere igen grundskolen, primært folkeskolen (kommunerne).

JUNI 2020

Rettevejledning til eksamen i faget samfundsbeskrivelse B

1. år, økonomisk kandidateksamen

Besvarelestid: 6 timer.

Opgaven skal besvares selvstændigt. Besvarelsen skal ske på dansk, men studerende kan uden særlig tilladelse svare på svensk eller norsk.

Relevante hjælpemidler:

- Statistisk Tiårsoversigt 2019
- Befolkning og samfund
- Den offentlige sektor
- Danmarks økonomi siden 1980
- Handelspolitik, konkurrenceevne og udenrigsøkonomi
- Arbejdsmarkedspolitik
- Praktisk statistisk metode for økonomer
- Statens Låntagning og Gæld 2015 (bilag) og Statens Låntagning og Gæld 2019 (vedlagt)
- Danmarks Pengepolitik (vedlagt).
- Excel-ark med tabeller fra Statistisk 10-årsoversigt 2019 (vedlagt).

Generelle bemærkninger til alle tre delopgaver

- Af formålet med SAMF B fremgår blandt andet, at den studerende skal kunne udarbejde en rapport om et samfundsbeskrivende emne med angivelse af de statistiske begreber, herunder definitoriske forskelle, med såvel en beskrivende del som en forklarende del, herunder en klar sammenhæng mellem de to dele, samt fremstille besvarelsen i et klart og forståeligt sprog med en passende opstilling af tabeller og figurer.
- Af formålet med faget fremgår også, at den studerende skal kunne anvende regnearksprogrammet Excel i opgaveløsningen, herunder foretage vækstbidragsberegninger, ændringsberegninger samt udarbejde forskellige figurer søjlediagrammer, kurvediagrammer.
- Såfremt de fem krav til figurer og tabeller ikke overholdes, skal det trække meget ned.
- Definitioner for de data, som skal beskrives, skal medtages, ellers trækker det meget ned.
- Det skal trække ned, såfremt besvarelsen ikke fremstiller beskrivelsen i spørgsmål 1 systematisk og overskueligt, bl.a. ved at sondre mellem udviklingen set over hele perioden, en opdeling i relevante delperioder og fremhævelse af særlige udsving.
- Særligt vedr. spørgsmål 2 i de tre delopgaver gælder, at en endeløs opremsning af fx politiske forklaringsfaktorer eller en henvisning til en konjunkturudvikling uden kobling til beskrivelsen af et bestemt nøgletal, og hvad den enkelte faktor betyder for denne, skal trække ned.
- De enkelte forklaringer skal så vidt muligt understøttes af data fra Statistisk Tiårsoversigt 2019 (STO) eller af andre kilder. Det skal fremgå klart og tydeligt, hvilken kilde der er benyttet. Såfremt der ikke understøttes af data, skal det trække ned.
- Idet besvarelsene er udarbejdet derhjemme, så skal der være ekstra fokus på, studerende som kopierer andres tekster uden at sætte citationstegn eller kildehenvise, så det ser ud som om det er din egen tekst. Tilsvarende skal der være ekstra fokus på, om studerende bruger andres idéer eller tanker uden at kildehenvise, så det ser ud om det er deres egne idéer eller tanker
- Eksaminator og medrettere skal ydermere have særlig fokus på plagiering og den automatiske kontrol af dette, som foregår via Digital Eksamen.

Delopgave A

1. Beskriv udviklingen i vareeksporten og handelsbalancen for varer overfor to valgte EU-lande i en så lang periode som muligt. Det ene land skal være et euroland, og det andet skal være et ikke-euroland. Beskrivelsen skal også indeholde udviklingen i eksportformåen over for de to valgte EU-lande. Beskrivelsen skal indeholde mindst en figur og tabel.
2. Forklar baggrunden for ovennævnte udvikling i spørgsmål 1 i samme periode.

Af formålsbeskrivelsen fremgår det, at den studerende skal blandt andet kunne udvælge relevante nøgletal, definitioner, politikker og begreber, fx handelspolitik, konkurrencedygtig, konkurrenceevne og eksportformåen, samt beskrive forskelle mellem disse inden for de gennemgåede emner i udenrigsøkonomien, når udviklingen skal beskrives. Den studerende skal også kunne udvælge centrale forklaringer på udviklingen i udenrigsøkonomiske nøgletal.

Pensum er primært Statistisk Tiårsoversigt 2019 (STO), Handelspolitik, konkurrenceevne og udenrigsøkonomi (HKU) og Danmarks Økonomi siden 1980 (DØS).

Spørgsmål A.1 Beskrivelsen af udviklingen

Definitioner, data og forbehold:

- Udenrigshandlen for varer er opgjort efter generalhandelsprincippet og vedrørende EU-lande er det opgjort ud fra principperne i Intrastat.
- Der skal tages forbehold for, at data vedr. udenrigshandlen med varer er foreløbige for årene 2017-2018, hvilket betyder, at data i beskrivelsen fremadrettet kan blive ændret.
- Udenrigshandlen med varer er i årets priser, hvilket der skal tages forbehold for, idet data i beskrivelsen er påvirket af den løbende pris- og lønudvikling.
- Data for handelsbalancen indeholder også vareudgifter (import), som er opgjort cif i modsætning til vareindtægterne, som er opgjort fob. Det gør, at data ikke direkte er sammenligneligt, idet importen er kunstig høj, hvilket der skal tages et forbehold for.
- Det skal trække meget ned, hvis der ikke er en omtale af definitioner, data og forbehold svarende til ovenstående, herunder betydningen af forbehold kan have for beskrivelsen.
- Gængse definitioner behøver ikke have citationstegn om sig, men kilden er vigtigt.

- Medtages irrelevante definitioner, fx om betalingsbalancen, eller/og irrelevante informationer i definitioner, fx nationalregnskabet også fås som kvartalstal, skal det trække ned.

Beskrivelse:

- Der skal udarbejdes både en figur og en tabel, jævnfør opgaveformuleringen, der viser udviklingen i vareeksport og handelsbalancen. Så det ene EU-land kan vises i figur og det andet i tabel. Der kan også være andre kombinationer. Såfremt mindst en figur og en tabel ikke er medtaget, skal det trække meget ned.
- Der er mange valgmuligheder, men der må kun beskrives et EU-land som også er et euroland og et EU-land, som ikke er et euroland. Det centrale er, at valgene er begrundede, fx eurolandet Tyskland som er Danmarks største handelspartner, og fx Sverige som er Danmarks største eksportland til EU-lande, som ikke er eurolande. Idet der er mange valgmuligheder, så er der ikke udvalgte nogle lande i rettevejledningen.
- Beskrivelsen skal som minimum omfatte niveauet i mia.kr. komplementeret med år-til-år-ændringer i mia.kr. i en figur, tabel eller en supplerende skriftlig præsentation. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække ned.
- Det trækker ned, såfremt der udelukkende gøres brug af indekstal, andele i pct. eller år-til-år ændringer, som er medtaget i beskrivelsen.
- Handelsbalancen er en restsum (indtægter – udgifter), hvorfor data i samme tidsserie kan være både over og under nul. Det trækker meget ned at beregne procentvise ændringer på data, som er positive og negative eller blot er stærkt svingende, fordi det ikke kan bruges til noget.

Spørgsmål A.2 Forklaringer på udviklingen

- Der skal være en kort gennemgang af begrebet eksportformåen, som fremgår af HKU, kap. 3, herunder at der er tale om et nulsumsspil. Tilsvarende skal data for de to valgte EU-lande også beskrives. Hvis dette ikke er tilfældet, skal det trække meget ned, idet det fremgår specifikt af eksamensopgaven.
- Der skal også være en særlig fokus på konjunkturudviklingen i perioden, hvilket som minimum skal beskrives ved den reale vækstrate i BNP i de to valgte EU-lande. Relevansen af konjunkturudviklingen skal godtgøres, ved at give indtryk af forståelse for sammenhængen mellem udviklingen i BNP og efterspørgslen på de danske eksportvarer. Det skal trække meget ned, hvis BNP-udviklingen i de to EU-lande ikke beskrives og dokumenteres. Det sker ved brug af data fra STO s. 181.
- Der skal også indirekte kobles til konjunkturudviklingen i Danmark, jf. STO s. 105, idet handelsbalancen til de to valgte EU-lande også er påvirket af udviklingen i importen til Danmark.

- Konjunkturmæssige forklaringer f.eks. udviklingen i det private forbrug som påvirker vareimporten. Under en højkonjunktur skabes øget indkomst, som bevirker øget efterspørgsel på varer til privat forbrug, særligt anskaffelse af køretøjer, som er vareimport og dermed mindsker handelsbalancen. Også investeringerne stiger betydeligt under højkonjunktoren – herunder de importtunge maskiner og transportmidler. Alt andet lige betyder det en lavere nettoeksport/handelsbalance. I lavkonjunktur modsatte tendenser i forhold til ovenstående.
- Idet det ene land er et euroland, så betyder valutakursudviklingen ikke det store, idet Danmark har fastkurspolitik over for euroen. Det skal trække meget ned, såfremt der ikke er en omtale af fastkurspolitikken og at valutaudviklingen derfor ikke betyder noget.
- Idet det andet EU-land ikke er med i eurosamarbejdet, så er valutaen frit flydende og kan have stor betydning for vareeksporten og handelsbalancen og en beskrivelse skal tage udgangspunkt i data fra STO s. 189. Det skal trække ned, såfremt der ikke er medtaget en beskrivelse og dokumentation af valutakursudviklingen, fx år-til-år ændring i pct.
- Af institutionelle/politiske forklaringer kan der være en vis omtale af relevante reformer, men det er ikke det centrale for denne opgave.

Delopgave B

1. Beskriv udviklingen i beskæftigelsen, arbejdsløsheden (for relevant(e) A-kasse(r)) samt lønudviklingen for en udvalgt branche i så lang en periode som muligt. Beskrivelsen skal indeholde mindst en figur og en tabel.
2. Forklar baggrunden for ovennævnte udvikling i spørgsmål 1 i samme periode.

Af formålet fremgår, at den studerende skal kunne redegøre for arbejdsmarkedet funktionsmåde, arbejdsmarkedsstatistikkerne og deres grundbegreber, samt kunne forklare udviklingen i udvalgte arbejdsmarkedsstatistiske nøgletal.

Pensum er især Statistisk Tiårsoversigt (STO), Arbejdsmarkedspolitik (AMP) og Danmarks økonomi siden 1980.

Spørgsmål B.1 Beskrivelse af udviklingen

Definitioner, data og forbehold

- Det er vigtigt, at den studerende tager forbehold for, at der er tale om tre typer af data med hver deres statistiske definition (beskæftigelse, A-kasseledighed og lønudvikling). Det skal der tages forbehold for.
- Den studerende skal også være opmærksom på, at kilderne i STO medtager forskellige perioder.
- Beskæftigelsestallene kan findes både i RAS og Nationalregnskabet. Det er vigtigt, at den studerende vælger at fokusere på den ene eller den anden.
- Beskæftigede er baseret på data fra Nationalregnskabet, 2008-2018, jf. STO s. 126. Der er tale om antal helårspersoner, det vil sige opgjort som beskæftigede i hele perioden.
- Nationalregnskabsdata for beskæftigelsen er foreløbige for 2016-2018, hvilket der skal tages forbehold for, idet data i beskrivelsen kan ændre sig efterfølgende.
- Der kan også benyttes RAS-statistik, hvor data findes fra 2007 til 2017. Den centrale statistik til at registrere befolkningens tilknytning til arbejdsmarkedet er RAS-opgørelsen (Registrerede Arbejdsstyrkestatistik). Der er databrud mellem 2007 og 2008. RAS er opgjort ultimo november hvert år.
- Arbejdsløshedsforsikrede fuldtidsledige fordelt på arbejdsløshedskasser er opgjort af som procent af forsikrede ved årets slutning.

- A-kassernes hovedgruppe er at udmåle og tildele dagpenge til ledige og efterløn, herunder løbende kontrollere om betingelserne er opfyldt. Derudover skal A-kasserne medvirke til at rådgive ledige medlemmer om jobsøgning gennem regelmæssige samtaler, kontrollere om den ledige står til rådighed, og gennemføre sygesamtaler med sygemeldte ledige. A-kasserne er knyttet til fagforeninger (AMP s. 86).
- Lønudviklingen er opgjort som et lønindeks (2005=100) opgjort hver februar i perioden. Lønindekset lønbegreb er fortjenesten i alt inklusive såvel lønmodtagers so arbejdsgivers andel af eventuelle pensionsbidrag. Data findes for perioden 2009-2018.
- Lønudviklingen er i årets priser, hvilket der skal tages forbehold for, idet data i beskrivelsen er påvirket af den løbende pris- og lønudvikling (inflationen).
- Det skal trække meget ned, hvis der ikke er en omtale af definitioner, data og forbehold svarende til ovenstående, herunder betydningen af forbehold kan have for beskrivelsen.
- Gængse definitioner behøver ikke have citationstegn om sig, men kilden er vigtigt.
- Medtages irrelevante definitioner, fx om AKU, eller/og irrelevante informationer i definitioner, fx nationalregnskabet også fås som kvartalstal, skal det trække ned.

Beskrivelse:

- Der skal udarbejdes både en figur og en tabel, jævnfør opgaveformuleringen, der viser udviklingen i de udvalgte nøgletal. Såfremt mindst en figur og en tabel ikke er medtaget, skal det trække meget ned.
- Der er mange valgmuligheder, og det det centrale er, at valgene er begrundede og koblingen mellem de valgte nøgletal for beskæftigelse, arbejdsløshed og lønudvikling er relevant, fx beskæftigelsen i industrien (råstofudvinding og forsyningsvirksomhed), arbejdsløsheden blandt metalarbejdere og lønudviklingen i Industri (råstofudvinding og forsynings-virksomhed). Idet der er mange valgmuligheder, så er der ikke udvalgte nogle brancher i rettevejledningen.
- Tilsvarende skal den studerende forholde sig til en sammenligning mellem henholdsvis beskæftigelsen i den valgte branche og den danske beskæftigelse i alt, ledigheden i den valgte A-kasse(r) og A-kasseledigheden generelt samt lønudviklingen i den valgte branche og lønudviklingen generelt (virksomheder og organisationer i alt) og inflationen målt ved forbrugerprisindekset. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække lidt ned.
- Niveauer og ændringer for den samlede beskæftigelse, A-kasseledigheden og lønudviklingen i alt fremgår af tabel B1-B3.
- Det trækker ned, såfremt der udelukkende gøres brug af indekstal, andele i pct. eller år-til-år ændringer i beskrivelsen.

Tabel B1 Udviklingen i den samlede beskæftigelse (nationalregnskabet) 2008 – 2018

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Beskæftigelsen i 1.000 personer	2.947	2.854	2.788	2.787	2.767	2.766	2.791	2.829	2.871	2.919	2.972
Ændring i pct.		-3,2	-2,3	0,0	-0,7	0,0	0,9	1,4	1,5	1,7	1,8

STO s. 126.

- Beskrivelsen i beskæftigelsen i den valgte branche og beskæftigelsen generelt i Danmark skal som minimum omfatte niveauet i antal tusinder komplementeret med år-til-år-ændringer i en figur, tabel eller en supplerende skriftlig præsentation. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække ned. Enkelte studerende kan udelukkende have taget en generel beskrivelse af beskæftigelsen med i deres besvarelse, idet eksamensspørgsmålet ikke er helt tydeligt. Det er også ok, men der skal forsat være en relevant sammenhæng over til valg af a-kasse(r) og lønudviklingen i en enkelt branche.

Tabel B2 Udviklingen i A-kasseledigheden 2009-2018

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Arbejdsløshed i pct.	5,1	6,4	6,2	6,2	5,8	5,1	4,6	4,1	3,9	3,8
Ændring i procentpoint		1,3	-0,2	0	-0,4	-0,7	-0,5	-0,5	-0,2	-0,1

STO s. 45.

- Beskrivelsen i den valgte a-kasseledighed og a-kasseledigheden generelt skal som minimum omfatte niveauet i pct. komplementeret med år-til-år-ændringer i procentpoint i en figur, tabel eller en supplerende skriftlig præsentation. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække ned.

Tabel B3 År-til-år-ændring i pct. i lønudviklingen for virksomheder og organisationer i alt 2008-2018 samt ændringen i inflationen målt ved forbrugerprisindekset (FPI)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ændring Løn		2,6	1,9	1,8	1,3	1,1	1,4	1,8	1,5	2,0	2,0
Ændring FPI		1,2	2,3	2,8	2,4	0,8	0,6	0,4	0,3	1,1	0,8

STO s. 47 og 146. Note: Lønindekset for februar 2019 er sat til 2018 og bagudrettet på den baggrund.

- Beskrivelsen i lønudviklingen for udvalgte branche og lønudviklingen generelt (virksomheder og organisationer i alt) skal som minimum omfatte år-til-år-ændringer i procent i en figur, tabel eller en supplerende skriftlig præsentation samt på en eller anden måde også relateres til inflationsudviklingen. Hvis det ikke er tilfældet, trækker det ned.

Spørgsmål B.2 Forklaringer på udviklingen

- Der er primært tre forklaringer til udviklingen – konjunkturmæssige, institutionelle samt markedsmæssige i form af overenskomster. Det er vigtigt, at de studerende kobler de enkelte forklaringer til de forskellige nøgletal.

Konjunkturmæssige forklaringer

- Der skal være særlig fokus på konjunkturudviklingen i perioden, hvilket tilstrækkeligt kan ske gennem den reale vækstrate i BNP, jævnfør ST s. 105. Relevansen af konjunkturudviklingen skal godtgøres, ved at give indtryk af forståelse for sammenhængen mellem udviklingen i a-kasseledighed/beskæftigelse og BNP. Det bør trække væsentligt ned, hvis BNP-udviklingen ikke kobles på a-kasseledighed og beskæftigelse. Lavkonjunktoren 2008-2013 medførte stigende beskæftigelse og dermed faldende a-kasseledighed. Det modsatte gjorde sig gældende efter 2013, hvor beskæftigelsen generelt steg og ledigheden faldt.
- Det trækker lidt ned, hvis den studerende ikke kommer ind på, at en så stor nedgang i BNP umiddelbart skulle tilsige en større stigning i ledigheden end vi rent faktisk så. Ikke mindst på grund af den såkaldte danske "Flexicurity-model" (Let at afskedige folk mod til gengæld et relativt højt dagpengeniveau). Der kan peges på flere grunde til, at stigningen i ledigheden trods alt blev relativt behersket. En forklaring herpå er labour-hoarding, hvor virksomhederne ved begyndelsen af en nedgangsperiode ikke fyrer folk, men først venter og ser, om produktionsnedgangen er varig (Tilsvarende er beskæftigelsen forsinket i en konjunkturopgang). Rationalet er, at det er dyrt at oplære ny arbejdskraft. Endvidere har en stadig større andel af medarbejderne i de konkurrenceudsatte erhverv funktionærstatus (med længere opsigelsesvarsler), hvilket svækker den "danske model" i forhold til tidligere.

Institutionelle forklaringer

- Den studerende skal også omtale relevante arbejdsmarkedsreformer, som har påvirket ledighedstallet. I maj 2010 lavede man en genopretningspakke, der sænkede dagpengeperioden fra 4 til 2 år (STO s. 206), hvilket alt andet lige har nedbragt ledighedstallet. Bemærk at fx kontanthjælpsreformer ikke påvirker a-kasseledigheden.

Markedsmæssige forklaringer

- Der skal være en omtale af, at det er DI som sætter dagsorden på det private område, uanset hvilken branche som i øvrigt måtte være valgt. Det skal meget trække ned, hvis det

ikke er tilfældet. Hvis en offentlige sektor er valgt, så skal også Finansministeriet/staten og reguleringsordningen omtales.

- I februar 2007 – under højkonjunkturen – indgår industriens nye overenskomster. Et 3-årigt forlig omfatter direkte 240.000 funktionærer og timelønnede. Der er udover pæne lønstigninger også tale om en række nyskabelser for de industriansatte, fx kompetenceudviklingsfond og forhøjelse af pensionsbidraget til 12 pct. (ST s. 200).
- I februar 2010 (under lavkonjunkturen) er der nye overenskomster på industriens område (ST s. 204). Der er tale om en toårig overenskomst, idet lønstigninger er meget små. Tilsvarende påvirker dette den øvrige private sektors overenskomster.
- I februar 2012 indgår industriens parter ny toårig overenskomst (under lavkonjunkturen) med små lønstigninger i 2012 og 2013 (ST s. 208). Tilsvarende påvirker dette den øvrige private sektors overenskomster, og lønstigningerne er fortsat lave.
- I februar 2014 indgås der en treårig overenskomst i industrien med lidt højere lønstigninger i 2014-2016 end i den forrige overenskomstperiode (STO s. 212). Når der indgås en treårig overenskomst, så tyder det på, at partner ser lys for enden af tunnelen.
- I 2017 bliver overenskomsten godkendt på det private marked mellem DA og LO, hvor der forventes en forbedring af reallønnen med godt to pct. (STO s. 217).

Eksamen i faget samfundsbeskrivelse B

Delopgave C

1. Beskriv udviklingen i og antagelserne bag én udvalgt ti-årsaldersgruppe fra den seneste befolkningsfremskrivning (vedhæftet) i så lang en periode som muligt. Beskrivelsen skal blandt andet indeholde mindst en figur og en tabel.
2. Forklar udviklingen og beskriv mulige økonomiske konsekvenser for ovennævnte beskrevne udvikling i spørgsmål 1 i samme periode.

Af formålsbeskrivelsen fremgår det, at den studerende skal blandt andet kunne udvælge relevante nøgletal, definitioner, begreber samt beskrive forskelle mellem disse inden for de gennemgåede demografiske emner, når udviklingen skal beskrives samt udvælge centrale forklaringer på udviklingen i demografiske nøgletal. Det handler bl.a. om demografiens komponenter bl.a. fertilitetsbegreber og dødelighedsbegreber, befolkningsudviklingen historisk og fremskrivningsmæssigt, herunder hvordan fremskrivninger foretages og antagelsernes påvirkning af fremskrivningerne samt forklaringer på udviklingen i udvalgte demografiske nøgletal.

Definitioner, data og forbehold:

- Befolkningsfremskrivningen udarbejdes årligt i et samarbejde mellem DREAM og Danmarks Statistik. Fremskrivningen er udtryk for en teknisk beregning af befolkningsudviklingen i fremtiden. Den er baseret på forudsætninger om tidligere års dødsfald, fødsler, ind- og udvandring. Grundlaget for fremskrivningen ændrer sig fra år til år i takt med ændrede forudsætninger, herunder beslutninger og hændelser i ind- og udland. Fremskrivningen skal derfor ikke opfattes som en forudsigelse af, hvordan Danmarks befolkning faktisk vil se ud i fremtiden, men som en teknisk beregning, der forudsætter, at den faktiske udvikling følger antagelserne i beregningerne. Det skal der tages et forbehold for.
- Den studerende kan have taget udgangspunkt i det vedhæftede regneark med data fra befolkningsfremskrivningen 2019-2060, men den studerende kan også have taget udgangspunkt i den netop offentliggjorte befolkningsfremskrivning 2020-2060 i statistikbanken.dk.
- Det skal trække meget ned, hvis der ikke er en omtale af definitioner, data og forbehold svarende til ovenstående, herunder betydningen af forbehold kan have for beskrivelsen.
- Gængse definitioner behøver ikke have citationstegn om sig, men kilden er vigtigt.

Beskrivelse:

- Der skal udarbejdes både en figur og en tabel, jævnfør opgaveformuleringen, der viser udviklingen i og antagelserne bag én udvalgt ti-årsaldersgruppe. Såfremt mindst en figur og en tabel ikke er medtaget, skal det trække meget ned.
- Der er mange valgmuligheder for at udvælge en ti-årsaldersgruppe. Det centrale er, at valget kort er begrundet. Idet der er mange valgmuligheder, så er der ikke udvalgt en ti-årsaldersgruppe i rettevejledningen, men gjort nogle overordnede bemærkninger til såvel beskrivelse af udviklingen og til de relevante antagelser.
- Beskrivelsen skal som minimum omfatte niveauet i fx 1.000 personer komplementeret med ændringer i perioden/delperioder fx i 1.000 personer i en figur, tabel eller en supplerende skriftlig præsentation. Tilsvarende gør sig gældende for de relevante antagelser. Såfremt det ikke er tilfældet, skal det trække ned.
- Det er centralt, at der de relevante antagelser og evt. historiske data beskrives afhængig af valg af tiårsgruppe. Fx for 80-89-årige, som alle er fødte før 2019, er det ikke relevant at se på antagelserne for fertiliteten i perioden, men derimod knytte en kommentar til den historiske fertilitet og antal fødsler samt til antagelserne for den fremadrettet forventet levetid. Omvendt er der for 0-9-årige ikke relevant at se på antagelserne for forventet middellevetid, men antagelserne for fremadrettet fertilitet for alle kvinder i den fertile alder. Det trækker ned, hvis de relevante antagelser ikke kobles til den valgte tiårsgruppe.
- Det trækker ned, såfremt der udelukkende gøres brug af indekstal, andele i pct. eller år-til-år ændringer, som er medtaget i beskrivelsen. Tilsvarende trækker det ned at beregne procentvise ændringer på data, som er positive og negative eller blot er stærkt svingende, fordi det ikke kan bruges til noget.
- Befolkningsfremskrivning fra primo 2019 viser, at det samlede befolkningstal forventes at vokse med 268.000 personer – eller 4,6 pct. – frem mod 2030, hvorfor det samlede befolkningstal i Danmark forventes at runde 6 mio. i løbet af 2026. Selvom befolkningstallet forventes at stige, viser fremskrivningen, at befolkningstilvæksten forventes at være aftagende i samme periode. Det skyldes, at nettoindvandringen forventes at fortsætte med at falde på kort sigt. Fremskrivningen viser også, at trenden med en stadigt stigende andel ældre i befolkningen fortsætter. I 2030 forventes 22,4 pct. af befolkningen at være ældre end 65 år – mod 19,6 pct. i 2019.

Spørgsmål C.2 Mulige økonomiske konsekvenser

- Der skal være en gennemgang af de mulige økonomiske konsekvenser. Hvis dette ikke er tilfældet, skal det trække meget ned, idet det fremgår specifikt af eksamensopgaven. Det er centralt, at den studerende forholder sig til sin beskrivelse, så en beskrivelse af fx 0-9-årige og fx 80-89-årige skal se på udgiftssiden, hvorimod en beskrivelse af fx 30-39-årige i højere grad skal forholde sig til indtægtssiden som en del af arbejdsstyrken.